

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA

AGNĖ PURONAITĖ

LIETUVOS JAUNIMO EMIGRACIJOS MOTYVACIJA IR
GRĮŽTAMOSIOS MIGRACIJOS NUOSTATOS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

doc. dr. Ramūnas Trimakas

VILNIUS

2012

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA

LIETUVOS JAUNIMO EMIGRACIJOS MOTYVACIJA IR
GRĮŽTAMOSIOS MIGRACIJOS NUOSTATOS

Europos Sąjungos politikos ir administravimo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62603S203

Vadovas

_____ doc. dr. Ramūnas Trimakas

2012 – 11 – 20

Recenzentas

2012

Atliko

_____ stud. A. Purnaitė

2012 - 11 - 20

VILNIUS

2012

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY
FACULTY OF POLITICS AND MANAGEMENT
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCES

AGNĖ PURONAITĖ

LITHUANIAN YOUTH EMIGRATION MOTIVATION AND
ATTITUDES OF RETURN MIGRATION

Master thesis

Tutor

doc. dr. Ramūnas Trimakas

VILNIUS

2012

TURINYS

ĮVADAS	8
1. MIGRACIJOS TEORINIAI ASPEKTAI	13
1.1. Migracijos samprata, formos, tipai ir rūšys	13
1.2. Pagrindinės migracijos teorijos	19
1.3. Migraciją sąlygojantys veiksniai	23
2. JAUNIMO EMIGRACIJOS IŠ LIETUVOS MASTAI, PRIEŽASTYS IR PERSPEKTYVOS..	27
2.1. Jaunimo samprata ir vieta pasaulyje	27
2.1.1. Jaunimas kaip amžiaus grupė.	29
2.1.2. Jaunimas kaip socialinė grupė	30
2.2. Jaunimo emigracijos iš Lietuvos statistika	32
2.3. Jaunimo emigracijos iš Lietuvos priežastys ir veiksniai.....	36
2.3.1. Ekonominiai jaunimo emigracijos aspektai.....	38
2.3.2. Socialiniai ir psichologiniai jaunimo emigracijos veiksniai.....	43
2.3.3. Politiniai jaunimo emigracijos aspektai ir vertybinės nuostatos	45
2.3.4. Emigracija dėl mokslo ir protų nutekėjimas.....	50
2.4. Jaunimo ir migracijos politika Lietuvoje ir Europos Sąjungoje	53
2.4.1. Jaunimo politika Lietuvoje	53
2.4.2. Jaunimo emigracija Europos Sąjungos programų ir Lietuvos migracijos politikos kontekste	59
3. JAUNIMO EMIGRACIJOS IŠ LIETUVOS MOTYVACIJOS BEI GRĮŽTAMOSIOS MIGRACIJOS NUOSTATŲ TYRIMAS	64
3.1. Tyrimo metodologija	64
3.2. Tiriamoji grupė	65
3.3. Tyrimo eiga	66
3.4. Tyrimo struktūra	67
3.5. Jaunimo emigracijos motyvaciją lemiantys veiksniai	69
3.5.1. Stūmimo veiksniai	69
3.5.2. Traukos veiksniai.....	74
3.5.3. Grįžtamosios migracijos nuostatos.....	80
3.5.3.1. Išstūmimo veiksniai emigracijos valstybėje.....	81
3.5.3.2. Įtraukiantys veiksniai emigracijos valstybėje.....	88

3.5.3.3.	Atstumiantys veiksniai Lietuvoje.....	94
3.5.3.4.	Traukos veiksniai Lietuvoje.....	99
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....		102
LITERATŪRA IR ŠALTINIAI.....		106
ANOTACIJA.....		113
ABSTRACT.....		114
SANTRAUKA.....		115
SUMMARY.....		116

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

- 1 pav.** Mikro ir makro veiksniai, įtakoiantys žmogaus pasirinkimus bei jų sąveika.
- 2 pav.** Kompleksinis stūmimo – traukos modelis.
- 3 pav.** Emigrantai, imigrantai ir neto tarptautinė migracija 2005–2011 m.
- 4 pav.** Emigrantai pagal amžiaus grupes.
- 5 pav.** Išvykusiųjų pasiskirstymas pagal išvykimą nulėmusius veiksnius.
- 6 pav.** Jaunimo nedarbo lygis 2005-2010 m.
- 7 pav.** Minimalioji mėnesinė alga Europos Sąjungos valstybėse narėse 2009 metais.
- 8 pav.** Jaunimo politikos valdymo modelis.
- 9 pav.** Grįžtamosios migracijos nuostatas formuojančių veiksnių grupės.

LENTELIŲ SĄRAŠAS

- 1 lentelė.** Migracijos formos pagal kriterijus.
- 2 lentelė.** Užkoduotas respondentų sąrašas.
- 3 lentelė.** Ekonominiai emigracijos motyvai.
- 4 lentelė.** Darbo veiksnys.
- 5 lentelė.** Socialiniai ir psichologiniai stūmimo veiksniai.
- 6 lentelė.** Studijų Lietuvoje vertinimas.
- 7 lentelė.** Artimosios aplinkos migracinės patirties įtaka.
- 8 lentelė.** Emigracija dėl šeimos, artimų žmonių užsienyje traukos.
- 9 lentelė.** Ankstesnės respondentų keliavimo patirtis, įtakojusi emigracijos motyvaciją.
- 10 lentelė.** Socialinių ryšių užsienio valstybėje traukos veiksnys.
- 11 lentelė.** Vietinės kalbos mokėjimas kaip traukos veiksnys.
- 12 lentelė.** Kokybiškų studijų ir plataus specialybių pasirinkimo trauka.
- 13 lentelė.** Žinių ir patirties siekimo veiksnys.
- 14 lentelė.** Pažinimo, naujos patirties trauka.
- 15 lentelė.** Stabilumo ir geresnio gyvenimo siekis.
- 16 lentelė.** Konkrečios vietovės ar kultūros trauka.
- 17 lentelė.** Stūmimo ir traukos veiksniai.
- 18 lentelė.** Diskriminacijos veiksnys.
- 19 lentelė.** Kultūrinių skirtumų veiksnys.
- 20 lentelė.** Kalbos barjerai.
- 21 lentelė.** Silpnų emocinių ryšių emigracijos šalyje veiksnys.
- 22 lentelė.** Mažas pažinčių ir draugų ratas.
- 23 lentelė.** Biurokratinės kliūtys.
- 24 lentelė.** Sunkumai susirasti darbą.
- 25 lentelė.** Svetimumo jausmas priimančioje šalyje.
- 26 lentelė.** Lengva adaptacija, pavykusi integracija.
- 27 lentelė.** Įtraukiantis veiksnys: geresnė socialinė padėtis.
- 28 lentelė.** Įtraukiantis veiksnys: karjeros perspektyvos ir saviraiškos galimybės.
- 29 lentelė.** Atstumiantis veiksnys: silpstantys socialiniai ryšiai Lietuvoje.
- 30 lentelė.** Darbo užmokesčio ir gyvenimo lygio Lietuvoje vertinimas.
- 31 lentelė.** Grįžtamosios migracijos nuostatas formuojantys veiksniai.

IVADAS

Jaunimas yra labai svarbi Lietuvos visuomenės dalis. Tai yra žmonės, kurie pradeda kurti ir kurs savo šalies ateitį. Jie yra kūrybingi ir inovatyvūs, užaugo ir formuojasi socialinėje aplinkoje, kuri virsta žinių visuomene. Vis didesnė dalis Lietuvos jaunimo įgyja aukštąjį išsilavinimą, nori kurti savo verslą ar siekia karjeros įvairiausiose srityse, savo išsilavinimu ir gebėjimais nenusileisdami kitų Europos valstybių jaunimui, jie yra mobilūs ir inovatyvūs. Tačiau šiandienos jaunimas Lietuvoje susiduria su ekonominiais bei socialiniais sunkumais, kurie lemia didelį (išsilavinusio) jaunimo nedarbą, mažėjančią darbo motyvaciją bei spartėjančius emigracijos procesus, turinčius neigiamą sinerginį poveikį. Tuo tarpu emigracijos mastas nelėtėja ir kasmet Lietuva vidutiniškai netenka po 30 tūkst. gyventojų¹. Išankstiniais gyventojų surašymo 2011 m. duomenimis, palyginti su 2001 metais šiuo metu Lietuvoje yra 430 tūkst. gyventojų mažiau. Lietuvos statistikos departamento vertinimais, 1990–2010 m. iš Lietuvos emigravo apie 615 tūkst. šalies gyventojų.² Beveik pusę (apie 45 proc.) visų emigrantų sudaro jaunimas³ (20–29 m.). Visoje Europos Sąjungoje Lietuva užima 1-ąją vietą pagal emigrantų skaičių, tenkantį 1000 gyventojų ir 2010 metais šis skaičius siekė -23,7⁴. Nors 2011 m. šis indeksas sumažėjo iki -11,8⁵, tokie skaičiai atrodo ypač nepalankiai šalia bendro Lietuvos gyventojų skaičiaus mažėjimo rodiklių.

Atvira Europos Sąjungos erdvė Lietuvos gyventojams, o tame tarpe ir jaunimui, sudaro sąlygas nevaržomai migruoti, gyventi, dirbti bei mokytis bet kurioje valstybėje narėje. Lietuva, kaip maža Europos valstybė, neturinti gerai išvystytos konkurencingos pramonės ar kitų ekonominių ir konkurencinių stiprių pranašumų, Europos Sąjungos šalių kontekste sąlyginai gali būti vertinama kaip „periferija“⁶. Lietuvai siekiant vystyti ir plėtoti šalies ekonomiką bei siekiant tapti žiniomis grįsta visuomene, jauni ir išsilavinę emigrantai yra didelė netektis. Nors vis daugiau jaunų žmonių stoja į aukštąsias mokyklas, tačiau dėl nesubalansuotos darbo rinkos ir švietimo sistemos, vis daugiau kvalifikuotų specialistų papildoma bedarbių gretas ir išsilavinusių bedarbių skaičius jose didėja. Tokiomis sąlygomis emigracija dažnam jaunam žmogui yra tiesiog neišvengiamas pasirinkimas, kitam – būdas pažinti kitokias kultūras ar įgyti norimą aukštąjį išsilavinimą. Iš visų emigruojančių visuomenės grupių, didžiausią dalį sudaro jauni, aukštąjį išsilavinimą turintys

¹ Emigracija Lietuvoje: faktai ir skaičiai. <http://www.emn.lt/uploads/documents/migration_profile_r1.pdf> [žiūrėta 2012-01-20]

² Dėl oficialios migracijos statistikos. <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=10046&PHPSESSID=>> [žiūrėta 2012-01-20]

³ Išankstiniai pagrindiniai demografijos rodikliai. <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=11297>> [žiūrėta 2012-03-27]

⁴ Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2010/Lietuvos statistikos departamentas. Vilnius 2011, p. 7.

⁵ Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2011/Lietuvos statistikos departamentas. Vilnius 2012, p. 8.

⁶ Periferija gali būti laikoma mažiau ekonomiškai išsivysčiusi šalis kitų, labiau išsivysčiusių, šalių kontekste, kurios gali būti vadinamos „centru“. Ernest George Ravenstein pastebėjo, kad emigracija vyksta iš periferijos į centrą.

asmenys⁷ ir jie formuoja tipinį Lietuvos emigranto portretą. Tyrimai rodo, jog emigracijos priežastys yra labai įvairios, tačiau didelę dalį emigrantų būtų galima pavadinti „nutekančiais protais“ arba „iššvaistytais protais“, kurie, įgiję išsilavinimą Lietuvoje, išvyksta dirbti į užsienio valstybes, dažnai – mažiau kvalifikuotą darbą. Nors mobilumas daugeliu atvejų gali būti vertinamas teigiami – dėl įgytos patirties, kvalifikacijos kėlimo, kalbų tobulinimo ir panašiai – tačiau dažniausiai emigracija iš Lietuvos yra vienakryptė ir emigruoja daugiau, negu grįžta. Dar didesnę emigracijos mastą galima prognozuoti remiantis atliktais „Spinter tyrimais“, kurie parodė, jog išvykti norėtų ketvirtadalis apklaustųjų – 25,4 proc., o 8,5 proc. tą padaryti norėtų šiemet⁸. Didelė dalis emigrantų vis atideda grįžimą į Lietuvą, laukdami palankesnių ekonominių ar verslo sąlygų, tačiau ilgas buvimas užsienyje silpnina ryšius su gimtąja šalimi ir daug jaunuolių vis labiau įsitvirtina priimančioje šalyje, sukuria šeimas ir artimus socialinius, tvirtus profesinius ryšius, taip dar labiau padidindami tikimybę visam laikui likti užsienyje.

Nors jaunimo emigracijos mastas didžiulis, išsamių, giluminių jaunimo emigracijos motyvų ir grįžtamosios migracijos nuostatų tyrimų atlikta palyginti mažai. 2004-2005 m. A. Kazlauskienės atliktas protų nutekėjimo iš Lietuvos tyrimas⁹. 2006 m. G. Merkio ir kitų atliktas Lietuvos studentų emigracinių nuostatų tyrimas, kuriame apklausti Lietuvos aukštųjų mokyklų ir kolegijų studentai¹⁰. 2008 metais „Vilimorus“ atliktas Lietuvos gyventojų ir užsienio lietuvių bendruomenių požiūrio į emigraciją ir emigrantus tyrimas¹¹. 2011 m. A. Tiškutė ir J. Sondaitė atliko kokybinę studentų ketinimo emigruoti arba planuoti savo ateitį Lietuvoje socialinių ir psichologinių veiksnių analizę¹². 2012 m. R. Ruzgys ir L. Eriksonas tyrė užsienyje gyvenančių lietuvių emigracijos priežastis ir reemigracines nuostatas¹³. 2012 m. Barcevičius E., Žvalionytė D. parengė tyrimą Lietuvos gyventojų grįžtamosios ir pakartotinės migracijos problemai nagrinėti¹⁴. Nors yra atliktų tyrimų, nagrinėjančių jaunimo emigracijos procesą, tačiau jaunimo, kaip atskiros viesuomenės grupės, migracijos motyvai ir grįžtamosios migracijos nuostatos iširtos nepakankamai.

⁷ Martinaitis Ž., Žvalionytė D. Emigracija iš Lietuvos: Ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti, *Politologija*, 2007, Nr. 3, p. 129.

⁸ Emigruoti nori ketvirtadalis lietuvių. Spinter tyrimai, DELFI,

<<http://www.spinter.lt/site/lt/vidinis/menu/9/home/publish/MjUxOzk7OzA>> [žiūrėta 2012-03-27]

⁹ Kazlauskienė A. Protų nutekėjimas iš Lietuvos: priežastys, procesai ir reemigracines nuostatos // Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai – Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2006 03-17 konferencijos medžiaga, p. 37-48.

¹⁰ Tiškutė A., Sondaitė J. Kokybinė studentų ketinimo emigruoti arba planuoti savo ateitį Lietuvoje socialinių ir psichologinių veiksnių analizė. *Socialinis darbas*, Mykolo Romerio universitetas, 2011. 10 (2), p. 365-376, p. 368.

¹¹ Požiūris į emigraciją ir emigrantus: Lietuvos gyventojų ir užsienio lietuvių bendruomenių atstovų požiūrio į emigraciją tyrimas. Vilnius, 2008.

¹² Tiškutė A., Sondaitė J. Kokybinė studentų ketinimo emigruoti arba planuoti savo ateitį Lietuvoje socialinių ir psichologinių veiksnių analizė. *Socialinis darbas*, Mykolo Romerio universitetas, 2011. 10 (2), p. 365-376.

¹³ Ruzgys J., Eriksonas L. Kodėl išvažiuojame iš Lietuvos – ar sugrįšime?

<http://www.civitas.lt/files/Konferencija_Emigracija_04_12_02_pranesimai.pdf> [žiūrėta 2012-03-20]

¹⁴ Barcevičius E., Žvalionytė D. Užburtas ratas?: Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija, Vilnius, 2012.

Šiuolaikinis jaunimas tiek Lietuvoje, tiek ir visame pasaulyje, susiduria su šiuolaikinio pasaulio iššūkiais, tačiau socialiniai bei ekonominiai pokyčiai Lietuvoje po nepriklausomybės atkūrimo bei įstojimo į Europos Sąjungą, ypač ekonominio nuosmukio akivaizdoje, daro itin didelę įtaką jaunimo emigracijai iš Lietuvos. Lietuva Europoje pagal emigracijos mastus pirmauja ir beveik pusę visų emigrantų sudaro jaunimas.¹⁵ Nors jaunimo emigracija yra labai didelė o grįžtamoji migracija yra palyginti maža, giluminių tyrimų, atskleidžiančių jaunimo, kaip išskirtinės visuomenės grupės, emigracijos ir grįžtamosios migracijos motyvus – palyginti nedaug, todėl jaunimo emigracijos motyvacija bei nuostatos dėl grįžimo į Lietuvą ištirtos nepakankamai. Todėl šiame darbe keliama **problema:** Lietuvos jaunimo emigracijos motyvacija ir grįžtamosios migracijos nuostatos.

Jaunimas yra specifinė visuomenės grupė, turinti savo išskirtinius bruožus, veiklas ir kitokius poreikius¹⁶, todėl jų emigracijos motyvai, palyginti su bendromis tendencijomis, gali skirtis. Jauniems žmonėms aktualus yra ne tik darbo užmokestis, bet iš šeimos politika, studijos, galimybė įsidarbinti pagal įgytą specialybę ir pradėti sėkmingą karjerą ar nuosavą verslą. Jauni žmonės skiria savo laiką studijoms, puoselėdami viltį susirasti gerą darbą ir pradėti pasiturintį gyvenimą. Deja, dažnai ekonomiškai labiau išsivysčiusiose užsienio valstybėse tokių svajonių realizavimas atrodo realesnis, nei Tėvynėje. Dažnas aukštąjį išsilavinimą įgijęs žmogus po studijų sunkiai suranda bent kokį darbą, o darbas pagal profesiją dažnai gali atrodyti sunkiai pasiekiamas¹⁷. Nemaža dalis Lietuvos jaunimo renkasi studijas užsienyje, kurios ima atrodyti dar patraukliau padarius mokamas studijas Lietuvoje. Nors tam tikra prasme emigracija turi ir teigiamų pusių (dalis pinigų siunčiama artimiesiems, Lietuvos piliečių studijas apmoka užsienio valstybė bei kt.), tačiau žiūrint į perspektyvas, emigracijos procesas veikia sinergiškai ir pati emigracija skatina emigraciją, pritraukdama į užsienį emigrantų šeimas, artimuosius bei draugus.

Jaunimo emigracijos problema yra visuotinė ir apie ją daug kalbama viešojoje erdvėje. Valstybės lygiu yra pripažįstama, jog emigracija yra „didžiausia nekarinė grėsmė Lietuvai“¹⁸. Visuomeniniu lygiu yra įkurta ne viena jaunimo organizacija, atliekanti įvairius tyrimus ir kurianti programas, padedančias jaunimui įsidarbinti, atrasti norimą profesiją, ugdyti verslumą ir panašiai, tačiau įgyvendinamos programos statistinių skaičių nekeičia ir jaunimo nedarbas ar emigracija

¹⁵ Išankstiniai pagrindiniai demografijos rodikliai. <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=11297>> [žiūrėta 2012-03-27]

¹⁶ Jaunimas iš kitų visuomenės grupių išsiskiria mokymosi, studijų ir savarankiško gyvenimo pradžios periodu, kuriame išsiskiria tokie poreikiai, kaip studijų pasirinkimas, patirties siekis, noras pradėti savarankišką gyvenimą ar kurti šeimą.

¹⁷ Neįgalųjų reikalų departamento duomenimis, 2007 m. Lietuvoje 37,2 procento jaunimo dirbo ne pagal specialybę. Jaunimo galimybių plėtros strategija. <www.ndt.lt/files/File/.../Jaunimo_galimybiu_pletros_strategija.doc> [žiūrėta 2012-11-12]

¹⁸ Barcevičius, E. ir kiti. Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas. Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2008, <<http://www.vpvi.lt/assets/Uploads/Ekonominesmigracijosreguliavimostrategijosvertinimas2.pdf>> [žiūrėta 2012-03-09]

nemažėja. Mažėjanti lietuvių tauta – ne tik ekonominė grėsmė, bet ir pačios tautos išlikimo klausimas. Deja, mažai valstybei, kaip Lietuva, yra sudėtinga kovoti su tokiomis emigracijos priežastimis kaip labiau išsivysčiusių šalių „traukos“ veiksniai, kurie siūlo įvairesnes ir geresnes gyvenimo perspektyvas. Šiandieninė Lietuvos geopolitinė situacija emigruojantiems yra ypač palanki. Atvira Europos Sąjungos erdvė leidžia nevaržomai judėti ir dirbti bet kurioje jos narėje. Daugumoje šių valstybių ekonominė bei socialinė situacija yra palankesnė, nei Lietuvoje – mažesnis nedarbas, geresnis pragyvenimo lygis, didesnės socialinės garantijos, o taip pat labiau išplėtotas aukštojo mokslo sektorius. Šie veiksniai sudaro stiprų traukos poveikį jauniems ir aktyviems Lietuvos gyventojams. Europos Sąjungos jaunimo politika yra nukreipta jaunimo mobilumui skatinti. Yra organizuojami ir finansuojami studentų mainai bei stažuotės ir kitos įvairios tarptautinio bendradarbiavimo ir mobilumo programos. Nors tokią trumpalaikę migraciją galima vertinti teigiamai, visgi ji skatina užmegzti ryšius užsienyje bei gali virsti ilgalaikę.

Tyrimo objektas: Lietuvos emigravusio jaunimo emigracijos motyvacija, ryšys su Lietuva bei grįžtamosios migracijos nuostatos.

Darbo tikslas: Teoriniu bei praktiniu aspektu atskleisti ir išanalizuoti Lietuvos jaunimo emigracijos motyvaciją ir grįžtamosios migracijos nuostatas.

Darbo uždaviniai:

1. Apžvelgti ir išnagrinėti migracijos teorijas bei nustatyti teorinius migracijos veiksnius;
2. Atlikti jaunimo emigracijos iš Lietuvos statistinių duomenų analizę, apibendrinti ir išanalizuoti atliktus tyrimus;
3. Apžvelgti Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos deklaruojamą jaunimo politiką;
4. Atlikti emigravusio Lietuvos jaunimo emigraciją lėmusių motyvų bei grįžtamosios migracijos nuostatų tyrimą.

Darbo tikslui pasiekti pasirinkti šie **tyrimo metodai:** literatūros, statistinių duomenų, bei kitų dokumentų apie migraciją, jaunimą ir jaunimo politiką, analizė; tyrimų, atliktų jaunimo bei migracijos tematika, apžvalga; pusiau struktūruotas interviu tyrimas.

Siekiant užsibrėžto darbo tikslo ir uždavinių įgyvendinimo, nuosekliai suformuotos darbo struktūrinės dalys, apimančios teorinį tyrimo dalyko aiškinimą bei praktinį tiriamo reiškinių atskleidimą.

Pirmojoje darbo dalyje išnagrinėtos migracijos reiškinį aiškinančios teorijos, išskirti migracijos modeliai bei pagrindiniai tarptautinę migraciją bei emigraciją lemiantys veiksniai.

Antrojoje darbo dalyje, remiantis moksline literatūra, išnagrinėti ir apibendrinti jaunimo, kaip išskirtinės socialinės bei amžiaus grupės, ypatumai; remiantis statistiniais duomenimis, įvertintas jaunimo emigracijos mastas iš Lietuvos; atlikta ekonominės, politinės, socialinės, psichologinės,

užimtumo, mokymosi bei kitos jaunimo situacijos Lietuvoje analizė bei įvertinta jos įtaka jaunimo emigracijai, Europos Sąjungos ir Lietuvos jaunimo politikos kontekste.

Trečiojoje darbo dalyje pateikti atlikto emigravusio jaunimo empirinio tyrimo rezultatai. Rezultatų analizės metu išryškinti jaunimo emigracijos motyvai bei, remiantis emigravusio jaunimo patirtimi, įvertinti teorinėje dalyje išnagrinėtų migracijos veiksnių įtaka jaunimo emigracijai iš Lietuvos bei grįžtamosios migracijos nuostatoms.

Šiame darbe yra keliama **hipotezė**, jog socialiniai ir ekonominiai sunkumai, mažos saviraiškos galimybės ir kiti veiksniai Lietuvoje bei užsienio šalių trauka paskatina jaunimą emigruoti iš Lietuvos, o sėkminga adaptacija emigracijos valstybėje bei silpstantys socialiniai ryšiai Tėvynėje neskatina grįžtamosios migracijos nuostatų.

Migracijos teorijose bei atliekamuose tyrimuose nustatyta, jog gyventojų migraciją labiausiai lemia ekonominiai veiksniai, tačiau jaunimas yra išskirtinė visuomenės grupė, pasižyminti pereinamuoju laikotarpiu, mokymusi ir, Lietuvos atveju, didžiausiu mobilumu. Todėl jaunimo emigracijos motyvai gali būti ir kitokie – ne vien ekonominiai, bet ir noras keliauti, pažinti kitus kraštus, mokytis tarptautinėje aplinkoje bei kiti, kurie nulemia jauno žmogaus sprendimą emigruoti, o gyvenimas emigracijoje sukuria tvirtus ryšius priimančioje valstybėje, tuo pačiu silpstant ryšiams Lietuvoje, ir tai, kaip beje ir silpnas savo tautinio tapatumo pajautimas, gali lemti grįžtamosios migracijos nuostatų silpnėjimą, grįžimo į Lietuvą atidėjimą ir atvirkščiai, nesėkminga adaptacija emigracijos valstybėje gali nulemti apsisprendimą grįžti į Lietuvą. Todėl svarbu ištirti jaunimo migracines nuostatas ir identifikuoti nuostatas formuojančius veiksniai.

1. MIGRACIJOS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Migracijos samprata, formos, tipai ir rūšys

Žmonių migracija vyksta nuo seniausių laikų ir tikriausiai migraciją būtų galima laikyti neatsiejama žmonijos dalimi, natūraliu judėjimu ieškant geresnio gyvenimo, verslo galimybių, ar siekiant pamatyti ir pažinti naujas kultūras. Tačiau bene labiausiai migracijos procesus paveikė pasaulio globalizacija ir žmonių migracija yra labiausiai paplitusi globalizacijos išraiška¹⁹.

Terminas **migrācija** [lot. *migratio* — kėlimasis, kraustymasis], kėlimasis, kraustymasis, perėjimas iš vienos vietos į kitą; gyventojų kėlimasis iš vienos vietos į kitą²⁰. Migracijos sąvoka yra labai plati ir apima įvairius žmonių judėjimo reiškinius: migracija teritorijos viduje ar kertant jos sienas; ilgo ir trumpo laikotarpio migracija; savanoriška bei priverstinė; legali ir nelegali; siekiant pakeisti darbo vietą ar ieškant kitos bedarbystės vietos, taip pat siekiant pakeisti politinę, socialinę, ekonominę, kultūrinę ar kitokią aplinką²¹. Klasikiniai migracijos apibrėžimai yra šie: „migracija – gyventojų persikėlimas iš vienos gyvenamosios vietos į kitą, kertant administracinės vietovės ribas; migracija yra individų ar grupių persikėlimas iš vienos gyvenamosios vietovės į kitą, turint tikslą naujoje vietovėje pasilikti pakankamai ilgą laiką; migracija yra asmenų persikėlimas santykinai ilgam laikui, gana dideliu atstumu; gyvenamosios vietos keitimas visam ar tam tikram laikui kertant teritorines ribas“²².

Migracija konkrečios teritorijos atžvilgiu turi dvi kryptis: migracija į teritoriją ir migracija iš jos, tarptautiniais terminais apibrėžiama kaip „**imigracija** [lot. *immigro* – apsigyvenu, įsikuriu] – tai gyventojų atsikėlimas gyventi iš kitos šalies“ (teritorijos), bei „**emigracija** [lot. *Emigratio* – išsikėlimas] – žmonių persikėlimas iš tėvynės į kitas šalis“²³.

Migracija gali būti klasifikuojama pagal judėjimo priežastis, laiką, vietą, teisinį statusą²⁴ ir kitus dėmenis, tačiau Klasikiniai migracijos apibrėžimai apima du pagrindinius – tai erdvės (persikėlimo iš vienos vietos į kitą) ir laiko (persikėlimo tam tikram laikui) kriterijai²⁵. Pagal laiko kriterijų emigracija dažniausiai skirstoma į ilgalaikę ir trumpalaikę. „**Trumpalaikė emigracija** paprastai laikomas išvykimas į užsienio valstybę ir apsistojimas joje santykinai trumpam laikotarpiui, kai atvykimo tikslas yra pailsėti, mokytis, gydytis, darbo reikalais ar panašiai,

¹⁹ Grižas R. A. Globaliniai ekonominiai procesai. Ekonomikos mokymo centras. Vilnius 2006 p. 69.

²⁰ *Lietuvių kalbos žodynas*, < <http://www.lkz.lt/startas.htm> > [žiūrėta 2012-01-15].

²¹ Janušauskas A. ir kiti. Šiuolaikiniai migracijos procesai ir jų įtaka Lietuvos darbo rinkai. *Vadyba-Journal of Management*. Vakarų Lietuvos verslo kolegija, Klaipėda, 2009, Nr. 14 (2), p. 19-25;

Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006.

²² Nedzinskas, E. Imigracija Lietuvoje: darbo rinkos poreikiai ir perspektyvos. *Vadyba*, 2008, 2(13), p. 111.

²³ *Lietuvių kalbos žodynas*, < <http://www.lkz.lt/startas.htm> > [žiūrėta 2012-01-15].

²⁴ Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006.

²⁵ Nedzinskas, E. Imigracija Lietuvoje: darbo rinkos poreikiai ir perspektyvos. *Vadyba*, 2008, 2(13).

neplanuojant toje šalyje likti gyventi²⁶. Šis Trumpalaikės emigracijos apibrėžimas gali būti pritaikytas ir imigracijai, taikant jį ir atvykimui iš kitos šalies, taigi gali būti universalus ir perfrazavus taikomas migracijai apskritai. Trumpalaikė migracija apima ir „*sezonię migraciją*“, kai dėl darbo jėgos paklausos skirtumų skirtingu metų laiku žmonės migruoja įsidarbindami ten, kur tuo metu yra didžiausia darbo jėgos paklausa, pavyzdžiui, atostogų laikotarpiu keliaudami dirbti į kurortinius miestus²⁷. *Trumpalaikė migracija*, dažnai siunčiančiai šaliai gali būti naudinga dėl emigrantų gaunamos patirties, patobulėjimo ar tam tikro siekto uždarbio parvežimo į kilmės šalį. Tokia migracija laikinai sudaro nedarbo mažėjimo iliuziją, sumažindama konkurenciją darbo rinkoje²⁸. Tačiau tokia migracija gali būti ir žvalgybinė bei peraugti į *ilgalaike migraciją*, kurios poveikis siunčiančiai valstybei yra visai kitoks ir ilguoju periodu pasireiškia savo darbo jėgos praradimu ar protų nutekėjimu. Tokiu būdu blogėja demografinė situacija, prarandamos investicijos į emigravusių žmonių išsilavinimą ir ilgalaike emigracijos forma gali pasireikšti teigiamai nebent grįžtamosios migracijos atveju²⁹.

„**Ilgalaike emigracija** laikomas persikėlimas gyventi į kitą šalį ilgam laikotarpiui arba visam laikui“³⁰. Tačiau *Stephen Castles* ilgalaikiams imigrantams priskyrė naujakurius (settlers), kurie atvyksta į šalį su tikslu gyventi ir įsilieja į priimančią visuomenę, visiškai su ja asimiliuodamiesi, kartais asimiliacijos periodui apimant kelias kartas. Trumpalaikiais imigrantais laiko atvykėlius, kurie dirba ar gyvena priimančioje šalyje ribotą laiką, išlaikydami savo ryšius su kilmės šalimi³¹.

Trumpalaikę ir ilgalaike migraciją skirtingos šalys traktuoja skirtingai. Po II Pasaulinio karo pabaigos Europoje prasidėjo nemažas judėjimas. Daug anglų ir airių emigravo į JAV. Migrantais tuo laikotarpiu buvo laikomi asmenys, išbuvę užsienio valstybėje daugiau nei metus arba atvykę į užsienio valstybę ketino pasilikti daugiau nei metus³².

Lietuvoje iki 2008 metų vidurio trumpalaikė emigracija laikytas terminas iki 6 mėnesių ir emigrantu laikytas asmuo, užsienyje praleidęs ar ketinantis pasilikti 6 mėnesius ir daugiau. „**Emigrantas** – asmuo, išvykęs iš Lietuvos Respublikos ir ketinantis apsigyventi nuolat ar ilgesniam negu 6 mėn. laikotarpiui kitoje šalyje“³³. Jungtinių tautų organizacija siekia vienodo emigrantų traktavimo skirtingose šalyse ir siūlo ilgalaikiais emigrantais laikyti „asmenis, išvykusius

²⁶ Barcevičius E. ir kiti. Lietuvos gyventojų migracija. Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas. Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2008, p. 16.

²⁷ Ten pat.

²⁸ Misiūnas, Algimantas; Bratčikovienė, Nomedą. Migracijos tendencijos//Lietuvos statistikos darbai. Statistikos žurnalas, Vilnius 2007. 2006 m. Nr. 45.

²⁹ Ten pat.

³⁰ Barcevičius E. ir kiti. Lietuvos gyventojų migracija. Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas. Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2008, p. 16.

³¹ Castles S. Migration and Community Formation under Conditions of Globalization. University of Oxford, IMR, 2002, Volume 36 No. 4, p. 1143-1168.

³² Zimmermann K. F. European migration: What do we know? Oxford University Press, 2005//ISBN:0-19-925735-3

³³ Gyventojų tarptautinės migracijos tyrimo atlikimo metodika. <<http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/migracija.doc>> [žiūrėta 2012-03-23].

ilgesniam nei vienerių metų laikotarpiui gyventi šalyje, kuri prieš tai nebuvo jų nuolatinė gyvenamoji vieta“. Emigrantai analogiškai traktuojami ir Europos Sąjungos lygiu³⁴. Šiuo metu Lietuvoje emigracijos terminas sugretinamas su ilgalaikė migracija ir apibrėžiamas kaip „išvykimas į kitą valstybę, ketinant apsigyventi naujoje gyvenamojoje vietoje nuolat arba ne trumpiau kaip 12 mėnesių.“ „Imigracija – atvykimas į šalį, ketinant apsigyventi naujoje gyvenamojoje vietoje nuolat arba ne trumpiau kaip 12 mėnesių³⁵. Emigrantai mokslinėje literatūroje dar vadinami *išeiviais* (dažniausiai kalbant apie senuosius emigrantus, jų bendruomenes). Kartais užsienio lietuvių bendruomenėms vartojamas terminas *diaspora*, reiškiantis vieningos bendruomenės išskaidymo procesą bei grupių, save kildinančių iš vienos bendruomenės, tačiau gyvenančių ne savo kilmės vietoje, susitelkimą. Kartais priduriamas tautinių, kultūrinių mažumų statusas³⁶.

Prie migracijos pagal laiko matą išskiriama ir **sezoninė gyventojų migracija**, kuri nusako periodinį judėjimą iš vieno regiono į kitą, priklausantį nuo metų laikų. Tokia migracijos forma būdinga žemės ūkiui, kurortinėms teritorijoms, kuriose migruojama dėl darbo paslaugų sektoriuje bei kitų priežasčių.

Migracija konkrečios teritorijos atžvilgiu gali vykti šalies viduje ir yra vadinama *vidine migracija*, arba *išorine*, kertant kitų šalių teritorijų sienas. Tokia migracija vadinama *tarptautine migracija*³⁷. **Gyventojų vidinė migracija** suvokiama kaip migracija šalies viduje, nekertant jos išorinių sienų. Nacionalinėje demografinės (gyventojų) politikos strategijoje nurodoma, jog „vidinė migracija - tai procesas, kai asmenys keičia nuolatinę gyvenamąją vietą šalies viduje, ketinant apsigyventi nuolat ar ilgesniam negu 6 mėnesių laikotarpiui“³⁸.

Andrew Geddes teigimu, **gyventojų tarptautinė migracija** vyksta tuomet, kai asmenys juda per valstybių sienas pasilikdami užsienyje ilgai/nuolatos ir kuomet priimančioje valstybėje suvokiama kaip imigracija³⁹. Tačiau migracija ar emigracija nebūtinai yra siejama su kilmės vietos apeidimu dėl kitos valstybės. Dr. Daivos Kuzmicakaitės įsitikinimu, emigracijos sąvoką reiktų nagrinėti *transnacionalizmo* idėjos kontekste, kuris, anot autorės, yra neatsiejamas nuo (e)migracijos apibrėžimo ir yra suvokiamas, kaip „reiškinys, migracijos įtakoje suformavęs daugialypių ryšių ir sąveikų tinklą, rišantį (ir vienijantį) asmenis ir institucijas už nacionalinės

³⁴ Barcevičius E. ir kiti. Lietuvos gyventojų migracija. Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas. Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2008, p. 17.

³⁵ Deklaruotos emigracijos ir imigracijos rodiklių kokybės aprašas.

<www.stat.gov.lt/uploads/docs/Emigr_imigr_rka2011.doc> [žiūrėta 2012-03-20]

³⁶ Kasatkina N. „Istorinės“ diasporos šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje. Socialinių tyrimų institutas. <<http://www.elibrary.lt/resursai/LMA/Filosofija/F-37-1.pdf>> [žiūrėta 2012-03-24]

³⁷ Janušauskas A. ir kiti. Šiuolaikiniai migracijos procesai ir jų įtaka Lietuvos darbo rinkai. *Vadyba-Journal of Management*. – Vakarų Lietuvos verslo kolegija, Klaipėda, 2009, Nr. 14 (2), p. 19-25.

³⁸ Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija. Lietuvos Respublikos vyriausybės 2004 m. spalio 28 d. Nutarimas Nr. 1350//Žin. 2004 Nr. 159-5795.

³⁹ Geddes A. *The politics of migration and immigration in Europe*. London, 2003.

valstybės sienų“, kuris „labiau implikuoja daugiavietį buvimą, netgi keleto pilietybių turėjimą“⁴⁰. Autorė taip pat mini *inkorporacijos* paradigmą, kuri teigia, jog „migracija nereiškia vienos šalies apleidimą (iškeitimą) dėl kitos, nes migrantai linkę išlaikyti ryšius su kilmės šalimi. Tai yra aiški nuoroda į daugialypį prierašumą – kelių tėviškių sampratą, kuri [...] sietina su gyvenimo būdu ir pragyvenimu“⁴¹.

Prie šių migracijos formų priskirtina ir **grįžtamoji migracija**, kuri suvokiama kaip tarptautinės migracijos grįžtamasis procesas. Grįžtantysis migrantas yra asmuo, buvęs tarptautiniu migrantu (trumpalaikiu ar ilgalaikiu) ir grįžtantis į savo pilietybės šalį su ketinimu joje likti metus ar ilgiau ir grįžtamoji migracija, priklausomai nuo teorinio konteksto, gali būti apibūdinama kaip emigracijos „nesėkmė“, iš anksto suplanuotas migracijos etapas ar kaip tarpinis etapas⁴².

Dar viena migracijos rūšis gali būti skiriama tiek prie vidinės, tiek ir prie tarptautinės migracijos – tai *migracija sąjungos (ar kito susitarimo) pagrindu*. Pavyzdžiais būtų galima įvardinti Europos Sąjungą, susitarimus su JAV ar kitomis šalimis dėl asmenų ar kitokio judėjimo, taip pat paminėtina buvusioji Tarybų sąjunga. Tokių sąjungų ar susitarimų kontekste migracija gali būti suprata ir kaip vidinė ir kaip tarptautinė, priklausomai nuo nagrinėjamo konteksto.

Migracija gali pasireikšti ir nebūtinai fiziniu išvykimu iš šalies. Informacinės technologijos suteikia galimybę dirbti ar studijuoti nuotoliniu būdu. Tokią emigracijos formą būtų galima pavadinti **virtualia migracija**, kuomet fiziškai asmuo, gyvenantis vienoje valstybėje, nuotoliniu būdu gali dirbti kitos valstybės organizacijoje ar struktūroje. Tokią migracijos formą nulėmė šiuolaikinės informacinės technologijos ir nuotolinės komunikacijos galimybės. Tokia emigracija gali turėti visas teigiamas ir neigiamas emigracijos savybes siunčiančiai bei priimančiai šaliai, tačiau iš esmės nėra fizinė. Tokią sąvoką tiria ir Audra Sipavičienė, išskeldama ją grįžtamosios migracijos kontekste, kuomet užsienyje gyvenantys emigrantai dalyvauja kilmės šalies socialiniame, kultūriniame ir kitokiame gyvenime. Kaip jau minėta, tokia forma neturi fizinio grįžimo požymių, todėl ją sudėtinga įvertinti statistškai, tačiau ji gali turėti didelę ekonominę bei socialinę naudą⁴³ (ar praradimus emigracijos atveju).

Paminėtinos migracijos formos ir pagal asmenų valios išraišką. Gali būti *savanoriška migracija*, kuri vyksta asmenų savanorišku pasirinkimu, nulemta ekonominių, socialinių, kultūrinių, šeimos, mokslo bei kitų asmeninių motyvų, arba *priverstinė migracija*, kuomet žmonės migruoja neturėdami kito pasirinkimo. Priverstinė migracija gali pasireikšti dėl karų, politinių represijų

⁴⁰ Kuzmickaitė, K. Teoriniai tarptautinės emigracijos diskursai.// Šiuolaikinė Lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai. VDU konferencija 2004, p. 4.

⁴¹ Ten pat..

⁴² Sipavičienė A., Gaidys V., Dobrynina, M. Grįžtamoji migracija: teorinės išvalgos ir situacija Lietuvoje. Vilnius 2009, p. 7.

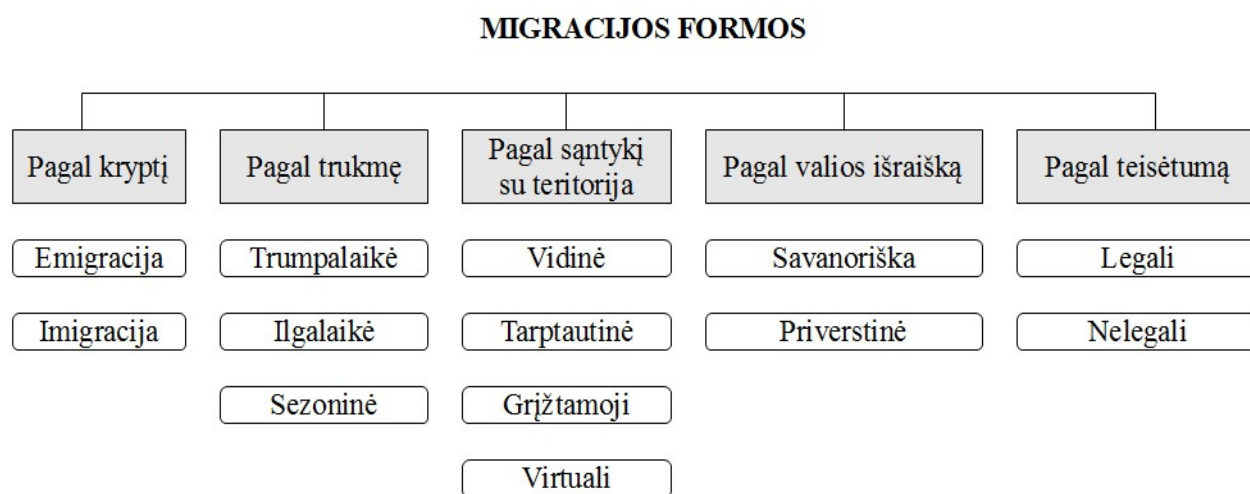
⁴³ Sipavičienė, Audra; Gaidys, Vladas, Dobrynina, Margarita. Grįžtamoji migracija: teorinės išvalgos ir situacija Lietuvoje p. 10.

(tremtis), stichinių neliamųjų (evakuacija), dėl neteisėto buvimo gali pasireikšti deportacijos forma, arba repatriacija, nusakanti pabėgėlių grąžinimą į kilmės valstybę, o taip pat prekyba žmonėmis.

Pagal teisinį statusą migracija gali būti **legali**, turint leidimą gyventi ir dirbti priimančioje šalyje) ir **nelegali**, galinti atsirasti dėl įvairių priežasčių, tokių kaip prekyba žmonėmis, gyvenimas užsienio valstybėje be teisės gyventi ir dirbti ar kitių.

Apibendrinant, migracijos formas pagal trukmės, krypties ar santykio su teritorija, teisėtumo bei valios išraiškos kriterijus pateikiamos žemiau esančioje schemoje.

1 lentelė. Migracijos formas pagal kriterijus

Pastaba: sudaryta autorės.

Apskritai migracija yra svarbus reiškinys tiek žmonių tiek ir valstybių gyvenimui. Patiems migrantams tai yra galimybė pagerinti savo gyvenimo ar darbo sąlygas, būdas pasiekti savo tikslus, tuo tarpu valstybėms tai yra naujos darbo jėgos šaltinis⁴⁴. Skirtingoje literatūroje migracija yra skirstoma į įvairias rūšis ir tipus, priklausomai nuo migracijos tikslo bei tam tikrų aplinkybių, nulėmusių procesą. A. Sipavičienė skiria tris pagrindines makrolygio veiksmų grupes: **politinius, ekonominius ir socialinius**⁴⁵.

Migracija gali būti skirstoma ir į kitas formas ar rūšis priklausomai nuo konteksto, kuriame yra nagrinėjama. Viena iš pirmųjų ir labiausiai paplitusi yra *ekonominė migracija*, kuri aiškinama asmenų judėjimu ieškant geresnio ar geriau apmokamo darbo, kitų pajamų šaltinių. Tokia migracija buvo ryškiai matoma Lietuvoje XVIII a., XIX a. bei XX a. pirmojoje pusėje, kuomet į JAV, Kanadą, Rusiją, Angliją, vėliau – į Pietų Amerikos šalis, emigravo net apie 430 tūkst. lietuvių

⁴⁴ Janušauskas A. ir kiti. Šiuolaikiniai migracijos procesai ir jų įtaka Lietuvos darbo rinkai. *Vadyba-Journal of Management*. – Vakarų Lietuvos verslo kolegija, Klaipėda, 2009, Nr. 14 (2), p. 19-25.

⁴⁵ Sipavičienė A. Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė. Vilnius, 2006, p. 11.

(1868 – 1940 m.), o kai kurie istorikai skaičiuoja, jog nuo 1790 m. iki 1914 m. iš šalies galėjo emigruoti apie milijoną Lietuvių.⁴⁶

Ekonominės perspektyvos požiūriu tarptautinė migracija yra mechanizmas, leidžiantis persikirstyti darbą. Vadovaujantis šiuo požiūriu tarptautiniai migrantai yra dirbantieji⁴⁷. Šis požiūris yra labiausiai paplitęs ir migracijos rūšis vadinama *darbo migracija*, kuri pasireiškia dėl darbo rinkos skirtumų įvairiose valstybėse, kuomet darbuotojų paklausa vienoje valstybėje pritraukia daro jėgą iš kitų, mažiau išsivysčiusių šalių ir pagrindiniu migrantų tikslu yra laikomas darbas užsienio valstybėje ar kitoje teritorijoje. Kita ekonominio tipo migracijos rūšis – *komercinė migracija* – daugiausia trumpalaikė, prekybos ar kapitalo kaupimo tikslais. Tokia migracijos forma buvo labiausiai paplitusi Lietuvoje po nepriklausomybės atkūrimo, praeito amžiaus paskutiniame dešimtmetyje. Statistikoje dar išskiriama *verslo migracija*, kurią būtų galima priskirti komercinei.

Socialinės migracijos pagrindą sudaro nebuvimas sąlygų atlikti mėgstamą darbą ar įgyti norimą išsilavinimą, taip pat užsiimti mokslinė, kultūros, meno veikla. Šią migrantų grupę dažnai sudaro studentija, mokslo darbuotojai, menininkai, taip pat ir kiti. Dažnai pasitaikanti tokia migracijai priskiriama rūšis – *šeimos sudarymo ar susijungimo migracija*, arba, kitais tariant, *migracija dėl šeimos*. Prie socialinių migracijos rūšių priskiriama ir *mokslo migracija*, kuri pasireiškia išvykimais tobulinimo bei kvalifikacijos kėlimo tikslais, studijomis bei kitokio pobūdžio žinių ar profesijos siekimu, tobulinimu. Tokia migracijos forma ypač paplito Lietuvoje įstojus į Europos Sąjungą, atsiradus „Erasmus“, „Leonardo da Vinci“ bei kitoms mainų programoms ir finansavimui. Tokia migracijos forma dažnai yra trumpalaikė, tačiau gali atlikti žvalgybinės migracijos vaidmenį ir peraugti į darbo migraciją bei virsti ilgalaikė. Prie socialinių rūšių priskiriamos ir *giminių, draugų lankymas* bei *sporto, kultūrinė veikla*.

Prie socialinės migracijos rūšių priskiriamos ir tokia plačiai šiuolaikinėje visuomenėje aptariama ir moksle nagrinėjama migracijos rūšis – *protų nutekėjimas* (brain drain) ar *protų praradimas/švaistymas* (brain waste)⁴⁸.

Politinė migracija gali pasireikšti dėl politinės aplinkos ir santvarkos šalyje, kuomet egzistuojanti santvarka trukdo pasiekti norimų tikslų. Šiai grupei galima priskirti ir prievartinę migraciją dėl karų, represijų ar persekiojimų. Tokie migrantai įgauna *karo pabėgėlių* ar *politinių migrantų* statusą. Politinio veiksnio įtakoje taip pat pasireiškia tremtis. Politinis veiksnys gali būti ir migraciją stabdantis, neleidžiant išvykti iš tam tikros teritorijos.

⁴⁶ Bolzanė, G. Lietuviai visais laikais traukė ten, kur geriau. *Veidas*, 2012. < <http://www.veidas.lt/lietuviai-visais-laikais-trauke-ten-kur-geriau> > [žiūrėta 2012-01-20].

⁴⁷ Maslauskienė A., Stankūnienė V. Šeima abipus sienų: Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos. Vilnius: Tarptautinės migracijos organizacijos socialinių tyrimų institutas, 2007.

⁴⁸ Janušauskas A. ir kiti. Šiuolaikiniai migracijos procesai ir jų įtaka Lietuvos darbo rinkai. *Vadyba-Journal of Management*. – Vakarų Lietuvos verslo kolegija, Klaipėda, 2009, Nr. 14 (2), p. 19-25.

Migracijos rūšies pavadinimas nusako (spėjama) pagrindinę migracijos priežastį⁴⁹. Plačiau ekonominiu, politiniu, socialiniu bei kitais požiūriais migracijos procesą nagrinėjo viso pasaulio mokslininkai, sukūrę savitas šį reiškinį pagrindžiančias ir paaiškinančias teorijas, kurios aptariamoms kitame skyriuje.

1.2. Pagrindinės migracijos teorijos

Visais laikais vyko žmonių migracija, tačiau kiekvienas istorijos periodas turėjo savo kertinius veiksmus, lėmusius asmenų ar net tautų migracijos kryptis ir mastą, todėl, siekiant įvertinti šiuolaikinės migracijos priežastis, tikslinga apžvelgti jas įvairių migracijos teorijų lygmeniu. Senesniais laikais migracijos lemiamos priežastys vyravo tokios kaip kolonizmo (colonialism), industrializacijos (industrialisation) ir tautų kūrimo (nation building) laikotarpiai. Po 1945 metų darbo migracija turėjo lemiamą vaidmenį industrinių ekonomikų augimui⁵⁰. Amerikos mokslininkai migracijos teoriją pradėjo nagrinėti XIX a. pabaigoje, XX a. pradžioje, tyrinėję įvairių pasaulio tautų imigraciją į Šiaurės Ameriką ir tai, kaip įvairios tautos suformavo Jungtines Amerikos Valstijas. Migracijos reiškinys yra tiriamas įvairių sričių mokslininkų, jis gali būti nagrinėjamas demografiniu, ekonominiu, sociologiniu, teisiniu, filosofiniu, istoriniu bei įvairiausiais kitais požiūriais, tačiau „labiausiai iškilo ir buvo išplėtotos ekonominės migracijos teorijos, kurias nagrinėjo K. Marks, A. Smith, K. Teylor“⁵¹ ir daugelis kitų. Vienas pirmųjų ekonominiu požiūriu migraciją pradėjo nagrinėti Ernest George Ravenstein (1885 m.). Jis pastebėjo migracijos dėsningumus, iš kurių išskyrė šiuos⁵²:

- *Dauguma migrantų išvyksta trumpam periodui;*
- *Migrantai keliaujantys ilgus atstumus, dažniausiai apsistoja didesniuose miestuose;*
- *Migracija vyksta iš periferijos į centrą;*
- *Kiekvienas migracijos srautas sukuria judėjimą priešinga kryptimi.*

William Arthur Lewis suformulavo ir Ranis, Fei išplėtojo bei migracijos procesams pritaikė *neoklasikinę ekonominės plėtros teoriją*⁵³. Ši teorija turėjo lemiamą įtaką migracijos politikai daugelyje vakarų šalių. Pagrindinis dėmesys šioje teorijoje skiriamas geresnių ekonominių sąlygų ir didesnių atlyginimų lūkesčiams, palyginti su kilmės šalimi. Ši teorija teigia, jog migracijos

⁴⁹ Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006.

⁵⁰ Castles S. Migration and Community Formation under Conditions of Globalization. University of Oxford, 2002, Volume 36 No. 4, p. 1143-1168, p. 1144.

⁵¹ Merkys G., Bardauskienė V., Antinianė D. Lietuvos studentų emigracinės nuostatos ir jas lemiantys veiksniai. *Ugdymas. Kūno kultūras. Sportas*, 2006, Nr. 3 (62); p. 36-42.

⁵² Ravenstein E. G. The Laws of Migration, *CSISS Classics*, 1885. <<http://www.csiss.org/classics/content/90>> [žiūrėta 2012-03-23]

⁵³ Urbonavičienė I., Tvaronavičienė M. Polinkis emigruoti: priežasčių paieškos. *Verslas: teorija ir praktika*, 2008, Nr. 9(4), p. 253–260.

priežastis yra racionalus individo pasirinkimas migruoti atlikus individualią sąnaudų - naudos analizę. Taigi šio modelio pagrindinė idėja – darbo jėgos pasiūlos ir paklausos bei darbo užmokesčio skirtumai tarp valstybių, kurie nulemia „racionalų pasirinkimą“ migruoti, kai nauda viršija sąnaudas. Šis modelis gali veikti laisvos rinkos ekonomikos sąlygomis⁵⁴. Anot Castles, ekonominė atskirtis pasaulyje nuolat didėja, todėl darbo jėgos migracija ateityje taip pat turėtų didėti⁵⁵. Neoklasikinė teorija taip pat teigia, jog asmenys linkę migruoti net tuomet, kai nesitiki atlygio gauti labai greitai, tačiau turi skatinančias perspektyvas ir gali tikėtis didesnio atlygio ateityje. Toks požiūris suponuoja, jog migracija atrodo patrauklesnė jauniems žmonėms ir tiems, kurių darbo jėga yra paklausiausia⁵⁶.

Neoklasikinės teorijos modelis formuoja „stūmimo“ ir „traukos“ veiksnius, kurie bus aptariami tolesniame skyriuje (Migraciją sąlygojantys veiksniai).

Everett S. Lee ėmė kiek platesniu kampu tyrinėti migracijos procesą, nagrinėdamas migruojančių visuomenių pobūdį, struktūras⁵⁷. Douglas S. Massey sujungė neoklasikinę ekonomikos teoriją ir *naująją migracijos ekonomikos teoriją*, migracijos procesą nagrinėdamas ne tik iš ekonominės, bei ir iš sociologinės bei antropologinės perspektyvos⁵⁸ ir išskirdamas migracijos priežastis į asmenines, taip pat tokias, kurios susijusios su konkrečia šalimi (ekonominės, politinės bei kitos) bei globalias⁵⁹. Ši teorija pabrėžia ne tik darbo rinkos, bet ir kitų rinkų įvairovę, kuri leidžia ekonomiškai jaustis saugiau, bei migraciją aiškina individo siekiu užtikrinti savo šeimos saugumą, mažinti riziką bei įveikti kapitalo suvaržymus⁶⁰.

Abi šios teorijos įtraukia asmeninio pasirinkimo bei mikro aplinkos veiksnius, tokius, kaip žmonių asmeniniai motyvai ir pasirinkimai, nulemti ne tik globalių aplinkybių, bet sąlygojami ir artimos žmonių aplinkos įtakos. Tuo tarpu Dviejų darbo rinkų bei pasaulio sistemų teorijos ignoruoja mikro veiksmų įtaką individualių sprendimų priėmimo procese ir išskiria makro veiksnius. *Pasaulio sistemų teorija* migraciją aiškina darbo jėgos judėjimu iš periferijos į centrą, t. y. iš besivystančių, silpnos ekonomikos valstybių gyventojai migruoja į poindustrines valstybes, kuriuose susikaupęs kapitalas ir reikalinga darbo jėga⁶¹.

⁵⁴ Castles S. Migration and Community Formation under Conditions of Globalization *University of Oxford, 2005.*

⁵⁵ Ten pat.

⁵⁶ Hadler M. Intentions to migrate within the European Union: A challenge for simple economic macro-level explanations. Stanford University, 2006.

⁵⁷ Hasia R. Diner. History and the Study of Immigration. Narratives of the Particular. Theory of immigration: talking across disciplines, p. 31.

⁵⁸ Hasia R. Diner. History and the Study of Immigration. Narratives of the Particular. Theory of immigration: talking across disciplines p. 10-11.

⁵⁹ Urbonavičienė I., Tvaronavičienė M. Polinkis emigruoti: priežasčių paieškos. *Verslas: teorija ir praktika*, 2008, Nr. 9(4), p. 253–260 p. 254.

⁶⁰ Massey D. S. et. al. Theories of international migration: a review and appraisal. *Population and development review*, New York, 1993, Vol. 19, Issue 3, pp. 431-466 p. 432.

⁶¹ Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006, p. 7. <<http://www.lrinka.lt/>> [žiūrėta 2012-03-21].

Dviejų darbo rinkų teorija išskiria dvi egzistuojančias darbo rinkas valstybėse. Pirmoji yra gerai apmokamo darbo rinka, skirta labiausiai išsilavinusiems ir kvalifikuotiems visuomenės nariams. Paprastai išsivysčiusios visuomenės nariai siekia užimti geresnę socialinę padėtį ir jų netenkina maži atlyginimai bei įvairūs nekvalifikuoti darbai, kurie sudaro antrąją rinką – nekvalifikuotų, mažai apmokamų darbų rinką, kuri dažnai atveriamą imigrantams iš kitų valstybių, kurie sutinka dirbti įvairius „purvinius“ darbus už mažesnius atlyginimus.

D. Massey teigimu, migracijos teorijos nesikerta ir papildo viena kitą, atspindėdamos skirtingas tyrimų kryptis. Šios aukščiau išdėstytos teorijos atspindi bendriausius migracijos tendencijų bruožus ir visuomet bus aktualios. Tačiau migracijos reiškinys gali būti įtakotas ir kitų, „pogrindinių“ veiksnių, t. y. naujų migracijos aplinkybių, kurios atsirado pačiame migracijos procese⁶². Jos aptariamos toliau apžvelgiamose teorijose.

Tinklo teorija migraciją nagrinėja sociologine prasme, kur individas priima sprendimą migruoti veikiamas įvairių saitų su draugais, giminėmis, tiems ryšiams sudarant vadinamąjį tinklą. Ši teorija atskleidžia pačios migracijos procese besikuriančių socialinių tinklų įtaką tolesnei savaiminei migracijos raidai. Susiformuojantys migrantų socialiniai tinklai priimančioje valstybėje ir saitai kilmės šalyje leidžia formuotis aplinkai, kuri gerokai palengvina migracijos procesą naujiems migrantams, sumažindama tiek kultūrinius sunkumus, tiek kaštus ir riziką⁶³.

Migracijos sistemų teorija migraciją aiškina kaip mikro ir makro struktūrų tarp dviejų teritorijų sąveikos rezultata, kur makro veiksniai yra instituciniai, o mikro veiksniai – pačių migrantų asmeniniai tikslai, patirtis, įsitikinimai ir tinklai⁶⁴. Tačiau šie du lygiai dažnai yra glaudžiai susiję ir makro lygio priežastys gali turėti įtaką asmens motyvams bei pasirinkimui, gali turėti įtaką jo ekonominiai, socialinei padėčiai ir panašiai. Kitaip tariant, poveikį migracijos procesams turi valdžios institucijos, santvarka, ekonominė padėtis, darbo rinkos ir kiti makro veiksniai, o mikro lygiu, kiekvienas asmuo turi visą junginį asmeninių priežasčių, motyvų ir aplinkybių, kurios gali lemti jo pasirinkimus.

Institucinė migracijos teorija susiformavo migracijos procese atsiradus tam tikroms kliūtims imigruoti į priimančias šalis, tokios, kaip imigracijos ribojimas, kultūrų skirtumai, apgyvendinimas bei kitos. Tokios kliūtys sudarė dingstį atsirasti įvairioms struktūroms, teikiančios „migracijos paslaugas“ tiek legaliai, tiek ir sukūrus „juodąją rinką“⁶⁵.

K. Kuzmickaitė emigraciją siūlo nagrinėti per transnacionalizmo paradigmą. „*Transnacionalizmas* – tai reiškinys, migracijos įtakoje suformavęs daugialypių ryšių ir sąveikų

⁶² Castles S. Migration and Community Formation under Conditions of Globalization, p. 448-449.

⁶³ Ten pat.

⁶⁴ Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006, p. 7. <<http://www.lrinka.lt/>> [žiūrėta 2012-03-21].

⁶⁵ Massey D. S. Theories of international migration: review and appraisal. *Population and development Review*, New York, 1993, vol. 19. No. 3, p. 431-466.

tinklą, rišantį (ir vienijantį) asmenis ir institucijas už nacionalinės valstybės sienų.“⁶⁶ Ši paradigma migraciją studijuoja kaip pragyvenimo ir gyvenimo būdo problemą. Autorės teigimu, „tai šiuolaikinis istorinis reiškiny, sąlygotas globalizuoto kapitalo, paprastai virstantis įpročiu iš pradinio vienakrypčio judėjimo iš valstybių, kurios praeityje turėjo pragyvenimo sunkumų. Lietuva – geras pavyzdys, kai praeityje patirti istoriniai trūkiai iššaukė migracijos proveržį. Tokie panašaus pobūdžio masiniai veiksmai, pasižymintys ilgesne trukme, įsirašo šalies atmintyje ir tampa įpročiu, atsikartojančiu atsiradus palankioms sąlygoms“⁶⁷.

Labiausiai integruojantis yra *Prakseologinis* aiškinimas sujungiantis „įvairius ekonominius migracijos aiškinimus į individualaus pasirinkimo teoriją, pasak kurios, kiekvienas sprendimas yra tikslingai pasirinktas atsakas į aplinką. Jį lemia tiek objektyvūs bendrieji veiksniai (ekonominiai, demografiniai, socialiniai ir kultūriniai, politiniai, psichologiniai, saugumo, geografiniai ir kt.), sukuriantys sprendimo parametrus ir potencialą, tiek subjektyvus individo santykis su bendraisiais veiksniais, lemiantis vienokį ar kitokį jo pasirinkimą. Valstybės intervencijos poveikumas didžiausias per ekonominius ir politinius veiksnius“⁶⁸.

„Migracijos *istorinės atminties teorija* pabrėžia istorinės migracijos patirties svarbą aiškinant išskirtinai aukštą dabartinį lietuvių tautos migracinį potencialą. Migracinis polinkis aiškinamas kaip istorinės XIX-XX a. lietuvių migravimo patirties suformuotas ir kolektyvinėje tautos atmintyje glūdintis savotiškas „migracijos genas“, kuris vėl aktyvuojamas politinės ar ekonominės krizės akivaizdoje“⁶⁹.

Nėra vienos vientisos migracijos teorijos dėl migracijos proceso sudėtingumo ir daugialypiškumo, tačiau visos teorijos gali būti nagrinėjamos kompleksiškai, nes yra papildančios viena kitą bei persidengiančios. Tačiau iš esmės visos teorijos atsirado dėl migracijos proceso dėsningumų, kuriuos plačiąja prasme sąlygojo mikro ir makro veiksniai, lemiantys migracijos motyvus. Kaip teigiama pranešime „Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams“, šios teorijos skiria bendrus gyventojų migraciją skatinančius veiksnius, iš kurių minimi demografiniai, kultūriniai, politiniai, ekonominiai, socialiniai, psichologiniai, saugumo, geografiniai bei kiti⁷⁰, kurie aptariami tolesniame skyriuje.

⁶⁶ Kuzmickaitė K. *Teoriniai tarptautinės emigracijos diskursai*.// Šiuolaikinė Lietuvių emigracija: pradedimai ir laimėjimai. VDU konferencija, 2004, p. 4.

⁶⁷ Ten pat.

⁶⁸ Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išeivijos atžvilgiu. Strateginių studijų centras. Vilnius, 2006. <http://www.elibrary.lt/resursai/Strateginiu_stud_centras_/Tyrimai/SSC_emigracija.pdf> [žiūrėta 2012-03-10]

⁶⁹ Ten pat.

⁷⁰ Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006, p. 7.

1.3. Migraciją sąlygojantys veiksniai

Migracijos veiksniai – tai motyvų visuma, nulemiančių migracijos proceso atsiradimą. Nagrinėtos migracijos teorijos, priklausomai nuo nagrinėjamo konteksto, išskiria vienokius ar kitokius veiksnius, kurie nulemia žmonių judėjimo iš vienos vietos į kitą dėsningumus. „Ekonomikos teorijos, dar vadinamos *prakseologija*, požiūriu, kiekvienas žmogaus veiksmas ar neveikimas, t.y. sprendimas migruoti ar nemigruoti, yra sąmoningas tikslingas pasirinkimas. [...] Veikimas - tai žmogaus proto atsakas į supančio pasaulio ar kitų žmonių sudaromas aplinkybes. Tai žmogaus valios rezultatas, o ne refleksinis fiziologinių funkcijų atsakas į pasikeitusias aplinkybes. Žmogaus veikimas yra nukreiptas tikslams pasiekti. O pagrindinis tikslas – keisti mažiau patenkinamą būklę geresne“⁷¹.

Plačiausia prasme migracijos veiksniai skiriami į *mikro* ir *makro* lygmenis. Makro lygiu poveikį migracijos procesams instituciniai, politiniai, ekonominiai, darbo rinkos ir kiti veiksniai, o mikro lygiu, kiekvienas asmuo turi visą junginį asmeninių priežasčių, motyvų ir aplinkybių, kurios gali lemti jo pasirinkimus. Tačiau šie du lygiai dažnai yra glaudžiai susiję ir makro lygio priežastys gali turėti įtaką asmens motyvams bei pasirinkimui, gali turėti įtaką jo ekonominiai, socialinei padėčiai ir panašiai. Tačiau iš esmės migracija – tai asmens pasirinkimas, o priežastys gali būti tokios, kurioms makro lygis daro labai menką įtaką. Tokia migraciją gali būti pavyzdžiui dėl šeimos, dėl klimato (institucijų vaidmuo čia neturi jokios įtakos) bei kita.

Migracijos teorijos išskiria šiuos bendruosius veiksnius, veikiančius gyventojų migraciją: demografinius, socialinius-kultūrinius, politinius ekonominius, psichologinius, saugumo, geografinius bei kitus. A. Sipavičienė skiria tris pagrindinius migracijos veiksnius: Politinius, ekonominius bei socialinius⁷². O analizuojant migraciją teorinių lygmeniu, autorės nuomone, išskirtinos šios veiksmų grupės⁷³:

- Struktūriniai veiksniai, kurie pritraukia imigrantus besivystančiose visuomenėse;
- Struktūriniai veiksniai, kurie pritraukia imigrantus išsivysčiusiose industrinėse visuomenėse;
- Veikėjų, kurie reaguoja į šiuos veiksnius migruodami į užsienio šalis, motyvai, tikslai ir siekiai;
- Socialinės bei ekonominės struktūros, kurios iškyla sujungdamos siunčiančias bei priimančias visuomenes.

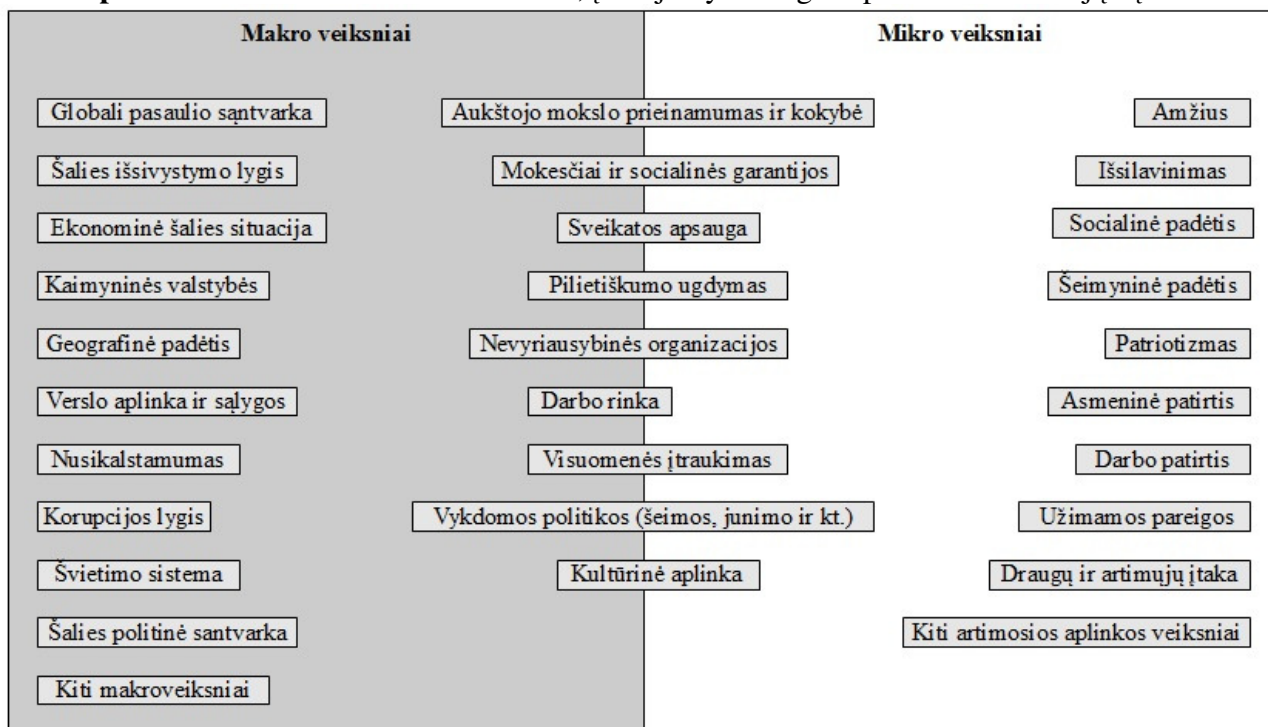
Bendriausiais bruožais pagal didesnę ar mažesnę tiesioginį poveikį individų pasirinkimams, veiksnius būtų galima suskirstyti, kaip parodyta 2 paveiksle. Šis veiksmų įvardijimas nėra baigtinis, nes tiek tolimojoje tiek ir artimojoje aplinkoje gali egzistuoti kiti veiksniai, kurie priklauso nuo demografinių, ekonominių, socialinių, kultūrinių bei visų kitų aplinkybių.

⁷¹ Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006, p. 7.

⁷² Sipavičienė A. Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė. Vilnius, 2006, p. 6-8.

⁷³ Ten pat.

1 paveikslas. Mikro ir makro veiksniai, įtakoiantys žmogaus pasirinkimus bei jų sąveika.

Pastaba: sudaryta autorės.

Schema siekiama atskleisti, kurie mikro ir makro veiksniai labiau sąveikauja tarpusavy, o kurie gali turėti mažesnę tarpusavio įtaką. T. y. teorijos migracijos procesus nusako dažniausiai tam tikrais makro aplinkos veiksniais, kuriais galima stebėti masinės migracijos tendencijas, tačiau kiekvienu atskiru atveju žmogaus pasirinkimą nulemia artimosios aplinkos veiksniai, tokie, kaip asmeninės nuostatos, santykiai šeimoje bei daugelis kitų. Janušauskas bei kiti autoriai straipsnyje „Šiuolaikiniai migracijos procesai ir jų įtaka Lietuvos darbo rinkai“, cituoja M. Okolski ir P. Kaczmarczyk (2005), pasak kurių „makro rodiklių, kitaip tariant, struktūrinių rodiklių, analizė demonstruoja tik migracijos potencialą, o taip pat teigia, jog tokie rodikliai kaip pajamų skirtumai, atlyginimų ar nedarbo lygis yra labai svarbūs potencialiems migrantams, tačiau nenulemia jų sprendimų“. Didelis skirtumas tarp potencialių migrantų ir migravusiųjų tik patvirtina šią hipotezę.⁷⁴ Vienodos išorinės sąlygos ar veiksniai individų bus vertinami skirtingai, nes asmeniniai žmonių skirtumai lemia skirtingą gaunamą pasitenkinimą bei nepasitenkinimą, esant toms pačioms ar panašioms aplinkybėms⁷⁵.

Kaip minėta ankstesniame skyriuje, neoklasikinė migracijos teorija suformulavo vadinamuosius „stūmimo“ ir „traukos“ veiksnius, kurie dažnai tinkami ir kitoms teorijoms nagrinėti bei yra minimi daugumos autorių darbuose. Iš esmės, *stūmimo veiksniai* (push factors) lemia

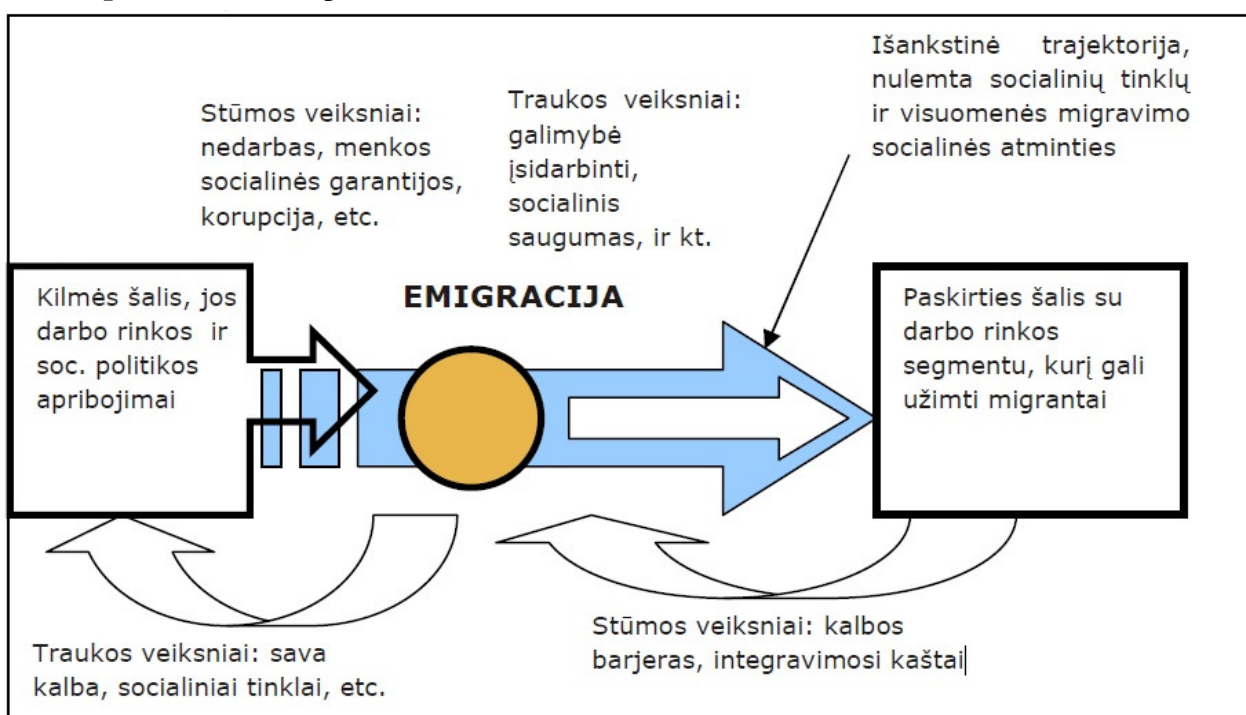
⁷⁴ Janušauskas A. ir kiti. Šiuolaikiniai migracijos procesai ir jų įtaka Lietuvos darbo rinkai. *Vadyba-Journal of Management*. – Vakarų Lietuvos verslo kolegija, Klaipėda, 2009, Nr. 14 (2), p. 19-25, p. 20.

⁷⁵ Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006.

motyvus emigruoti, o *traukos veiksniai* (pull-factors) yra priežastys imigruoti⁷⁶. Arba, kaip teigia Maslauskienė ir Stankūnienė, ir „neveikiant kokioms nors papildomoms jėgoms, asmens sprendimas migruoti remsis dviejų vietovių pranašumų ir trūkumų subjektyviu vertinimu, t y. vietovės, kurioje asmuo gyvena, ir vietovės, į kurią jis ketina migruoti“⁷⁷.

Aptartos teorijos parodo, jog ekonominiai „stūmimo“ veiksniai yra tokie kaip aukštas nedarbo lygis šalyje, skurdas, nepasitenkinimas darbo sąlygomis, o „traukos“ veiksniai: aukštas atlyginimas, geresnės darbo ir gyvenimo sąlygos užsienio valstybėje bei kiti. Tačiau „kompleksinis modelis padeda atkreipti dėmesį ir į neekonominus veiksnius, kurie ekonominių veiksmių įtaką gali susilpninti arba, kaip pastebima Lietuvos atveju, sustiprinti“⁷⁸.

2 paveikslas. Kompleksinis stūmimo – traukos modelis.

Šaltinis: Barcevičius, E. Tyrimas: Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas⁷⁹.

Anot A. Janušausko, „stūmimo ir traukos veiksniai gali būti išskiriami tik sąlyginai, nes stūmimas ir trauka yra tik santykiniai rodikliai. Priklausomai nuo lyginamų valstybių, subjektų, kurie lygina alternatyvas, tie patys veiksniai gali atlikti skirtingus vaidmenis“⁸⁰.

⁷⁶ Human Migration Guide,

<<http://www.nationalgeographic.com/xpeditions/lessons/09/g68/migrationguidestudent.pdf>> [žiūrėta 2012-04-01]

⁷⁷ Maslauskienė A., Stankūnienė V. Šeima abipus sienų: Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos. Vilnius: Tarptautinės migracijos organizacijos socialinių tyrimų institutas, 2007, p. 15.

⁷⁸ Barcevičius, E. ir kiti. Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas. Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2008,

<<http://www.vpvi.lt/assets/Uploads/Ekonominesmigracijosreguliavimostrategijosvertinimas2.pdf>> [žiūrėta 2012-03-09]

⁷⁹ Ten pat.

K. Gliosaitė *stūmimo* veiksniais nurodo demografinius (darbingo amžiaus gyventojų mažėjimą ir dėl to silpstančią socialinę sistemą) bei ekonominius (atlyginimų skirtumai; lėtas pereinamasis laikotarpis; silpna socialinė sistema; nedarbo lygio augimas; mažos pajamos vienam gyventojui); traukos veiksniais laiko kitos šalies demografinę politiką (pvz., siekis pritraukti kuo daugiau jaunos darbo jėgos); geografinę padėtį; kultūrinį suderinamumą; santykinius pranašumus; didesnes pajamas; geresnę gyvenimo aplinką bei infrastruktūrą⁸¹.

Anot G. Kasnauskienės, *stūmos ir traukos* veiksniai yra šie⁸²:

- *Stūmos veiksniai*: Bloga sveikatos priežiūra, dideli mokesčiai, nedarbas, brangi nuoma, Skurdas, karas, persekiojimas, prasta švietimo sistema, politinė ir pilietinė suirutė, diskriminacija, gamtos stichijos, šeimos narių gausėjimas bei sunkumai sugrįžti.

- *Traukos veiksniai*: Politinis prieglobstis, geresnis klimatas, didesnis darbo užmokestis, paaukštinimas, didesnės galimybės, geresnis išsilavinimas, asmeninės laisvės, giminės ir ryšiai, propaganda, geresnė sveikatos apsauga, kultūriniai suderinamumai bei geresnė infrastruktūra.

A. Janušauskas pastebi, jog individas, priimdamas sprendimą emigruoti, paprastai vertina tiek paliekamą tiek ir tikslo šalį, todėl vienu metu yra veikiamas ir stūmimo ir traukos veiksmų ir kai stūmimo ir traukos veiksniai tarp dviejų šalių pasidaro labai stiprūs, pasak autoriaus, „gali formuotis migracijos srautai (*migracijos srautas* yra didelis skaičius žmonių, kurie per tam tikrą laiką išvyko iš vienos vietovės ir nuvyko į kitą tą pačią vietovę)“⁸³.

Kaip jau minėta, žmonės skirtingai vertina vienodas išorines aplinkybes ir kaip tik todėl nėra visa apimančio teorijos ir nėra visus vienodai veikiančių aplinkybių, o ir baigtinio jų sąrašo nurodyti tikriausiai nepavyktų. „Net ir supant didžiausiam skurdui ar pavojams, migraciją, kaip išeitį iš situacijos ir galimybę pagerinti esamą padėtį, pasirenka tik dalis žmonių. Todėl bet kuris migracijos priežasčių išvardijimas lieka pavyzdiniu sąrašu aplinkybių, kurios gali paveikti žmogaus apsisprendimą“⁸⁴. Kiekvienas žmogus yra individualybė, todėl norint geriau pažinti ir suvokti reiškinių ar problemų priežastis ir atrasti sprendimus, reikia remiantis daugybe faktorių, ir analizuoti žmogų bei jo aplinką iš įvairiausių perspektyvų.

⁸⁰ Janušauskas A. ir kiti. Šiuolaikiniai migracijos procesai ir jų įtaka Lietuvos darbo rinkai. *Vadyba-Journal of Management*. – Vakarų Lietuvos verslo kolegija, Klaipėda, 2009, Nr. 14 (2), p. 19-25, p. 20.

⁸¹ Gliosaitė K., Ekonominių emigracijos motyvų ir pasekmių vertinimas. *Šiuolaikinė Lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai*, VDU konferencija 2004, p. 7.

⁸² Kasnauskienė, G. Demografijos pagrindai. Vilnius: Vniaus universiteto leidykla, 2006.

⁸³ Janušauskas A. ir kiti. Šiuolaikiniai migracijos procesai ir jų įtaka Lietuvos darbo rinkai. *Vadyba-Journal of Management*. – Vakarų Lietuvos verslo kolegija, Klaipėda, 2009, Nr. 14 (2), p. 19-25.

⁸⁴ Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006, p. 8.

2. JAUNIMO EMIGRACIJOS IŠ LIETUVOS MASTAI, PRIEŽASTYS IR PERSPEKTYVOS

Didelė dalis mokslininkų teigia, jog teorijos nėra universalios ir, kaip pažymi Hadler: „moksliniai tyrimai turėtų daugiau dėmesio skirti individualioms savybėms, kad būtų galima tiksliau įvertinti emigracijos ketinimus“⁸⁵. Norint suvokti jaunimo emigracines tendencijas bei nuostatas, būtina aptarti Lietuvos jaunimą supančią aplinką bei istorinę jos perspektyvą, būtina išanalizuoti ir teorijas ir praktinę Lietuvos gyventojų situaciją bei migracinius procesus, atlikti statistinių duomenų analizę. Taip pat būtina jaunimą suvokti ir išskirti kaip atskirą visuomenės narių grupę, kuri, nors kai kuriais bruožais gali būti panaši į kitas, visgi yra išskirtinė, savita ir labai įvairialypė. Taigi tolesniuose skyriuose yra nagrinėjama jaunimo samprata Pasaulio, Europos bei Lietuvos lygiu ir jaunimo, kaip visuomenės grupės, savitumai bei skirtybės (išskirtinimai). Atliekama Lietuvos gyventojų ir jaunimo emigracijos iš Lietuvos statistinių duomenų analizė, taip pat nagrinėjama ir jaunimą supanti politinė, ekonominė, kultūrinė, socialinė, psichologinė bei kitokia aplinka, siekiant kuo giliau suvokti jaunimo emigracijos iš Lietuvos motyvą bei ją sąlygojančius veiksnius.

2.1. Jaunimo samprata ir vieta pasaulyje

Jaunimas, sutinkant su daugeliu šiuolaikinių autorių bei tyrėjų, yra išskirtinė visuomenės dalis, pasižyminti ne tik savo išskirtiniu amžiumi, kuriame vyksta asmenybės formavimosi ir prisitaikymo prie aplinkos procesas, bet ir imlumu naujovėms, aktyvumu, mobilumu, perspektyvomis bei problemomis.

Pasaulyje jaunimas (15-29 m.) sudaro 25,3% - ketvirtadalį visos žmonijos populiacijos⁸⁶. United States Census Bureau duomenimis, didžiausią dalį jaunimas užima mažiau išsivysčiusiuose regionuose – apie 26,6%, tuo tarpu labiau išsivystę regionai yra linkę senti ir jų visuomenėse jaunimo dalis vidutiniškai siekia 19,4%. Europos Sąjungoje jo dalis – 18,3%, net 7 nuošimčiais mažiau, nei pasaulyje, Europos Sąjungos visuomenė yra viena seniausių. Biuro skaičiavimais, Lietuvoje daugiau nei penktadalis (21%) žmonių yra jaunimas – apie 800 tūkstančių⁸⁷. Matuojant nuošimčiais, tai yra šiek tiek daugiau, nei Europos Sąjungos bei kitų išsivysčiusių regionų vidurkis. Statistikos departamento duomenimis, 2012 metų pradžioje valstybėje buvo daugiau nei 600

⁸⁵ Hadler M. Intentions to migrate within the European Union: A challenge for simple economic macro-level explanations. Stanford University, 2006.

⁸⁶ Midyear Population by Age and Sex 5-Year Age Groups. US Census Bureau. <<http://www.census.gov/population/international/data/idb/region.php?N=%20Region%20Results%20&T=0&A=aggregate&RT=0&Y=2011&R=1&C=>> [žiūrėta 2012.03.27]

⁸⁷ US Census Bureau duomenys <<http://www.census.gov/population/international/>> [žiūrėta 2012.03.27]

tūkstančių jaunų žmonių (15-29 m.), t.y. apie 20 proc. visų šalies gyventojų⁸⁸. Statistinių duomenų rodiklių skirtumą būtų galima paaiškinti skirtingu duomenų gavimo laikotarpiu.

Jaunimo samprata pasaulyje ėmė formotis pokario laikotarpiu 1950 iki 1975 metų. Keli mokslininkai (Allen, 1968; Jones, 1988)⁸⁹ ėmė kelti jaunimo koncepcijos apibrėžimo klausimą. Jie teigė, jog jaunimas nebeturi būti traktuojamas kaip amžiaus grupė, lemianti procesus, tačiau turi būti nagrinėjami procesai, kurie lemia jaunimo gyvenimą⁹⁰. Knygoje „Rethinking youth“ yra pažymima, jog mokslininkai Liebau and Chisholm (1993) siūlo keisti sąvoką „Europos jaunimas“, dėl to, jog jaunimas Europoje auga ir vystosi labai skirtingose visuomenėse skirtingomis aplinkos sąlygomis ir vienalytė nuostata apie visą Europos jaunimą gali būti klaidinanti. Taip pat nurodoma, jog autoriai Wallace and Kovacheva (1995) nagrinėja jaunimo patirties „de-struktūrizavimą“ (de-structured). Jų teigimu, gyvenimo etapai yra vis mažiau ir mažiau susieti su žmogaus amžiumi, kaip antai mokymasis yra vis mažiau susijęs su darbu, o išsikraustymas iš tėvų namų dažnai nėra susijęs su santuokos sudarymu⁹¹.

Lietuvos tiek ir Europos dokumentuose yra pastebima panaši jaunimo sąvokos kaita ir ženkliausi pokyčiai ėmė rutuliotis, kai buvo pradėta gilintis į socialinius visuomenės pokyčius, kurie itin didelę įtaką padarė jaunimo raidai bei gyvenimo aktualijoms. Nagrinėjant literatūrą ir kitus šaltinius jaunimo tematika, galima stebėti, kaip „jaunimo“ samprata apibrėžiama vis plačiau ir platesniame kontekste, vis labiau suvokiant jaunimo kintančias problemas ir tai, jog jaunimas yra svarbi ir išskirtinė visuomenės dalis, dalyvaujanti visokeriopame socialiniame gyvenime.

Europa per paskutinius XX a. dešimtmečius stipriai keitėsi, jaunimo gyvenimui didelę įtaką turėjo mokymo programų ilginimas, kas iš vienos pusės sąlygojo finansinę priklausomybę nuo tėvų ilgesnį laiką bei šeimos kūrimo atidėjimą, iš kitos pusės, gaudami geresnį išsilavinimą bei gyvendami moderniam pasaulyje, šiuolaikiniai jauni žmonės yra seksualiai, kultūriškai ir psichologiškai labiau nepriklausomi. Įtakos visuomenės ir jaunimo kaitai turi ir šiuolaikinės šeimos struktūra, kuomet didelė dalis santuokų išyra ir dažnai šeimoje lieka vienas iš tėvų, o tai atsiliepia ir tėvų santykiui su vaikais - tokį požiūrį dėsto autorė R. Bendit.⁹² Visi šie pokyčiai lemia, jog jaunas žmogus visiškai nepriklausomu ir savarankišku tampa būdamas vyresnis. Tokie socialiniai pokyčiai lemia ir jaunimo mąstymo, elgsenos bei vertybinius pokyčius. Visame pasaulyje žmonijos išgyventa ir vis dar patiriama technologinė kaita bei globalizacija verčia žmones keisti savo gyvenimą ir prisitaikyti. Visuomenė tampa mobili ir atvira naujovėms. Autorė Rene Bendit tokią visuomenę iš

⁸⁸ Gyventojų skaičius metų pradžioje. Požymiai: gyvenamoji vietovė, amžius, lytis. < <http://www.stat.gov.lt/>> [žiūrėta 2012-11-18]

⁸⁹ Wyn J. White R. Rethinking Youth. London, 1997, p. 8.

⁹⁰ Ten pat.

⁹¹ Wyn J. White R. Rethinking Youth. London, 1997, p. 9.

⁹² Bendit R. Youth Sociology and Comparative Analysis in the European Union Member States. German Youth Institute Munich 2006, p. 50-63.

jaunimo sociologinės perspektyvos vadina „modernia ar modernėjančia“, visuomene, kurioje „paslaugų ekonomika sukelia socialinės modernizacijos procesą“⁹³, kitų autorių, tokių kaip Beck (1986), Giddens (1990), Castells (1997) dar įvardinamą kaip poindustrinę (post-industrial) ar pomodernistinę (post-modern) bei informacinę visuomenę (informational society)⁹⁴.

Rene Bendit nuomone, didžiausi pokyčiai įvyko vidurio ir Rytų Europoje, valstybėse, kurios per labai trumpą laiką iš uždaros ekonomikos perėjo į atvirą modernų kapitalizmą. Žinoma, tokie pokyčiai padarė didelę įtaką jaunimo sąlygoms, tačiau mokslininkai nesutaria, kokio masto įtaką tokie pokyčiai padarė jaunimui ir jaunimo sąvokai sociologine prasme. Autorės nuomone, ryškiausi ir svarbiausi pokyčiai jaunimo gyvenime pasireiškia mokymosi periodo pailgėjime ir vėlyva šeimos kūrimo pradžia⁹⁵. Tokie modernizacijos procesai lėmė pokyčius ne tik asmeniname jaunimo gyvenime ir ateities perspektyvoms, bet atnešė nemažus pokyčius ir darbo rinkoje. Autorė, remdamasi Muncheimeier nuomone, pabrėžia, jog šiuolaikinė Europa atveria platesnes galimybes išsilavinusiam jaunimui, tuo tarpu nekvalifikuotiems darbininkams nedarbo ir socialinės atskirties grėsmė didėja⁹⁶.

2.1.1. Jaunimas kaip amžiaus grupė.

Nagrinėjant teisinius dokumentus, įvairių organizacijų programas, dokumentus bei įstatymus, sutinkama jaunimo samprata dažniausiai yra gana „sausą“ ir dažniausiai atspindi jaunimą tik kaip amžiaus grupę. Lietuvos bei Europos Sąjungos oficialiuose dokumentuose dažniausiai sutinkamas jaunimo apibrėžimas nurodo asmenų grupę nuo 14 arba 15 iki 29-30 metų. Lietuvos jaunimo pagrindų įstatymas jauną žmogų apibrėžia tik pagal amžių (**jaunas žmogus** – asmuo nuo 14 iki 29 metų.)⁹⁷, o pasak Lietuvos jaunimo baltosios knygos, „**jaunimas** - visuomenės narių grupė, apimanti asmenybės formavimosi bei perėjimo prie savarankiško gyvenimo visuomenėje laikotarpį išgyvenančius asmenis, turinčius nuo 14 iki 29 metų“⁹⁸.

Iš esmės dauguma autorių bei įstatymų nuostatų sutinka, jog jaunystė – tai asmenybės formavimosi laikotarpis nuo vaikystės pabaigos iki savarankiško gyvenimo pradžios. Tačiau šio periodo amžiaus intervalas gana įvairus ir gali skirtis priklausomai nuo visuomenės kultūros ar tradicijų, taip pat nuo istorinių aplinkybių. Šiais laikais jaunimui apibūdinti vienur pasirenkamas

⁹³ Bendit R. Youth Sociology and Comparative Analysis in the European Union Member States. German Youth Institute Munich 2006, p. 50.

⁹⁴ Ten pat.

⁹⁵ Ten pat.

⁹⁶ Bendit R. Youth Sociology and Comparative Analysis in the European Union Member States. German Youth Institute Munich 2006, p. 51.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymas//Valstybės žinios. - 2003, Nr. 119-5406.

⁹⁸ Lietuvos jaunimo politikos baltoji knyga. <<http://www.jrd.lt/index.php?-1162819760>> [žiūrėta 2011-12-11]

amžiaus tarpsnis, kuomet pereinama iš švietimo sistemos į darbo rinką (14-24 m.), tačiau pastebima tendencija jaunimu nurodyti 15-29 metus turinčius asmenis⁹⁹.

Tradicinėje visuomenėje socializacijos proceso etapai yra gana aiškūs ir apriboti konkrečiais asmens statuso rėmais, tokiais kaip vaikystė, branda, santuoka, tačiau kaip pažymi Vylius Leonavičius: „šiuolaikinėje visuomenėje tarp vaikystės ir brandos atsiranda paauglystė [...]. Sociologijoje formuojasi net atskira tyrimo šaka- jaunimo sociologija.“¹⁰⁰ Tačiau jaunimo sąvoka yra daugialypė. Jaunimas gali būti suvokiamas labai skirtingais aspektais ir pačios sąvokos suvokimas labiausiai priklauso nuo konteksto, kuriame yra vartojama. Kaip siūlo Rene Bendit, jaunimo sąvoka neturėtų būti vartojama vienareikšmiškai, nes apibrėžiamas amžius yra pernelyg didelis (minimas nuo 15 iki 30 m.), tačiau jaunimo sąvoką reiktų skaidyti į „mokyklinio amžiaus jaunimo“, „paauglio“ arba „jauno suaugusiojo“ sąvokas, kurios gerokai tiksliau nusakytų konkrečių atveju minimą jaunimą¹⁰¹, arba naudoti su tam tikros veiklos apibrėžimu, kaip antai „dirbantys studentai“, „studijuojantys dirbantieji“, „jauni bedarbiai“ ar tiesiog „studentai“¹⁰². Jauno amžiaus žmonių gyvenimas yra labai skirtingas ir įvairialypis ir dažnai literatūroje vartojamas skaidant į smulkesnes grupes, nurodant, kuomet kalbama apie mokyklinio arba universitetinio amžiaus jaunimą, jaunimą turint omeny kaip paauglius arba kalbant apie jaunimą, kuriantį savo šeimas.

Pagal jaunimo politikos pagrindų įstatyme numatytas jaunimo politikos taikymo sritis galime nustatyti, jog jaunimas aprėpia 14-29 metų asmenis, kurie gali būti moksleiviai, studentai, dirbantieji, bedarbiai, atlikti karo prievolę, gali būti užsiimantys kūryba, laisvalaikiu, sportu, rūpintis būsto įsigijimu, taip pat socialinės ir sveikatos apsaugos gavėjai¹⁰³.

2.1.2. Jaunimas kaip socialinė grupė

Nagrinėjant mokslinius darbus, knygas ar tyrimų duomenis, jaunimas apibūdinamas platesne prasme, į apibrėžimą įtraukiant socialinių, psichologinių bei kitų pokyčių seką. Knygos „Youth policy and social inclusion“ autorė Monica Barry įvadiniame skyriuje nagrinėjo įvairių autorių ir viešųjų institucijų aptariamą jaunimo sąvoką ir apibrėžimą, kuris yra labai skirtingas. Autorė dėsto, jog jaunimo sąvoką apibrėžti yra sudėtinga dėl daugybės skirtingų kriterijų, kuriais galima apibūdinti žmogų ir jo gyvenimą. Kaip antai atsakomybės lygmuo gali priklausyti nuo asmens amžiaus, tačiau buvimas pilnamečiu savaime dar nereiškia galimybės save išlaikyti, jeigu jaunas žmogus vis dar studijuoja ir mokslo siekia pilną darbo dieną, taip finansiškai vis dar priklausydamas

⁹⁹ Bacys V., Šilėnas Ž. Šiuolaikinis jaunimas <www.pedagogika.lt/puslapis/Jaunimas.ppt> [žiūrėta 2011.12.11].

¹⁰⁰ Sociologija. Vytauto Didžiojo universitetas. Leonavičius, Vylius, p. 61.

¹⁰¹ Bendit R. Youth Sociology and Comparative Analysis in the European Union Member States. German Youth Institute Munich 2006, p. 72.

¹⁰² Bendit R. Youth Sociology and Comparative Analysis in the European Union Member States. German Youth Institute Munich 2006, p. 50-63.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymas//Valstybės žinios. - 2003, Nr. 119-5406.

nuo savo globėjų. Yra ir kitokių situacijų, kuomet įstatymas gali suteikti teisę jaunam asmeniui dirbti jau nuo 14 metų ir net jeigu užsidirbdamas jis galėtų išlaikyti save, tai nesuteiktų jam teisės laisvai disponuoti savo pinigais, pavyzdžiui lošti, pirkti nekilnojamąjį turtą, susituokti ir panašiai¹⁰⁴.

Anot Mitterauer (1993), jaunimo socialinio statuso pereinamieji etapai istoriškai skirstyti į šiuos: mokyklos baigimas, darbo susiradimas, įsikūrimas naujuose namuose ir vedybos. Tačiau, kaip pastebi autorius, toks skirstymo eiliškumas yra labai sąlyginis ir gali būti visiškai kitoks priklausomai nuo kultūros, vyro ir moters vaidmens visuomenėje, regiono ir pan.¹⁰⁵

Jaunimas yra jautri socialinė grupė, kurios rizika susijusi su prastais pasiekimais moksloje, nedarbu, blogėjančia visuomenės o kartu ir jaunimo sveikata, kurią ypač veikia plintantys žalingi įpročiai, tokie kaip rūkymas, alkoholis bei narkotikai. Jauni žmonės dažnai yra mažiau atsargūs lytiniuose santykiuose su partneriais, o tai lemia vis dažnėjančius itin jaunų merginų nėštumo atvejus, kurių pasekmės bus jaučiamos tiek dabar, tiek ir vaikams užaugus, jeigu jie neturės pakankamos priežiūros bei pakankamo socialinio aprūpinimo ar gali tapti našlaičiais. Tokia situacija didina socialinę atskirtį visuomenėje ir, žvelgiant į perspektyvą, dar labiau gilina jaunimo problemas, gali didinti nedarbą, nusikalstamumą ir svaigalų vartojimą¹⁰⁶.

Jaunimas yra išskirtinė visuomenės grupė dėl to, kad ji išgyvena pereinamąjį procesą. Kaip sutinka dauguma autorių, jaunimas išgyvena kaitos periodą, kurio metu turi prisitaikyti visuomenėje, įsisavinti žinias, įtvirtinti gebėjimus, įsilieti į darbo rinką bei pereiti daugybę etapų ir pokyčių. Visuomenėje jaunimas yra itin svarbus, nes visų pirma yra formuojama nauja artimiausios ateities karta, politikos, darbo rinkos, socialinio gyvenimo dalyvė, todėl jaunimo ugdymo ir formavimo procesas yra jautrus ir turi būti užtikrintai sklandus. Iš kitos pusės, dabartinis jaunimas yra visuomenės jungiamoji grandis su ateities kartomis kaip patirčių, istorijos, tradicijų perdavėja. Apibendrinant galima teigti, jog jaunimas kiekvienoje visuomenėje yra labai svarbus tiek ekonomikai, tiek demografijai, politikai, socialiniams pokyčiams bei visose srityse. Todėl švietimas, politinis ir pilietinis įtraukimas ir kita jaunimo politika turėtų būti viena pagrindinių valstybės politikos formavimo procese.

Jaunimas yra mobiliusia ir mažiausiai socialiniais, ekonominiais bei kitokiais saitais susaistyta visuomenės grupė. Kaip rodo statistika, jauni žmonės yra mobiliusi ir daugiausiai emigruoja iš Lietuvos. Jaunimo samprata yra labai plati ir apima įvairiausių procesus. Kalbant apie jaunimo emigraciją šiame darbe yra pasirinkta jaunimo grupė, kuri yra teisiškai savarankiška priimti sprendimus ir pradėti savarankišką gyvenimą. T. y. tokia jaunų žmonių dalis, kurie yra baigę mokyklą, o taip pat yra aktyvūs savo ateities kūrėjai, pradedantys studijų procesą arba jau ji

¹⁰⁴ Barry M. Youth policy and social inclusion: critical debates with young people. Routledge 2005, p. 1-8.

¹⁰⁵ Wyn J., White R. Rethinking Youth. London, 1997, p. 7.

¹⁰⁶ Bendit R. Youth Sociology and Comparative Analysis in the European Union Member States. German Youth Institute Munich 2006, p. 50-63.

pabaigę, siekiantys save realizuoti darbo rinkoje pagal įgytą profesiją arba dėl kokių nors priežasčių dirbantys mažiau kvalifikuotą darbą ir aktyviai ieškančios perspektyvų bei kelių savo ateičiai (užsienyje).

Taigi apibendrinant galima būtų apibrėžti, jog šiame darbe tyrimo objektu nagrinėti pasirinkta visuomenės narių grupė nuo 18 iki 29 metų ir amžiaus periodas pasižymi asmenybės formavimusi ir pereinamuoju laikotarpiu nuo tam tikro savarankiškumo pradžios (pomokyklinio amžiaus) iki pasiekto aukščiausio norimo išsilavinimo bei visiško savarankiškumo ir atsakomybės už save. Į šį etapą gali įeiti ir savos šeimos sukūrimas.

2.2. Jaunimo emigracijos iš Lietuvos statistika

Lietuva yra viena iš daugiausiai migrantų siunčianti šalis Europos Sąjungoje. Įvairių tyrimų duomenys pateikia kiek skirtingus rodiklius ir matavimus, statistikos departamento 2011 metų duomenimis iš Lietuvos nuo 1990 m. išvyko net iki 615 tūkst. gyventojų – vidutiniškai po 30 tūkst. kasmet¹⁰⁷. Lietuvos statistikos departamento išankstiniais 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis, „2011 m. kovo 1 d. Lietuvoje buvo 3 mln. 54 tūkst. nuolatinių gyventojų¹⁰⁸. 2001 m. visuotinio gyventojų surašymo duomenimis, Lietuvoje gyveno 3 484 tūkst. gyventojų, taigi per dešimtmetį šalies gyventojų skaičius sumažėjo 12 procentų (430,2 tūkst.)¹⁰⁹. Labiausiai gyventojų sumažėjo dėl emigracijos (76%) – per pastarąjį dešimtmetį iš šalies išvyko 328,3 tūkst. gyventojų, o atvyko 64,2 tūkst. Didelę įtaką gyventojų skaičiaus sumažėjimui turėjo ir neigiama natūralioji kaita (24%, arba 101,9 tūkst.)“¹¹⁰.

2011 m. savo išvykimą iš Lietuvos deklaravo 54,3 tūkst. emigrantų, tai yra 28,8 tūkst. mažiau negu 2010 m. Tačiau išankstinių gyventojų surašymo pristatyme teigiama, jog net apie 200 tūkst. gyventojų vis dar nedeklaravę savo išvykimo iš šalies ilgesniam laikotarpiui, tad tiek gyventojų skaičiaus, tiek ir emigracijos statistiniai duomenys yra tik preliminarūs ir tikrieji mastai gali šiek tiek skirtis¹¹¹. Dar didesnę emigracijos mastą galima prognozuoti remiantis atliktais „Spinter tyrimais“, kurie parodė, jog išvykti norėtų ketvirtadalis apklaustųjų – 25,4 %, o 8,5% tą padaryti norėtų šiemet¹¹².

¹⁰⁷ Emigracija Lietuvoje: faktai ir skaičiai. <http://www.emn.lt/uploads/documents/migration_profile_r1.pdf> [žiūrėta 2012-03-24].

¹⁰⁸ Išankstiniai 2011 metų gyventojų surašymo rezultatai pagal apskritis ir savivaldybes 2011 m. gruodžio 2 d., Vilnius. Nr. 18/287.

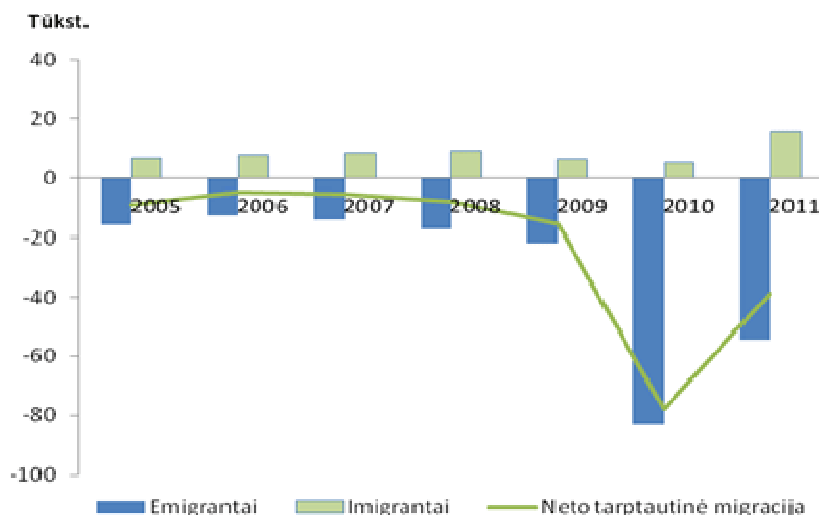
¹⁰⁹ Ten pat.

¹¹⁰ Ten pat.

¹¹¹ Lietuvos gyventojų skaičius – 3 mln. 53,8 tūkst. <<http://geografija.lt/2011/05/lietuvos-gyventoju-skaicius-%E2%80%93-3-mln-538-tukst/>> [žiūrėta 2012-03-24].

¹¹² Emigruoti nori ketvirtadalis lietuvių. Spinter tyrimai, DELFI, <<http://www.spinter.lt/site/lt/vidinis/menuTOP/9/home/publish/MjUxOzk7OzA=>> [žiūrėta 2012-03-20].

3 paveikslas. Emigrantai, imigrantai ir neto tarptautinė migracija 2005–2011 m.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas.¹¹³

Lietuvių tauta yra pati mobiliusia ir emigracijos mastas, palyginti su kitų Europos Sąjungos šalių narių duomenimis, yra pats didžiausias: „ES statistikos tarnybos (Eurostat) duomenimis, 2010 m. didžiausia neigiama neto migracija 1000 gyventojų buvo Lietuvoje (-23,7)“¹¹⁴. 2011 m. šis indeksas sumažėjo iki -11,8¹¹⁵. Šie duomenys rodo, jog emigracija yra vienakryptė ir neto emigrantai net 85 proc. prisideda prie bendro žmonių skaičiaus mažėjimo šalyje¹¹⁶.

Beveik pusę (44 proc.) 2011 m. visų emigrantų sudarė 20 – 29 metų amžiaus gyventojai¹¹⁷. 2010 metais šios amžiaus grupės asmenys sudarė apie 45 proc. Taigi, vidutinis išvykstantis lietuvis yra 20-29 m. amžiaus. Tokius oficialius statistinius duomenis patvirtina ir kiti Lietuvoje atliekami tyrimai, kurie atskleidžia, kad jaunimas emigracija, palyginti su kitomis visuomenės amžiaus grupėmis, yra pati didžiausia. Kaip patvirtinama Ž. Martinaičio ir D. Žvalionytės straipsnyje, iš visų emigruojančių visuomenės grupių, didžiausią dalį sudaro jauni, aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys¹¹⁸.

¹¹³ Išankstiniai pagrindiniai demografijos rodikliai. < <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=11297> > [žiūrėta 2012-03-27]

¹¹⁴ Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2010. Lietuvos statistikos departamentas, 2011, Vilnius, p. 7.

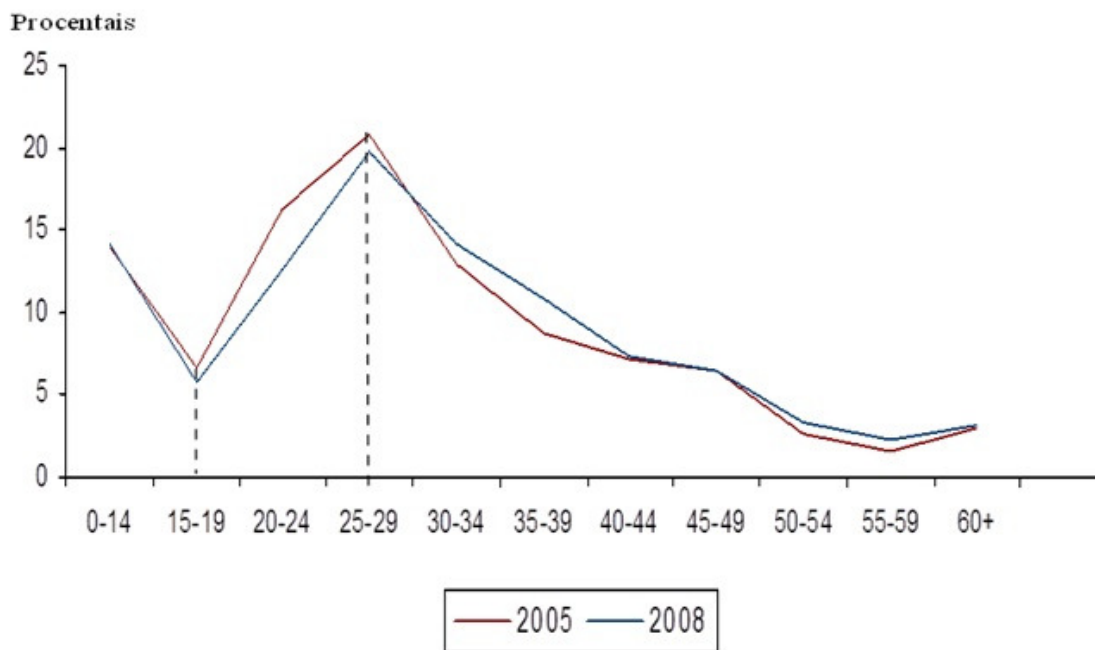
¹¹⁵ Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2011/Lietuvos statistikos departamentas. Vilnius 2012 ISSN 2029-3623, p. 8.

¹¹⁶ Išankstiniai pagrindiniai demografijos rodikliai. < <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=11297> > [žiūrėta 2012-03-27]

¹¹⁷ Ten pat.

¹¹⁸ Martinaitis Ž., Žvalionytė D. Emigracija iš Lietuvos: Ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti. *Politologija*, 2007, Nr. 3, p. 129

4 paveikslas. Emigrantai pagal amžiaus grupes.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas, 2009¹¹⁹.

Daugiausia Lietuvos piliečiai emigruoja į Didžiąją Britaniją (40900), Airiją (19084), Norvegiją (6401), Ispaniją (3535), Vokietiją (3806), Daniją (1508), Olandiją(1104), JAV (1917), Baltarusiją (1420) ir Rusiją (1479) bei kitas. „Jungtinė Karalystė ir Airija – valstybės, į kurias išvyksta didžioji dalis emigrantų. 2009 m. daugiau negu trečdalis emigrantų išvyko į Jungtinę Karalystę, o 2010 m. – kas antras. Į Airiją 2009 m. emigravo 14% visų emigrantų, o 2010 m. – 15,7%. Padidėjo emigravusiųjų į Norvegiją skaičius – nuo 0,8 tūkst. 2009 m. iki 4,9 tūkst. 2010 m., pagal emigrantų skaičių 2010 m. Norvegija buvo trečioji. 2010 m. 4,6 procento visų emigrantų tikslo šalimi rinkosi Vokietiją, 4,3 procento – Ispaniją, 3,3 procento – JAV, 2 procentai – Švediją, 1,8 procento – Rusijos Federaciją ir 1,7 procento – Baltarusiją.“¹²⁰ Daugiausiai Lietuvos gyventojai tikslo šalimis pasirenka Europos Sąjungos valstybes (2007 – 67%, 2008 – 63%, 2009 – 60%, 2010 – 83% į ES 27)¹²¹. Taigi galima daryti išvadą, jog atvira ekonominė erdvė daro didelę įtaką tikslo šalių pasirinkimui.

Per 2009 metus emigravo 6154 16-29 metų amžiaus asmenys o 2010 emigravo net 30349 to paties amžiaus asmenys¹²², tai yra maždaug 24 tūkst. daugiau. Tačiau į 2010 metų statistiką pateko nemaža dalis anksčiau emigravusių asmenų. Oficialiais duomenimis, „Emigrantų skaičiaus

¹¹⁹ Lietuvos jaunimo migracija, 2009, <www.stat.gov.lt/uploads/docs/Migracija_Jaunimas_2009_11.ppt> [žiūrėta 2012-03-26].

¹²⁰ Demografijos metraštis 2010, Lietuvos statistikos departamentas, 2011, Vilnius, p. 149.

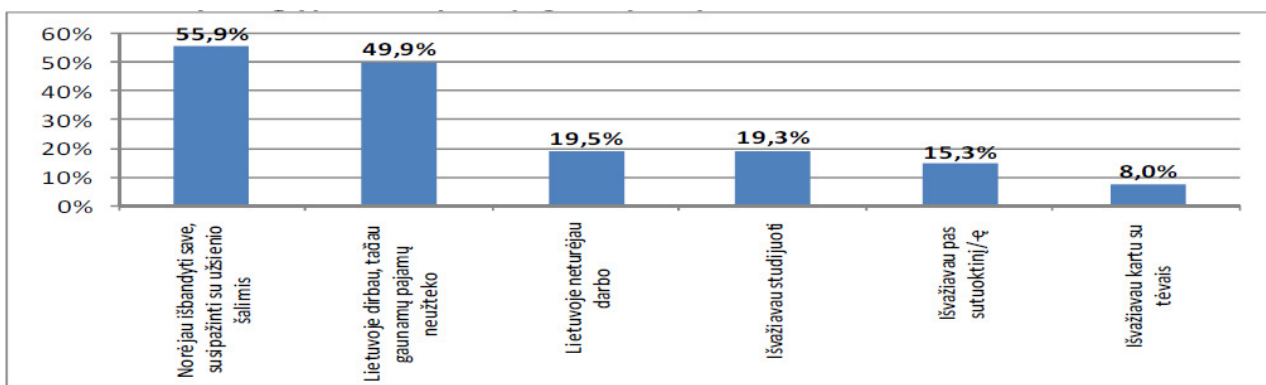
¹²¹ Demografijos metraštis 2010, Lietuvos statistikos departamentas, 2011, Vilnius, p. 60.

¹²² Demografijos metraštis 2010, Lietuvos statistikos departamentas, 2011, Vilnius, p. 151.

padidėjimui įtakos turėjo Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymu nustatyta prievolė nuolatiniais šalies gyventojams mokėti privalomojo sveikatos draudimo įmokas. Tai paskatino gyventojus deklaruoti savo išvykimą. Nuolatinės gyvenamosios vietos keitimą Iš Lietuvos į užsienio valstybę galėjo deklaruoti ir tie, kurie gyveno užsienyje jau anksčiau¹²³.

Lietuvos jaunimo emigraciją veikia įvairūs veiksniai – vieniems įtaką daro Lietuvos bei Europos politika, kitiems – kultūrinė, socialinė ar asmeninė aplinka. Statistiniais duomenimis, Lietuvos gyventai pagrindiniais emigracijos veiksniais nurodė 1) savęs išbandymo ir pažinimo siekį, 2) nepakankamas pajamas, 3) nedarbą Lietuvoje, 4) studijas ir kitus veiksnius.

5 paveikslas. Išvykusiųjų pasiskirstymas pagal išvykimą nulėmusius veiksnius.

Šaltinis: Barcevičius, E., Žvalionytė, D. Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas¹²⁴.

Taigi, jaunas 20-29 m. amžiaus žmogus, siekiantis pažinti ir mokytis bei ieškantis pragyvenimo šaltinių piešia vidutinio emigranto iš Lietuvos portretą.

Lietuvoje sparčiai mažėja gyventojų ir stiprią įtaką skaičiams daro emigracijos mastas, kurio didžiąją dalį sudaro jauni žmonės. Statistikos departamento specialistai konstatuoja, jog: „Ilgainiui jaunų žmonių mažėjimas dėl emigracijos sukelia rimtas demografines problemas, nes vis mažesnis dirbančiųjų skaičius turi išlaikyti didesnę nedirbančiųjų skaičių“¹²⁵. Jaunimo grįžtamoji migracija yra palyginti maža ir neatsveria išvykstančiųjų. Plačiau jaunimo emigraciją lemiantys veiksniai aptariami kitame skyriuje.

¹²³ Lietuvos statistikos metraštis 2011, Lietuvos statistikos departamentas, p. 42.

¹²⁴ Barcevičius, E. ir kiti. Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas. Pasiūlymai dėl konkrečių 2009-2012 m. ekonominės migracijos reguliavimo priemonių, Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2009, p. 12.

¹²⁵ Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006, p. 7.

2.3. Jaunimo emigracijos iš Lietuvos priežastys ir veiksniai

Kaip teigiama, „žmogus veikia, nes jaučia nepasitenkinimą (angl. *uneasiness*) dėl esamos padėties ir tiki galįs pagerinti padėtį darydamas įtaką įvykių eigai. Galutinis žmogaus veikimo tikslas yra patenkinti savo asmeninius troškimus“¹²⁶. Žmogus įvertina ir pasirenka remdamasis savo individualiais nuostatomis, poreikiais ir veikiamas aplinkos, tad analizuojant jaunimo emigracijos reiškinį iš Lietuvos, būtina išnagrinėti ekonominius, politinius, socialinius, kultūrinius bei kitus veiksnius, kurie daro įtaką Lietuvos jaunų žmonių gyvenimui bei pasirinkimams.

Kad būtų stipri valstybė ir darni visuomenė, „reikėtų prisiminti Aristotelį, kuris žmogaus vertę matavo laimės pasiekimo mastu, o laimę apibrėžė trimis matmenimis: turtu, sveikata ir dorybėmis“¹²⁷. Kitaip tariant, žmogus visuomenėje gali jaustis gerai, kai yra sveikas, gali įgyti turtą ir kai pati visuomenė yra „sveika“ ir dora. Turėdama laimingus žmones, visuomenė gali augti ir klestėti. Tačiau kai iš jos yra traukiamasi ir „bėgama“, kyla klausimas, ar tokia visuomenė žmogui suteikia galimybę būti laimingu. T. y. ar suteikia būtiniausius poreikius (darbą, pastogę, garantijas), ar užtikrina tinkamą sveikatos priežiūrą ir kiek elgiasi dorai ir sąžiningai su savo piliečiais. Didelė žmonių emigracija gali liudyti apie tokių poreikių nepakankamą patenkinimą arba matomą didesnę naudą svetur.

Kaip teigia „Spinter tyrimai“ vadovas Ignas Zokas: „Vyrauja stumiantis, o ne traukiantis veiksnys. Emigracijos motyvas yra labiau tai, kad blogai Lietuvoje, o ne tai, kad gerai užsienyje. Noras išvažiuoti yra daugiau grįstas nepasitenkinimu čia, o ne tikėjimu, jog pavyks susikurti gerą gyvenimą užsienyje“¹²⁸. A. Sipavičienė papildo teigdama, jog lietuvius iš Lietuvos veja nusivylimas. Kitaip mano J. Kuznecovienė, sakydama, jog kaltas ne nusivylimas, bet pasaulio kaita: „Pasikeitę erdvės, atstumo, net savo-svetimo suvokimai mobilumą paverčia itin dažnai pasitelkiama savo lūkesčių, interesų, siekių, nuostatų įgyvendinimo priemone. Todėl net ir ekonominio stabilumo laikais žmonės judės“¹²⁹.

Statistiniai Lietuvos gyventojų emigracijos duomenys buvo pradėti rinkti ir analizuoti nuo nepriklausomybės atgavimo pradžios. Šie tyrimai plėtojosi ir šiandieninė statistika yra gana išsami, siekiama įvertinti ne tik oficialiąją statistiką, bet ir tikėtinus neoficialius mastus. Tačiau statistika apima tik „paviršinius“ duomenis, skaičius, bet ne motyvus. Atlikta gana nemažai tyrimų, apimančių emigracijos masto ir motyvų nustatymą, tačiau tyrimų, orientuotų į jaunimo emigracijos problemas ar grįžtamosios migracijos nuostatų tyrimų skaičius kuklesnis. Paminėtinas 2006 metais

¹²⁶ Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006, p. 7.

¹²⁷ Danilevičienė D. Visuomenės darna: trijų kartų atstovų požiūris. Visuomenės darni plėtra: problemos ir perspektyvos. Vilnius 2008, p. 44.

¹²⁸ Emigruoti nori ketvirtadalis lietuvių. Spinter tyrimai, DELFI.

<<http://www.spinter.lt/site/lt/vidinis/menu/top/9/home/publish/MjUxOzk7OzA>> [žiūrėta 2012-03-26]

¹²⁹ Ten pat.

G. Merkio ir kitų atliktas Lietuvos studentų emigracinių nuostatų tyrimas, kuriame apklausti Lietuvos aukštųjų mokyklų ir kolegijų studentai. Remiantis tyrimo rezultatais buvo išskirti trys Lietuvos studentų požiūriai į emigraciją: „racionalus“, „etnocentristinis“ ir „ekonomiškai motyvuotas (kosmopolitinis)“ požiūriai. Tyrimas parodė, kad studijuojančio jaunimo populiacijoje dominuoja „racionalus“ požiūris į emigraciją¹³⁰.

2008 metais „Vilimorus“ atliktas Lietuvos gyventojų ir užsienio lietuvių bendruomenių požiūrio į emigraciją ir emigrantus tyrimas. Tirta, kaip emigraciją ir emigrantus vertina Lietuvoje gyvenantys piliečiai ir kokia emigravusiųjų nuomonė apie galimybes grįžti į Lietuvą. Tyrimas parodė, jog palankiai yra vertinama trumpalaikė emigracija, tačiau ne ilgalaikė¹³¹.

A. Tiškutė ir J. Sondaitė 2011 m. atliko Kokybinę studentų ketinimo emigruoti arba planuoti savo ateitį Lietuvoje socialinių ir psichologinių veiksnių analizę. Tyrimu atskleista, jog tie patys migracijos veiksniai (ekonominiai, kultūriniai, švietimo ir kt.), priklausomai nuo požiūrio, gali skatinti išvykti arba atvirkščiai – likti Lietuvoje. Stiprus emigracijos veiksnys yra profesinės savirealizacijos užsienyje galimybės. Migracijai taip pat didelę įtaką turi socialiniai ryšiai Lietuvoje bei užsienyje¹³².

Pastarojo tyrimo autorės mini ir kitus Lietuvoje atliktus jaunimo emigracijos tyrimus: „A. Kazlauskienė (2006) tyrė Lietuvos *protų nutekėjimo* reiškinių priežastis, tendencijas, joms įtakos turinčius veiksniai ir atskleidė jų sąsajas su šiuolaikinėmis migracijos procesų interpretacijomis. R. Markšaitytė (2010) tyrė ketinančių ir neketinančių emigruoti asmenų bei emigravusiųjų psichologines ir socialines charakteristikas, D. Kuzmickaitė (2004) atliko šiuolaikinės lietuvių emigracijos, kūrimosi ir adaptacijos Čikagoje 1998– 2000 m. laikotarpiu etnografinį tyrimą, R. Ruzgys ir L. Eriksonas (2004) atliko užsienyje gyvenančių lietuvių apklausą, kurioje atskleidė šių žmonių migracijos priežastis ir reemigracines nuostatas“¹³³.

Pats naujausias grįžtamosios migracijos ir reemigracijos reiškinių nagrinėjęs tyrimas, sudarytas Barcevičiaus ir Žvalionytės: „Užburtas ratas?: Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija“, nagrinėja grįžtamosios migracijos nuostatas ir grįžusių emigrantų padėtį Lietuvoje.¹³⁴

Daugumos tyrimų autoriai akcentuoja, jog ekonominiai migracijos motyvai yra tik vieni iš daugelio. Be jų yra ir kitų – socialinių, psichologinių, tautinio tapatumo, politinių, mokslo ir kitų.

¹³⁰ Tiškutė A., Sondaitė J. Kokybinė studentų ketinimo emigruoti arba planuoti savo ateitį Lietuvoje socialinių ir psichologinių veiksnių analizė. *Socialinis darbas*. Mykolo Romerio universitetas, 2011, 10 (2), p. 365-376, p. 368.

¹³¹ Požiūris į emigraciją ir emigrantus: Lietuvos gyventojų ir užsienio lietuvių bendruomenių atstovų požiūrio į emigraciją tyrimas. Vilnius, 2008.

¹³² Tiškutė A., Sondaitė J. Kokybinė studentų ketinimo emigruoti arba planuoti savo ateitį Lietuvoje socialinių ir psichologinių veiksnių analizė. *Socialinis darbas*. Mykolo Romerio universitetas, 2011, 10 (2), p. 365-376.

¹³³ Tiškutė A., Sondaitė J. Kokybinė studentų ketinimo emigruoti arba planuoti savo ateitį Lietuvoje socialinių ir psichologinių veiksnių analizė. *Socialinis darbas*. Mykolo Romerio universitetas, 2011, 10 (2), p. 365-376, p. 368.

¹³⁴ Barcevičius E., Žvalionytė D. *Užburtas ratas?: Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*, Vilnius 2012.

Nagrinėjant įvairių valstybių šiuolaikinio jaunimo situaciją įvairiais aspektais ir sugretinant Lietuvos ES valstybių patirtį, atsiranda galimybė giliau išvelgti galimus situacijos vertinimus, modelius bei geriau atskleisti/suvokti galimas emigracijos perspektyvas ir pasekmes. Analizėje bus remiamasi Lietuvos politine, kultūrine, ekonomine, socialine bei kitokia aplinka. Bus nagrinėjama ir Europos Sąjungos aplinka, daranti įtaką Lietuvos valstybės jaunimui ir jo gyvenimo bei emigracijos tendencijoms.

2.3.1. Ekonominiai jaunimo emigracijos aspektai

Skirtinguose Pasaulio kontinentuose ir valstybėse gyvenimo kokybė skiriasi gana ženkliai. Skurdžios Afrikos valstybės pokolonijiniu laikotarpiu dar labiau nuskurdo ir dideli migrantų srautai patraukė į Pietinę Europos dalį, Pietų Amerikos, ypač Meksikos gyventojai ieško kelių į JAV. Istorija rodo, jog kiekvieną skurdžiau gyvenančią tautą vilioja geresnio gyvenimo svajonės, kurios skatina judėti didesnės ekonominės gerovės ar kitu atveju – tiesiog išgyvenimo link. Toks judėjimas neišvengiamai vyksta ir Europos viduje. Europos tautų migracija ypač ženkliai padidėjo pokomunistiniu laikotarpiu. Migracijos didėjimo tendencijos tęsiasi ir dar labiau išaugo Vidurio ir Rytų Europos valstybėms įsiliejus į Europos Sąjungą. Iš socializmo režimo išsilaisvinusioms valstybėms teko naujam gyvenimui prikelti savo ekonomiką, atnaujinti darbo rinkas, bet tai daugybės metų reikalaujantys procesai todėl dauguma pokomunistinių valstybių vis dar gyvena sunkesnėmis ekonominėmis sąlygomis nei vakarų Europa. Skirtumai ypač jaučiami lyginant nedarbą ir darbo užmokesčio lygį. Vakarų ir Pietų Europos darbo rinkų atvėrimas Centrinės ir Rytų Europos gyventojams atvėrė naujas galimybes, kuriomis naudojasi vis daugiau žmonių ir, kaip rodo statistika, Lietuviai pirmauja.

Lietuvoje po nepriklausomybės atkūrimo migracijos tendencijos ėmė keistis ir iš Rytų krypties migracijos srautai pasisuko į Vakarų valstybes. Pagrindiniai to meto migracijos motyvai – ekonominiai: A. Sipavičienės nagrinėtų statistinių tyrimų duomenimis, daugiau nei pusė respondentų nurodė, kad migracija galėtų/turėtų pagerinti jų namų ūkių ekonominę padėtį, migracija neretai vertinama kaip alternatyva darbui Lietuvoje. Ekonominės migracijos įgyvendinimo būdai 1990-aisiais buvo gana įvairūs: dominavo komercinės kelionės (36%) ir migracija verslo reikalais (26,4%). Darbo (legalaus ir nelegalaus) migracija tesudarė tik 8,4%¹³⁵ 1990-1944 m. dominavo komercinė migracija, kurios vietą, bėgant laikui, užėmė darbo migracija, kuri šiuo metu, statistiniais duomenimis, sudaro apie 70-80% visų nurodomų emigracijos priežasčių

¹³⁵ Sipavičienė A. Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė. Vilnius, 2006, p. 11.

ir užima 1-ąją vietą¹³⁶. Ekonominė migracija iš Lietuvos gali būti paaiškinama tuo, jog Lietuva yra „maža, santykinai atviros ekonomikos valstybė, kuri geografiškai, kultūriškai ir ekonomiškai arti gerokai didesnės ekonominės zonos“¹³⁷.

„*Ekonominė emigracija* tai – išvykimas iš Lietuvos įsikurti užsienio valstybėje siekiant geresnės gyvenimo kokybės, didesnio darbo užmokesčio, geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų, ar dėl kitų ekonominių priežasčių“¹³⁸.

Visame pasaulyje šiuolaikinis jaunimas susiduria su gana sudėtinga, besikeičiančia pasaulio santvarka, kuomet nusistovėjusios normos kaip aukštojo mokslo baigimas, aukšta motyvacija ir noras dirbti bei siekti karjeros nebėra rodiklis, užtikrinantis galimybę gauti mėgstamą ar apskritai kokį nors darbą. Ypač tampa sudėtinga rasti darbą pagal įgytą kvalifikaciją ar specialybę, o mėgstamas darbas gali ir neužtikrinti pakankamų pajamų. Nedarbas, nepatenkinama aukštojo mokslo pasiūla ir atlygis už pabaigtas studijas bei ateities perspektyvų nematymas, neapibrėžtumas bei kitos priežastys skatina viso pasaulio jaunosios kartos atstovus migruoti, ieškant geresnių išgyvenimo, gyvenimo bei saviraiškos/karjeros galimybių.

Lietuvoje nedarbas yra viena didžiausių šalies problemų. Gerai atsiliepiančių apie darbo rinkos situaciją Lietuvoje yra vos keli nuošimčiai. Net penktadalis Lietuvos piliečių teigiantys, jog dėl savo mažų pajamų patiria nuolatinius sunkumus sumokėti sąskaitas mėnesio pabaigoje ir gyvena diena iš dienos, negalėdami planuoti ateities¹³⁹.

Lietuvoje didelė jaunų žmonių dalis po mokyklos baigimo stoja į aukštąsias mokyklas, ir tęsia mokymosi procesą. Kita dalis baigia profesinio mokymo kursus ir dažnai įsidarbina anksčiau. Besimokantieji aukštosiose ar aukštesniosiose mokyklose yra priversti būti išlaikomi tėvų arba derinti mokslus su darbu, kuris dažnai būna nekvalifikuotas ir mažai apmokamas. Baigusieji universitetus dažnai neturi darbo patirties, dėl to į darbą yra priimami sunkiau. Statistiškai tik maždaug kas trečias, baigęs aukštąją mokyklą, įsidarbina pagal įgytą specialybę per metus laiko¹⁴⁰. Kita dalis po studijų baigimo dažnai patenka į bedarbių gretas arba imasi bet kokio darbo. Darbdavių siūlomos praktikos ar stažuotės dažnai yra nemokamos arba mokamos labai menkai, todėl didelė dalis jaunų žmonių susiduria su sunkumais pragyventi ir išlaikyti save tokiomis sąlygomis. Kaip bedarbiai, jauni žmonės be minimalaus darbo stažo nepretenduoja gauti išmokų.

¹³⁶ Ambrozaitienė, D. Imigracijos srautai Lietuvoje.

<www.stat.gov.lt/uploads/docs/MigrTendImigrSrautai_Lietuvoje.ppt> [žiūrėta 2012-03-24]

¹³⁷ Martinaitis Ž., Žvalionytė D. Emigracija iš Lietuvos: Ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti. *Politologija*, 2007, Nr. 3, p. 120.

¹³⁸ Barcevičius E. ir kiti. Lietuvos gyventojų migracija. Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas. Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2008, p. 18.

¹³⁹ Eurobarometer 72: Public opinion in the European Union. National report, Executive summary. Lithuania. Autumn 2009. <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_lt_en_exec.pdf> [žiūrėta 2012-03-20]

¹⁴⁰ Nacionalinė jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programa.

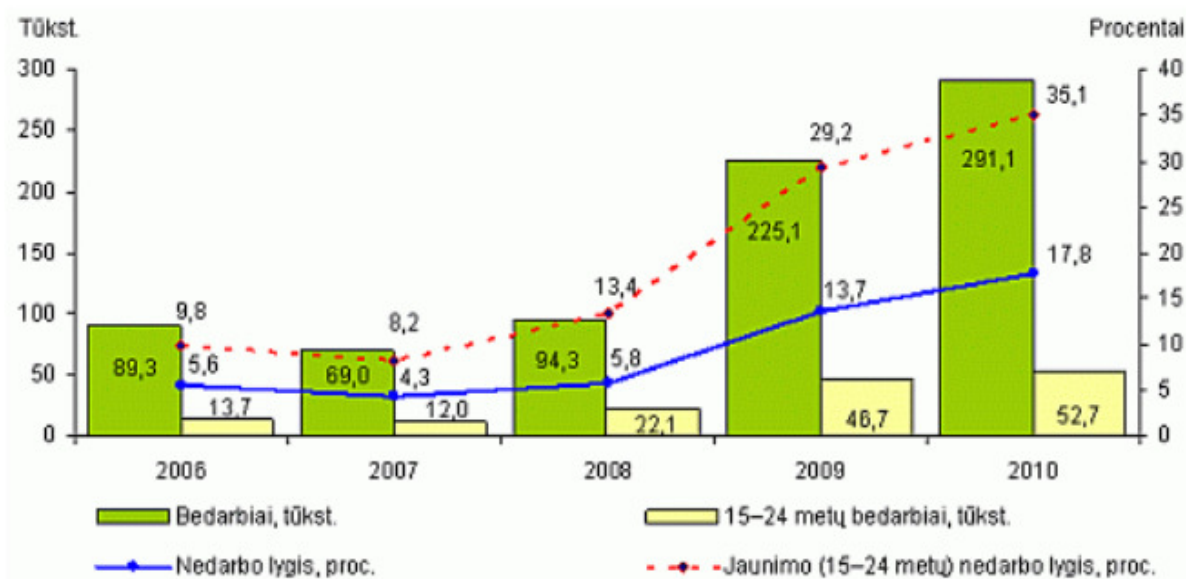
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=38797> [žiūrėta 2012-01-15]

Dėl šių priežasčių dažnam, ypač atvykusiam iš provincijos studijuoti į didmiestį, ilgesnį laiką neradus darbo, tenka rinktis grįžti pas tėvus ar giminaičius į gimtąjį miestą arba vykti darbo ieškoti svetur.

2011 metais Lietuvoje gyveno 586 728 18-29 metų amžiaus asmenys, t. y. jaunimas, kuris sudaro apie 18% visų Lietuvos gyventojų (beveik penktadalis), o taip pat sudaro apie 28% visų darbingo amžiaus gyventojų - tai yra beveik trečdalis (iš viso darbingo amžiaus gyventojų yra apie 2 070 000) (15-29 metų amžiaus asmenys sudaro 34% darbingų Lietuvos gyventojų)¹⁴¹.

Statistikos departamento atliekamo gyventojų užimtumo statistinio tyrimo vertinimais, pirmąjį 2011 m. ketvirtį nedarbo lygis šalyje sudarė 17,2 procento ir buvo 0,1 procentinio punkto aukštesnis nei ketvirtąjį 2010 m. ketvirtį. Per metus nedarbo lygis sumažėjo 0,9 procentinio punkto. Bendras 2010 m. nedarbo lygis šalyje buvo 17,8 procento, arba 4,1 procentinio punkto didesnis nei 2009 m. Jaunimo (15–24 metų amžiaus asmenų) nedarbo lygis 2010 m., palyginti su 2009 m., padidėjo 5,9 procentinio punkto ir buvo 35,1 procento. 2010 m. jaunimo nedarbo lygis buvo dvigubai aukštesnis nei bendras nedarbo lygis šalyje.

6 paveikslas. Jaunimo nedarbo lygis 2005-2010 m.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas¹⁴².

Pirmąjį 2011 m. ketvirtį, palyginti su ketvirtuoju 2010 m. ketvirčiu, vyrų nedarbo lygis padidėjo 1,3 procentinio punkto ir sudarė 20,4 procento, moterų – sumažėjo 1,2 procentinio punkto ir sudarė 13,9 procento. Mieste nedarbo lygis pirmąjį 2011 m. ketvirtį siekė 14,2, kaime – 24,4 procento.

¹⁴¹ Lietuvos statistikos metraštis 2011/Lietuvos statistikos departamentas, 2011 ISSN 2029-3631, p. 42.

¹⁴² Jaunimo nedarbo lygis 2005-2010 m. Lietuvos statistikos departamentas, <www.stat.gov.lt> [žiūrėta 2012.03.26]

Jaunimo (15–24 metų amžiaus asmenų) nedarbo lygis pirmąjį 2011 m. ketvirtį sudarė 34,1 proc. Maždaug pusė jaunų bedarbių – ilgalaikiai, t.y. darbo ieškantys metus ir daugiau. Jaunimo (15–24 metų amžiaus asmenų) užimtumo lygis pirmąjį 2011 m. ketvirtį sudarė 19,4 procento, per ketvirtį jis sumažėjo 2 procentiniais punktais. Net 85% visų emigrantų prieš išvykdami niekur nedirbo vienerius metus ar ilgiau¹⁴³. Šis rodiklis aiškiai liudija apie nedarbo įtaką emigracijos mastui. Nors didžioji jaunimo dalis iki 18 metų dar mokosi mokykloje ir darbo neieško, tačiau jaunimo iki 25 m. dalis ieškančiųjų darbo tarpe nemaža ir oficialiais duomenimis sudaro apie 13 proc.¹⁴⁴

Palyginimui, išankstiniais Europos Sąjungos statistikos tarnybos (Eurostat) duomenimis, nedarbo lygis Europos Sąjungoje 2010 m. buvo 9,6 procento. Aukščiausias nedarbo lygis tarp Europos Sąjungos šalių buvo Ispanijoje – 20,1 procento, žemiausias – Nyderlanduose – 4,5 procento. Nors Lietuvoje nedarbas – viena didžiausių problemų, tačiau nėra pats didžiausias ES.

Kaip teigiama Nacionalinėje jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programoje: „Jauni žmonės dėl darbo patirties ar reikiamos kvalifikacijos stokos patiria daugiau sunkumų ieškodami darbo. 2010 metų I pusmečio pabaigoje kas antras jaunas bedarbis neturėjo profesinės kvalifikacijos, todėl negalėjo konkuruoti darbo rinkoje. Pagal specialybę arba iš dalies pagal specialybę dirba 45,5 procento jaunų žmonių. Tokią padėtį lemia nepakankamas profesinis orientavimas ir tai, kad darbdaviai nėra linkę mokėti deramo atlyginimo jauniems žmonėms arba visai nepriima jų į darbą dėl nepakankamos darbo patirties. Lietuvoje vis dar trūksta priemonių, padedančių lanksčiau derinti darbo veiklą ar studijas su įsipareigojimais šeimai“¹⁴⁵.

Stulgienės ir Daunorienės teigimu, „darbo jėgos migraciją pirmiausia sukelia ekonominės priežastys, tarp kurių ryškiausias yra nedarbas ir pajamų bei gyvenimo lygio skirtumas (Filer ir kt., 1996; Ehrenberg, ir kt., 1997). Didelis nedarbas, santykinai mažas darbo užmokestis, prastos darbo sąlygos šalyje verčia darbuotoją ieškoti darbo kitur“¹⁴⁶.

Remiantis ekonominiais migracijos modeliais (neoklasikine, dviejų darbo rinkų, Pasaulio sistemų bei kitomis), migracijos kryptis nurodo ekonominis valstybių išsivystymas ir vadinamieji ekonominiai traukos centrai. Žiūrint į Lietuvą Europos Sąjungos šalių narių kontekste, Lietuvoje gyventojų pajamos yra vienos mažiausių. Šis veiksnys yra vienas iš lemiančių darbo bei kitokios ekonominės migracijos tendencijas.

¹⁴³ Demografijos metraštis 2011. Lietuvos statistikos departamentas, Vilnius, 2011, p. 149.

¹⁴⁴ 2011 m. darbo rinkos tendencijų apžvalga,

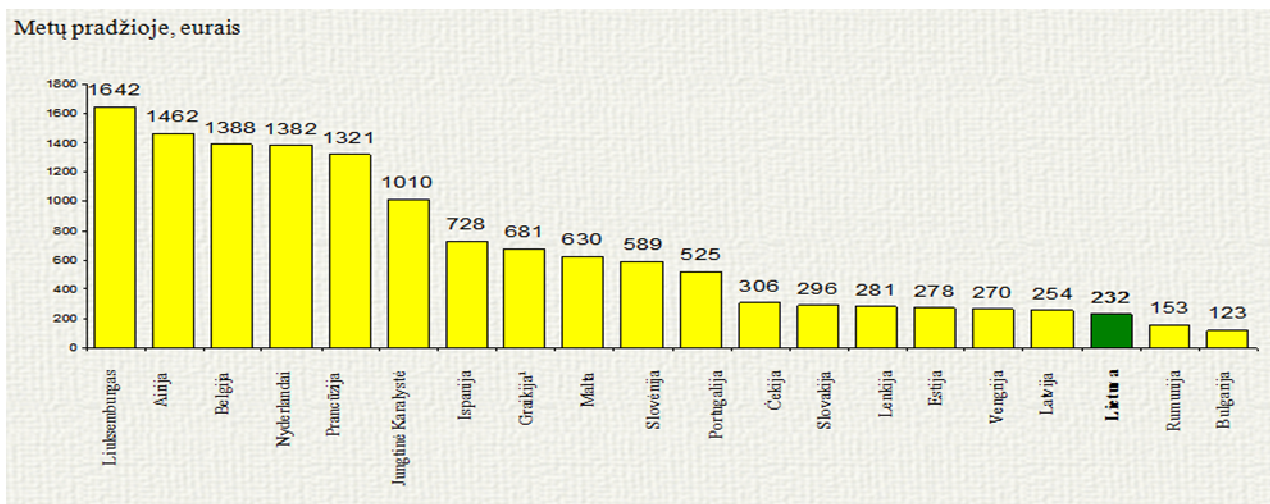
<http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/Tendencija.aspx?AspXPage=g%5FED2157383B4242A4A99B1CEC2424DE29:%2540ID%3D25> [žiūrėta 2012-03-20]

¹⁴⁵ Nacionalinė jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programa.

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=38797 [žiūrėta 2012-01-15]

¹⁴⁶ Stulgienė A., Daunorienė A. Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai. Kauno technologijos universitetas. *Ekonomika ir vadyba*, 2009 Nr. 14, p. 984-992.

7 paveikslas. Minimalioji mėnesinė alga Europos Sąjungos valstybėse narėse 2009 metais.

Šaltinis: Lietuvos jaunimo migracija, 2009¹⁴⁷.

Lyginant vidutinį darbo užmokestį gamybos ir paslaugų sektoriuose Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos valstybėse, tendencijos yra panašios ir Lietuvoje vidutinis atlyginimas yra vienas žemiausių – apie 6,8 tūkst. eurų per metus, kai tuo tarpu Danijoje – 53 tūkst., Jungtinėje Karalystėje – 64 tūkst. Vokietijoje – 42 tūkst., Airijoje – 40 tūkst. ir tt... Kaip jau aptarta anksčiau, lietuvių emigracijos didžiausi srautai driekiasi būtent į šias valstybes. Panašiausias į Lietuvos vidutinis darbo užmokestis yra Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje, Slovakijoje¹⁴⁸. Tokie atlyginimų skirtumai yra stiprus migracijos faktorius, kuris pasireiškia kaip traukos veiksnys, lengvai pasiekiamas šiandieninės Europos santvarkos sąlygomis. Matant geriau gyvenančias Sąjungos valstybes, palyginti blogesnė ekonominė Lietuvos padėtis tampa stūmimo veiksniu.

Palyginti Lietuvos ir emigracijos tikslo valstybių bei bendrus Europos Sąjungos rodiklius, Lietuvoje bendrasis vidaus produktas (BVP) vienam gyventojui nuo 1996 metų nuolat augo maždaug po 5-6% per metus ir 2010 metais siekė 7,489 tūkst. Lt Tačiau gyvenimo lygį geriausiai išreiškia BVP vienam asmeniui pagal perkamąją galią, kur Lietuva Europos Sąjungoje yra priešpaskutinėje vietoje ir jos perkamosios galios standartas tesiekia 53 PGS (sutartinis perkamosios galios standarto indeksas), kai tuo tarpu Airijoje 2009 metais buvo 131 PGS, Švedija 120 PGS, Vokietija 116 PGS, Ispanija 104 PGS, o kaimyninė Latvija – paskutinėje vietoje su 49 PGS vienam gyventojui¹⁴⁹.

Nors Lietuva pagal perkamosios galios indeksą, o taip pat ir pagal minimalų bei vidutinį darbo užmokestį lenkia Latviją ir kai kurias kitas valstybes, tačiau emigracijos mastu pirmauja ir

¹⁴⁷ Lietuvos jaunimo migracija, 2009, <www.stat.gov.lt/uploads/docs/Migracija_Jaunimas_2009_11.ppt> [žiūrėta 2012-03-26].

¹⁴⁸ Ten pat.

¹⁴⁹ Gyvenimas ES, <http://europa.eu/about-eu/facts-figures/living/index_lt.htm> [žiūrėta 2012-01-28].

yra daugiausiai savo piliečių išsiunčianti šalis, matuojant nuošimčiais. Tai aiškiai iliustruoja, jog ekonominis veiksnys nebūtinai yra pagrindinis migraciją lemiantis faktorius, tačiau – vienas labiausiai paplitusių.

2.3.2. Socialiniai ir psichologiniai jaunimo emigracijos veiksniai

Jaučiamas laimės lygis gali nusakyti gyvenimo šalyje „komfortą“, t. y. kaip žmogus jaučiasi gyvendamas tiek savo valstybėje, tiek jį supančioje artimojoje aplinkoje. Pagal 2009 m. Anglijos naujosios ekonomikos fondo atlikto tyrimo duomenis, Lietuva pagal laimingumo indeksą atsidūrė 149 vietoje iš 178 šalių¹⁵⁰. Šis indeksas parodo, ar šalis gali savo piliečiams užtikrinti gerą ir laimingą gyvenimą kaip įmanoma mažiau žalojant gamtą, nuo kurios priklauso mūsų visų gyvenimas¹⁵¹. Eurobarometro 2009 m. atlikto tyrimo duomenimis, Gyvenimu šalyje patenkinti 55 proc. Lietuvos piliečių, o tai yra maždaug 20 proc. mažiau už Europos Sąjungos gyventojų pasitenkinimo vidurkį¹⁵².

Laimingumą gali lemti įvairūs veiksniai, kurie aptariami ir migracijos teorijose, laimingumą lemia visa supanti aplinka, saviraiškos, uždarbio ir gyvenimo kokybės perspektyvos. Racionaliai mąstydamas, žmogus skaičiuoja savo sąnaudas ir naudą, kurią gauna dėdamas savo pastangas.

Saugumas yra vienas iš svarbių faktorių, galinčių nulemti visuomenės pasitenkinimą gyvenimu šalyje. Saugumo jausmą šalies viduje suteikia sveikatos apsauga, mažas nusikalstamumo lygis bei jo prevencija, asmenų apsauga ir teisėsaugos institucijų darbas. Taigi čia yra svarbus ir pasitikėjimas valdžios ir viešosios tvarkos struktūromis, kuris gali būti nusakomas *pasitikėjimo ir korupcijos rodikliais*. Lyginant Lietuvos ir ES *nusikalstamumo lygį*, apie 230 kalinių tenka 100 tūkst. gyventojų Lietuvoje ir 124 kaliniai ES tam pačiam gyventojų skaičiui (2008 m.)¹⁵³. Lietuvoje 100 tūkst. gyventojų 2010 m. teko 2363 nusikalstamos veikos¹⁵⁴. Tuo tarpu *korupcijos lygis* Lietuvoje yra vienas didžiausių Europoje ir Lietuva užima ketvirtąją vietą¹⁵⁵. Kriminologinė situacija bei korupcija skatina visuomenės narius jaustis nesaugiai ir nekuria pasitikėjimo visuomenės bei teisėsaugos institucijomis.

¹⁵⁰ Lietuvių laimės kelias. <<http://aistis.eu/index.php/lietuviolaime>> [žiūrėta 2012-01-28].

¹⁵¹ Pasaulio laimingumo indeksas, <<http://www.balsas.lt/naujiena/418113/pasaulio-laimingumo-indeksas/rubrika:naujienos-projektai-akistata-archyvas>> [žiūrėta 2012-01-12].

¹⁵² Eurobarometer 72: Public opinion in the European Union. National report, Executive summary. Lithuania. Autumn 2009, <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_lt_en_exec.pdf> [žiūrėta 2012-01-28].

¹⁵³ Prison population. Eurostat duomenys, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Prison_population_1998-2008.png&filetimestamp=20120110133159> [žiūrėta 2012-01-15].

¹⁵⁴ Užregistruotos nusikalstamos veikos. <www.stat.gov.lt> [žiūrėta 2012-01-15].

¹⁵⁵ Corruption remains a challenge for the EU-27, <<http://www.diploweb.com/Corruption-remains-a-challenge-for.html>> [žiūrėta 2012-01-15].

Anot D. G. Blanchflower, saugumas yra laimingumo faktorius ir saugumo arba nesaugumo jausmas gali priklausyti nuo nusikalstamumo šalyje. Iš kitos pusės saugumas gali būti suvokiamas kaip asmeninis stabilumas ir ateities užtikrintumas. Čia ne tik nedarbo lygis bet ir baimė prarasti turimą darbą gali sąlygoti emigracines nuostatas¹⁵⁶. Kaip skelbia A. Sipavičienė, „praėjusio dešimtmečio viduryje net 23 proc. respondentų nurodė, kad jaučiasi nesaugūs Lietuvoje ir dėl to norėtų išvykti“¹⁵⁷. Tad saugumas yra svarbus faktorius migracijos klausimui.

Aptariant jaunimo gyvenimo Lietuvoje laimingumą arba nelaimingumą lemiančias problemas, Nacionalinėje jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programoje minima, jog viena didžiausių jaunimo gyvenimo kokybės problemų - tai „menkos galimybės apsirūpinti būstu. Nuosavą būstą turi tik nedidelė dalis jaunimo, 76,8 proc. neturinčių nuosavo būsto jaunų žmonių gyvena su tėvais“¹⁵⁸. Sunkiai pragyvenantiems Lietuvos piliečiams emigracija dažnai atrodo paprasta išeitis, norint atsiskirti nuo tėvų ir pradėti savarankišką gyvenimą, kai to nepavyksta padaryti savoje valstybėje.

Svarbus gyvenimo kokybei faktorius yra *sveikatos apsauga ir ligų prevencija*. Kaip pažymima Nacionalinėje jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programoje: „valstybė ir savivaldybės skatina įvairių jaunimo sportinę veiklą, tačiau nėra sukurta palanki aplinka sveikos gyvensenos sklaidai, jaunimas nepakankamai informuojamas apie fizinio aktyvumo naudą sveikatai. Nepakankamai skatinamas jaunų žmonių fizinis aktyvumas ne tik per organizuotą sportavimą, bet ir per fizinio aktyvumo galimybių didinimą jų gyvenamojoje aplinkoje“¹⁵⁹.

Nepakankama ligų prevencija gali lemti tai, jog vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė Lietuvoje yra viena žemiausių Europos Sąjungoje ir 2010 m. tesiekė 74 metus (vyrai 68 m., moterys 78,9 m.) kai didžiojoje ES dalyje, ypač Skandinavijoje, Didžiojoje Britanijoje ir Viduržemio jūros regionuose vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė siekia 78-80 metų. Lietuvoje duomenys prasti ir žiūrint į išvengiamų mirties priežasčių statistiką: Asmenų iki 64 metų mirtingumas nuo išvengiamų priežasčių [avoidable reasons] (išorinės mirties priežastys arba kurios yra sukeltos įvairių žalingų įpročių ar gyvenimo būdo) siekė net 94%, tuo tarpu Skandinavijoje, Didžiojoje Britanijoje, Viduržemio jūros regionuose ir didžiojoje Europos dalyje svyruoja nuo 51 iki 70 proc.¹⁶⁰ Gyvenimo kokybei yra labai svarbi sveikata, todėl sveiko gyvenimo periodo rodikliai taip pat svarbūs. Lietuvoje tikėtina, jog iki 60 metų moterys ir iki 57 metų vyrai gali būti sveiki, t. y. nesirgti

¹⁵⁶ Blanchflower D.G., Shadforth C. Fear, unemployment and migration. NBER Working Paper 13506, 2007.

¹⁵⁷ Sipavičienė A. Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė. Vilnius, 2006, p. 11.

¹⁵⁸ Nacionalinė jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programa.

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=38797> [žiūrėta 2012-01-15]

¹⁵⁹ Ten pat.

¹⁶⁰ Who dies of what in Europe before the age of 65. Eurostat 2009,

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-09-067/EN/KS-SF-09-067-EN.PDF> [žiūrėta 2012-01-28]

sunkiomis ligomis iki tokio amžiaus¹⁶¹. Šiuo rodikliu Lietuva nėra pačioje blogiausioje vietoje, tačiau rodiklis yra 2-3 metais prastesnis, negu daugumos Europos valstybių. Tuo tarpu net 30 proc. mirčių nuo išorinių veiksnių (tokių kaip apsinuodijimai, avarijos, savižudybės bei kiti nelaimingi atsitikimai) sudaro savižudybės. Lietuvoje 2009 m. 31,5 savižudybės atvejų teko 100 tūkst. gyventojų ir tai yra didžiausias rodiklis visoje Europos Sąjungoje. (nuo 2000 m. sumažėjo nuo 45,4)¹⁶². Tokie skaičiai patvirtina tyrimų duomenis, jog Lietuvoje dalis žmonių nesijaučia laimingi, saugūs ir užtikrinti dėl savo ateities.

Dar vienas socialinis emigracijos veiksnys – tai užsienyje gyvenantys draugai, giminės bei artimieji. „Spinter tyrimų“ duomenimis, „18,3% apklaustųjų paminėjo, kad norėtų išvykti paskui jau emigravusius artimuosius.“ Šaltinio DELFI pateiktais duomenimis, „ši apklausa parodė, kad daugiau kaip 80% lietuvių artimą jau yra pasiglemžusi emigracija.“¹⁶³ Tai parodo, jog emigracija turi sinerginį poveikį ir ilgainiui patys emigrantai savo artimiesiems tampa traukiančiu veiksniu išvykti.

2.3.3. Politiniai jaunimo emigracijos aspektai ir vertybinės nuostatos

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, šalis tapo demokratine respublika. Šiuo metu Lietuvoje veikia daug partijų ir politinių jėgų, tačiau politikais ir viešosiomis institucijomis yra gana žemas. Eurobarometro visuomenės nuomonės tyrimo duomenimis, demokratija šalyje patenkinti tik 18-20 proc. Lietuvos gyventojų. Dauguma jų nepasitiki politikais bei didele dalimi valstybės institucijų¹⁶⁴. „Spinter tyrimų“ apklausoje dar „apie 15,6 proc. respondentų paminėjo, jo jų netenkina visuomeniniai–politiniai procesai Lietuvoje, trūksta pagarbos žmogui, tolerancijos“¹⁶⁵.

Gyvenimo sąlygų kokybės vertinimas valstybėje gali būti suvokiamas labai įvairiai ir priklausyti nuo daugybės aplinkos ar asmeninių faktorių. Tačiau koks bebūtų kokybės vertinimas, yra labai svarbu, kaip žmogus mato perspektyvą, t.y. ne tik, kokia yra dabartis, tačiau kas laukia ateityje ir kokią įtaką pats žmogus gali daryti, kad sąlygos ateityje gerėtų, kaip žmogus gali įtakoti, kokia linkme vyksta pokyčiai. Kaip teigia Degutis ir kiti, vienas svarbiausių demokratinės sistemos

¹⁶¹ Healthy life years and life expectancy at birth, by gender. Eurostat duomenys, <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsdph100&language=en>> [žiūrėta 2012-01-28].

¹⁶² Death due to suicide, by gender. Eurostat 2009, <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00122&plugin=1>> [žiūrėta 2012-01-28].

¹⁶³ Emigruoti nori ketvirtadalis lietuvių. Spinter tyrimai, DELFI, <<http://www.spinter.lt/site/lt/vidinis/menu/top/9/home/publish/MjUxOzk7OzA=>> [žiūrėta 2012-01-28].

¹⁶⁴ Eurobarometer 72: Public opinion in the European Union. National report, Executive summary. Lithuania. Autumn 2009, <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_lt_en_exec.pdf> [žiūrėta 2012-01-28].

¹⁶⁵ Emigruoti nori ketvirtadalis lietuvių. Spinter tyrimai, DELFI, <<http://www.spinter.lt/site/lt/vidinis/menu/top/9/home/publish/MjUxOzk7OzA=>> [žiūrėta 2012-01-28].

„sveikatos“ požymių yra piliečių supratimas, kokią galią jie turi valstybėje.¹⁶⁶ „Kuo daugiau įtakos žmonės jaučiasi turį savo valstybėje, tuo demokratiškesnė yra politinė sistema ir tuo stipresnė pilietinė visuomenė.“¹⁶⁷ Kiekvienas, jausdamas turįs galią sprendimams, neišvengiamai ima jausti ir atsakomybę. O turėdamas galią ir atsakomybę, visuomenės narys gali jaustis pilnaverčiu savo valstybėje bei žinoti, kad rytdienos valstybė bus tokia, kokios sieks kiekvienas. Todėl pilietinės galios visuomenėje suvokimas gali stipriai atsispindėti emigracijos procesuose.

Pilietinis veiksmingumas, anot Degučio ir kitų, yra lemiamas dviejų dalykų: „pirma – objektyvių galimybių veikti, kitaip tariant, nuo politinės ir socialinės aplinkos, kuri gali skatinti arba varžyti pilietinį aktyvumą. Antra, nuo pačių žmonių pilietinės kompetencijos - jų žinių ir gebėjimo efektyviai veikti“¹⁶⁸. Kitaip tariant, didelę reikšmę turi žmonių išsilavinimas, politinis ir pilietinis išprusimas, o taip pat tai, kiek veiksmingos yra pilietinio komunikavimo ir bendradaravimo sistemos, kokios yra piliečių įsitraukimo galimybės. Pilietinis įsitraukimas, kaip teigia minėti autoriai, tai ne vien valstybės gynimas nuo išorės grėsmių, tačiau pilietinis įsitraukimas ir veikla prasideda pačia siauriausia prasme nuo savo kiemo, savo bendruomenės ar bendruomenių, kuriose yra vykdoma įvairių interesų vedina veikla ir kiek piliečiai patys, be valdžios įsikišimo, yra įgalioti priimti sprendimus ir daryti įtaką.. Degučio ir kitų autorių nuomone, pilietinės galios indeksą sudaro keturi matmenys: esamo pilietinio aktyvumo, potencialaus pilietinio aktyvumo, pilietinės įtakos suvokimo ir pilietinės veiklos rizikos vertinimo indeksai.¹⁶⁹

Lietuvos pilietinės visuomenės instituto atlikti tyrimai rodo, jog visuomenės raida Lietuvoje patiria sunkumų ir tik kas trečias šalies pilietis mano galintis daryti vienokią ar kitokią įtaką politiniams sprendimams.¹⁷⁰ 2008 metais apibendrinant pilietinės galios indekso tyrimo rezultatus buvo išskirtas jaunimas ir pastebėta tendencija, jog jaunimo iki 29 metų amžiaus galios bei pilietinio aktyvumo rodiklis yra aukštesnis nei visų kitų amžiaus grupių, nors domėjimasis politika jiems yra mažiau svarbus. Tokius duomenis patvirtino ir 2010 m. tyrimas¹⁷¹ - didesnė dalis vyresnio amžiaus (ne jaunimo) žmonių mano, jog turi nedidelę pilietinę galią ir nuo jų nedaug kas priklauso.

Palyginti aukštesnis jaunų žmonių pilietinės galios suvokimo indeksas gali būti nulemtas jaunų žmonių ambicingumo ir lūkesčių, kurių įgyvendinimas dar neišbandytas praktikoje. Gali būti, kad jaunimo iniciatyvos ir lūkesčiai yra nuviliami, „užgesinami“, kai pradėdama rimčiau domėtis politiniais procesais ar susiduriama su realiomis situacijomis. Jaunimo didesnis aktyvumas gali būti

¹⁶⁶ Degutis M., Ramonaitė A., Žiliukaitė R. Lietuvos visuomenės pilietinės galios indeksas. Pilietinės visuomenės institutas, Vilnius 2008. p. 6.

¹⁶⁷ Ten pat.

¹⁶⁸ Ten pat.

¹⁶⁹ Degutis M., Ramonaitė A., Žiliukaitė R. Lietuvos visuomenės pilietinės galios indeksas. Pilietinės visuomenės institutas, Vilnius 2008. p. 7.

¹⁷⁰ Kaip per metus pakito Lietuvos pilietinė galia? <www.civitas.lt/admin/get_file.php?id=84> [žiūrėta 2012-01-25].

¹⁷¹ Lietuvos jaunimo pilietinė galia. Pilietinės visuomenės institutas, 2010. <<http://www.civitas.lt/lt/?pid=74&id=78>> [žiūrėta 2012-01-20].

paaiškintas ir mokyklų bei universitetų įtaka ir aktyvios veiklos skatinimu, propagavimu. Visgi jaunimas yra aktyvi ir iniciatyvi visuomenės narių grupė, galinti ir norinti aktyviai veikti visuomenėje. Nors, kaip minėti tyrimai parodė, jauni žmonės sutinka, jog žinių jiems trūksta, tačiau turi ryžto ir motyvacijos visapusiškai visuomeninei veiklai.

Jaunimo noras dalyvauti politiniuose procesuose yra teigiamas reiškinys ir vertinant grįžtamosios migracijos perspektyvas. Piliietinis jaunų žmonių įtraukimas gali ne tik kurti palankią ir patrauklią aplinką norintiems grįžti, bet gali stipriai prisidėti prie globalios tautiškumo plėtos. Išvykęs jaunimas bus labiau linkęs grįžti į tėvynę manydamas, jog turi galios politiniams sprendimams bei galios tvarkyti ir keisti savo aplinką. Piliietinės galios suvokimo augimo skatinimas gali prisidėti prie jaunimo grįžtamosios migracijos nuostatų stiprinimo ir noro savo užsienyje įgytas žinias bei patirtį panaudoti Lietuvoje, siekiant dalyvauti Lietuvos viešajame gyvenime bei pilietiniuose ir politiniuose procesuose. Piliietinės galios rodiklių augimas susijęs ir su politiniu pasitikėjimu bei pasitenkinimu demokratija, todėl sklandūs ir skaidrūs demokratiniai procesai Lietuvoje yra labai svarbūs ir gali prisidėti prie jaunimo emigracijos iš Lietuvos problemų mažinimo.

Nagrinėjant šiuolaikinės visuomenės bruožus bei siekiant iš arti suvokti jaunų žmonių gyvenimą, jų elgesį ir motyvus, svarbu pažvelgti į vyraujančias visuomenės vertybines nuostatas, kurios formuoja šiuolaikinių jaunų žmonių elgesį. Asmenybės ir tautos vystymasis priklauso ne tik nuo materialinių galimybių ir resursų, bet ir nuo tradicijų puoselėjimo, visuomenės nuostatų ir vertybių. Tobulėjimas ir kilimas šiandien daugiausiai matuojamas ekonominiais rodikliais, tokiais kaip bendrasis vidaus produktas (BVP), vidutinis darbo užmokestis, įvairiais skaičiais ir statistiniais duomenimis. Tačiau kur kas gilesnė prasmė ir socialinių reiškinų priežastys gali slypėti žmonių vertybėse, pilietiškume, sąmoningume. Vertybės gali nulemti žmonių pasirinkimus ir aplinkos suvokimą. Skirtingų vertybių vedami, vienodomis aplinkybėmis žmonės gali priimti skirtingus sprendimus, todėl būtų galima teigti, jog būtent vertybės nulemia, kokie veiksniai turės poveikį konkrečiam asmeniui.

Prie vertybių, kurios gali būti svarbios ar net lemiamos migracijos procese, galima būtų priskirti tautines vertybes, santykį su Lietuva, arba kitaip – tautinį tapatumą. Anot A. Tiškutės ir J. Sondaitės, bei remiantis jų minimų kitų autorių nuomone, „kuo labiau tautiškumo prasme asmens pozicija bus etnocentristiška, įpareigojanti, tuo ir jo požiūris į emigraciją bus etnocentristinis, o kuo asmens tautiniame tapatume mažiau etnocentrizmo, tautiškumo įtakos, įsipareigojimų, tuo kosmopolitiškiau jis vertina emigracines galimybes“¹⁷².

¹⁷² Tiškutė A., Sondaitė J. Kokybinė studentų ketinimo emigruoti arba planuoti savo ateitį Lietuvoje socialinių ir psichologinių veiksnių analizė. *Socialinis darbas*. Mykolo Romerio universitetas, 2011.

Jaunimo pilietiškumas ir tautinis tapatumas yra gana plačiai nagrinėjama tema Europoje ir šiomis dienomis jaunimo pilietiškumu yra susirūpinama apatiškumo ir laisvumo kontekste, ir jauni žmonės yra dažnai apibūdinami kaip nepakankami/netobuli piliečiai [deficient citizens]¹⁷³. Tačiau Monica Barry išskiria, jog jaunystė – tai laikotarpis, kurio eigoje vystosi jauno žmogaus ir pilietybės santykiai¹⁷⁴, kitaip tariant, tuo laikotarpiu pilietiškumas yra ugdomas, pilietišku nėra gimstama. Pilietinė tapatybė nėra savaime visuomenėje atsirandantis reiškinys ar tautos bruožas, bet formuojasi socialinėje ir politinėje aplinkoje bei „sąmonėjimo“ procese¹⁷⁵. Remiantis tokia prielaida aiškiai kyla pilietiškumo ugdymo svarba. Romualdas Grigas pastebi, jog tautinių vertybių suvokimo praradimas prasidėjo dar sovietmečiu, tuometinės politikos įtakoje. Tačiau ir šiuolaikinėje Lietuvoje yra ugdomos „tautinei savimonei ir patriotizmui indiferentiškos orientacijos. [...] ugdoma pasaulio piliečio savimonė“¹⁷⁶. R. Grigo teigimu, tokios vertybinės nuostatos jaunimui yra parankios, patogios, nes nesukelia vidinio spaudimo bei neapsunkina emigracijos kelio.¹⁷⁷

Tačiau kitų autorių nuomone, etnocentristinis tautinio tapatumo ir pilietiškumo suvokimas, kuris labiau suprantamas vyresniosios kartos atstovų ir siejasi tik su etnine kultūra, kalba ir teritorija, yra gerokai atitolęs nuo šiuolaikinio pasaulio ir šiuolaikinės Lietuvos. Tuo tarpu yra dažnai ignoruojama tautinio tapatumo sąsaja su pilietine savimone.¹⁷⁸ Kaip pastebi L. Donskis: „bus Lietuvoje lietuvių, kurie nebūtinai bus baltaodžiai, o, pavyzdžiui, metisai. Bet jie bus lietuviai, nes mylės šitą šalį, šitą kalbą, šitą kultūrą.[...] Bus lietuvių, kurie dirbs kitoje šalyje, bet nuolat stebės padėtį, kad galėtų grįžti ir gauti poziciją Lietuvoje“¹⁷⁹. Natūralioje visuomenės kaitoje keičiasi ir vertybės ir paties pilietiškumo suvokimas ir kyla pilietiškumo suvokimo „prisitaikymo“ būtinybė, tam, kad išliktų pakitusioje visos visuomenės ir jaunimo sąmonėje.

Kaip teigia autoriai, tapatumo krizė apima tai, jog šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje žmogus nebemato galimybių įprasminti savęs, asmuo jaučia prarandąs „socialinės prasmės kontrolę“, kitaip tariant, jaučia, jog nuo jo paties mažai kas priklauso ir jaučiasi bejėgis kažką keisti ir „vietos bendruomenė praranda savo, kaip socialinio įsiprasminimo erdvės, statusą“¹⁸⁰.

Vyrauja nuomonės, jog globalioje aplinkoje vertybės kinta, išeina iš teritorijų ribų, ima vyrėti pragmatiškumas ir mobilumas, kaip prisitaikymo šiuolaikinėje aplinkoje būtinybė. Tokios vertybinės tendencijos atsispindi ir Lietuvos jaunimo sąmonėje. 2005 metais atlikto tyrimo

¹⁷³ Barry M. Youth policy and social inclusion: Critical debates with young people. Routledge 2005, p. 26.

¹⁷⁴ Ten pat.

¹⁷⁵ Adomėnas M. ir kiti. Lietuvos tauta: būklė ir raidos perspektyvos. Pilietinės visuomenės institutas, 2007.

¹⁷⁶ Merkienė I. R. Rytų Europos kultūra migracijos kontekste: tarpdalykiniai tyrimai Vilnius, 2007, p. 21.

¹⁷⁷ Ten pat.

¹⁷⁸ Adomėnas M. ir kiti. Lietuvos tauta: būklė ir raidos perspektyvos. Pilietinės visuomenės institutas, 2007.

¹⁷⁹ Donskis L. Nustokime žiūrėti į Lietuvą XIX a. lietuvių akimis.

<<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ldonskis-nustokime-ziureti-i-lietuva-xix-a-lietuvio-akimis.d?id=56631791>> [žiūrėta 2012-03-20].

¹⁸⁰ Adomėnas M. ir kiti. Lietuvos tauta: būklė ir raidos perspektyvos Pilietinės visuomenės institutas, 2007, p. 29.

duomenimis (Pakruojo r., Linkuvoje) jaunimas vertybėmis pirmoje vietoje įvardijo materialinę gerovę ir pinigų, karjeros siekimą, po to išskyrė pramogas ir meilę¹⁸¹. Tokių vertybių plitimas gali būti susijęs su jaunų žmonių vis dažnesniu apsisprendimu emigruoti, nes didžioji dalis emigruojančių žmonių nurodo būtent ekonomines priežastis. Klaipėdoje atliktas jaunimo vertybių tyrimas (apklausti 10-12 kl. Moksleiviai ir I kurso studentai) atskleidė, jog studentai (vaikiniai) kaip vertybę išskiria darbą (31,1 proc.), tačiau ir pinigai turi didelę reikšmę (21,1 proc.). Merginos, labiau nei vaikinai, linkusios vertybe laikyti sveikatą ir šeimą.¹⁸²

Kaip parodo pastarojo bei Vilniaus pedagoginio universiteto 2000 metais atlikto tyrimo duomenys, tokie bruožai kaip kūrybingumas, jautrumas, meilė gimtajam kraštui bei visuomeniškumas – vertybių skalėje užėmė paskutiniąją vietą.¹⁸³

Globalus pasaulis ir Europa be sienų formuoja naujas jaunimo vertybines nuostatas. Lietuvos jaunimo baltojoje knygoje nurodomos šiuolaikinio jaunimo vertybės ar siekiamybės yra: savarankiškumas, iniciatyvumas, aktyvumas, atsakingumas, mobilumas, išsilavinimas, tolerantiškumas, pagarba žmogaus teisėms ir laisvėms.¹⁸⁴ Šios siekiamybės darniai skamba globalaus pasaulio ir Europos be sienų kontekste, tačiau tokiomis vertybėmis grįstas gali būti ir „pasaulio piliečio“ gyvenimo pasirinkimas, t. y. pasirinkimas laisvai judėti ir gyventi, mokytis, dirbti ar kurti šeimą užsienyje.

Globalistinės vertybės gali silpninti sąryšį su savo šaknimis bei gali apsunkinti valstybės, kaip piliečių visumos, sąvoką. Pilietiškumas gali egzistuoti tiek šalies teritorijoje, tiek ir už jos ribų, tačiau svarbus yra piliečių suvokimas, kokiais būdais jie gali daryti įtaką savo šaliai ir kaip gali būti jos dalimi. Romualdas Grigas Lietuvos kaip tėvynės suvokimą skiria į „dvasinę tėvynę“, kai jaučiamas gilus vidinis sąryšis su visa tauta, tapatinimasi su tradicijomis, istorija, papročiais ir ateitimi, bei į „geografinę tėvynę“, kuri žmogaus sąmonėje egzistuoja daugiau kaip teritorija, nesusisaistant gilesniais ryšiais.¹⁸⁵ „Dvasinės tėvynės“ praradimas ar netgi neišugdymas sukuria sąlygas įsitvirtinti savanaudiškoms individualistinėms vertybėms, kurios stipriai veikia jaunimą ir daugelį skatina mąstyti apie savo tapatumo bei įprasminimo ieškojimą kitose visuomenėse, kuriose jauni žmonės gali pamatyti savo siekiamai gyvenimo prasmei artimesnes vertybes ar tiesiog palankesnę terpę siekti savų tikslų.

¹⁸¹ Socialinė atskirtis ir kultūra. Konferencijos pranešimai ir rezoliucija. Lietuvos kultūros politikos institutas, Vilnius, 2007.

¹⁸² Klaipėdoje atliktas jaunimo vertybių tyrimas, <<http://www.ve.lt/naujienos/lietuva/lietuvas-naujienos/klaipedoje-atliktas-jaunimo-vertybiu-tyrimas/>> [2012-01-27].

¹⁸³ Socialinė atskirtis ir kultūra. Konferencijos pranešimai ir rezoliucija. Lietuvos kultūros politikos institutas, Vilnius, 2007;

Akademinis jaunimas: Permainų metas. Vilniaus pedagoginis universitetas 2005. Ekonominės ir socialinės politikos studijos. I tomas, p. 55-70.

¹⁸⁴ Lietuvos jaunimo politikos baltoji knyga. <<http://www.jrd.lt/index.php?-1162819760>> [žiūrėta 2011-12-11]

¹⁸⁵ Merkienė I. R. Rytų Europos kultūra migracijos kontekste: tarpdalykiniai tyrimai, Vilnius, 2007, p. 22.

Kaip teigia kolektyvinės monografijos „Lietuvos tauta: būklė ir perspektyvos“ autoriai, nepradėjus tautinio tapatumo „svarstyti ir traktuoti kompleksiskai, vertybiniu lygmeniu, negali būti realistiškai suvoktos ir veiksmingai išspręstos nei socialinės, nei nusikalstamumo, nei demografinės problemos“¹⁸⁶. Jaunimo tarpe vyraujančios vertybinės nuostatos neprisideda prie emigracijos stabdymo ir vertybinės nuostatos gali būti sviri prielaida emigracijos motyvams stiprėti.

2.3.4. Emigracija dėl mokslo ir protų nutekėjimas

Atviroje Europos Sąjungos rinkoje ir, dar plačiau žvelgiant, visame globaliame pasaulyje, šiuolaikiniam jaunam žmogui atviros ne tik darbo ar gyvenimo, bet ir mokslo perspektyvos. Jaunimas, rinkdamasis studijų kryptis bei specialybes, turi visą prieinamą informaciją apie užsienio valstybių universitetus, siūlančius visą įvairovę studijų modelių, būdų ir kryptių, todėl mažai valstybei, kaip Lietuva, gali būti sudėtinga konkuruoti su didelių Europos miestų bei turtingų didelių universitetų siūlomomis konkurencingomis programomis, kurios patraukia ne vieno studijų siekti norinčio dėmesį. Vertindami ne tik patrauklias studijas bet ir plačią norimos įgyti kvalifikacijos darbo rinką, vis daugiau jaunų žmonių renkasi studijas ar stažuotes užsienyje.

UCAS organizacijos pateiktais duomenimis, studentų iš Lietuvos skaičius Jungtinės Karalystės universitetuose yra didžiausias tarp visų Baltijos valstybių ir labiausiai didėti pradėjo nuo 2009 metų ir iki 2011 išaugo daugiau nei dvigubai palyginti su 2008 metais. 2011 metais įstojusių lietuvių į JK aukštąsias mokyklas buvo 1883 ir tai yra daugiau nei 2010 m. (1527).¹⁸⁷ Šis rodiklis rodo Lietuvos akademinio jaunimo mobilumą, nors bendrame emigrantų sraute vykstantys studijuoti sudaro palyginti mažą dalį. Studijuoti į užsienio šalių universitetus 2009-2010 m. buvo išvažiavę apie 3,5 proc. visų Lietuvos studentų - tai atitinka Europos statistikos vidurkį¹⁸⁸ ir, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, šis skaičius einant metams kinta mažai.

Europos Sąjungoje studentams sudaromos mainų galimybės, yra skatinamas studentų mobilumas, jam teikiama parama, stipendijos. Studijos užsienyje yra vertinamos teigiamai. Jauniems žmonėms tai galimybė lavinti įgūdžius, išbandyti save naujoje aplinkoje, pažinti kitas kultūras ir užmegzti tarptautinius ryšius, tačiau trumpalaikė mokslo migracija gali virsti ilgalaikė. O taip pat užmegzti ryšiai užsienio universitetuose bei praktikose sudaro palankias sąlygas rasti darbą

¹⁸⁶ Adomėnas M. ir kiti. Lietuvos tauta: būklė ir raidos perspektyvos. Pilietinės visuomenės institutas, 2007, p. 29.

¹⁸⁷ UCAS duomenys, <http://www.ucas.com/about_us/media_enquiries/media_releases/2011/151211> [žiūrėta 2012-02-07].

¹⁸⁸ Lietuva pagal užsienyje studijuojančio jaunimo skaičių – ties ES vidurkiu, <http://www.mokslas.lt/lt/studentams/naujienu/lietuva_pagal_uzsienyje_studij/> [žiūrėta 2012-11-14].

užsienio valstybėje. Mokslo migracijos metu susikūrę ryšiai ir atsiveriančios platesnių darbo rinkų galimybės gali sudaryti sąlygas „protų nutekėjimui“.

Lietuvoje vis daugiau žmonių įgyja aukštąjį išsilavinimą. Valstybė kasmet finansuoja įvairių specialistų studijas, investuoja į mokslinės bazės plėtrą, tačiau vis daugiau išsilavinusių jaunuolių papildo emigrantų gretas. *Protų nutekėjimas* – tai eskaluojama problema ne tik Lietuvoje ar Europoje, bet ir visame pasaulyje ir yra suvokiama kaip aukštos kvalifikacijos specialistų išvykimas dirbti į kitas valstybes. Nesukuriamos darbo vietos ir tinkamas atlygis aukštos kvalifikacijos specialistams atneša valstybėms didelius praradimus. Kaip rodo pasaulio pavyzdžiai, tai yra opi problema. Pavyzdžiui, statistiškai iš Indijos emigravę aukštos kvalifikacijos specialistai sudaro tik apie 0,1 proc. nuo bendro emigrantų skaičiaus, tačiau užsienyje jų uždirbamos pajamos siekia net 10 proc. visų Indijos pajamų.¹⁸⁹

Kaip rodo Lietuvos statistikos departamento duomenys, aukštąjį išsilavinimą turintys jauni Lietuvos piliečiai yra patys mobilieji ir sudaro statistinio vidutinio Lietuvos emigranto portretą.¹⁹⁰ Nors pasaulyje protų migracija yra laukiamas reiškinys, ypač naudingas valstybių vystimuisi, patirties perdavimui ir perėmimui bei specializacijos kėlimui, tačiau išsilavinusio jaunimo emigracija iš Lietuvos kol kas vyksta tik viena kryptimi, o grįžtančiųjų dalis yra labai maža, ir tokia problema yra įvardinama *protų nutekėjimu*.

Lietuvoje aukštąjį išsilavinimą įgyja vis didesnė dalis jaunų žmonių. Nuo 2004 metų asmenų su aukštesniu išsilavinimu daugėjo, ir 2009 m. pakilo nuo 26,3 proc. iki 31 proc. (25-64 metų asmenys). Tuo tarpu Europos Sąjungos aukštojo mokslo įgijimo vidurkis yra 25,1 proc.. Lietuva pagal gyventojų, turinčių ne žemesnį kaip vidurinį išsilavinimą, 2009 m. buvo antroje vietoje ES.¹⁹¹ Kaip pastebi Nerijus Mačiulis, Lietuvoje yra net 92 proc. ne mažesni nei vidurinį išsilavinimą turinčių darbingo amžiaus žmonių, kai tuo tarpu kitose Euro zonos valstybėse vidurkis tesiekia du trečdalius.¹⁹² 2010 m. Lietuvoje tūkstančiui gyventojų teko 58 studentai ir panašus skaičius nuo 2004 metų varijuoja tarp 57 ir 63 studentų. Ekonomisto teigimu, „valstybei nereikia tiek daug magistrų ir bakalaurų tam, kad ji turėtų sėkmingai funkcionuojančią ekonomiką“¹⁹³. Specialistas pastebi, jog net konkurencingiausios ekonomikos valstybėse šis rodiklis yra mažesnis. Taigi, Lietuvos valstybė į aukštąjį mokslą investuoja dideles lėšas, kurios vėliau darbo rinkoje atrodo nuostolingai ir dėl jaunimo emigracijos bei jaunų specialistų nepanaudojimo savoje darbo rinkoje yra tiesiog prarandamos.

¹⁸⁹ Misiūnas A., Bratčikovienė N. Migracijos tendencijos. *Lietuvos statistikos darbai*. Vilnius, 2007, Nr. 45.

¹⁹⁰ Martinaitis Ž., Žvalionytė D. Emigracija iš Lietuvos: Ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti. *Politologija*, 2007, Nr. 3, p. 117.

¹⁹¹ Lietuvos gyventojų išsilavinimas 2009 m., <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=8751&PHPSESSID=>> [žiūrėta 2012-03-12].

¹⁹² Mačiulis N. Jaunuoliai mokosi per ilgai, universitetuose perkami pažymiai. <<http://geografija.lt/2012/03/jaunuoliai-mokosi-per-ilgai-universitetuose-perkami-pazymiai/>> [2012-03-09]

¹⁹³ Ten pat.

Ž. Martinaičio manymu, darbuotojų aukštosios mokyklos parengia daugiau negu jų gali absorbuoti Lietuvos darbo rinka.¹⁹⁴ Vis daugiau aukštąjį išsilavinimą turinčių žmonių papildo bedarbių gretas ir bedarbių tarpe specialistų nuošimtis vis didėja. Sparčiai didėjanti aukštos kvalifikacijos specialistų pasiūla ir gerokai lėčiau – jų paklausa Lietuvos darbo rinkoje sudaro disbalansą ir tai skatina kvalifikuotus specialistus emigruoti arba darbo rinkoje išstumti žemesnės kvalifikacijos asmenis, dėl to ir pastarieji emigruoja.¹⁹⁵ Tokia situacija sukuria *protų nutekėjimo* bei *protų švaistymo* pasekmes bei neigiamą sinerginį poveikį visoms visuomenės grupėms. Kaip teigia Martinaitis ir Žvalionytė, „Kvalifikuotiems darbuotojams negrįžtamai išvykstant, šalis praranda ne tik į jų išsilavinimą įdėtas lėšas, bet ir galimybę užsitikrinti intensyvią ekonominę, socialinę plėtrą ateityje“¹⁹⁶. Dauguma atvykėlių iš Rytų Europos yra apibūdinami kaip jauni (43 proc. 18-24 m. amžiaus), išsilavinę ir nesusituokę. Dauguma įsidarbina mažai apmokamuose darbuose, neturinčiuose profsajungų, daugiausia maitinimo, aptarnavimo ar žemdirbystės srityse.¹⁹⁷ Tokią jaunų specialistų emigracijos perspektyvos naudą išvelgti sunkiau, nes tiek Lietuvos mastu tiek ir visos Europos Sąjungos kontekste, yra prarandamos investicijos į žmogaus išsilavinimą ir tuo pačiu išieikvojamos vietos aukštosiose mokyklose.

Kita priežastis galima ta, jog jauniems specialistams Lietuvoje sudėtinga pradėti karjerą ir gauti pripažinimą bei atlyginimą, kurio tikisi studijuodami. Be abejonės, galimos ir kitos įvairiausios priežastys, susijusios su individualiais motyvais.

2000-2003 m. Vilniaus pedagoginio universiteto atliktas tyrimas apie jaunimo aukštojo mokslo pasirinkimo motyvus bei vertybes parodė, jog didžiajai daliai jaunuolių aukštosios mokyklos pasirinkimą nulėmė tikslingas norimos specialybės pasirinkimas. 90% studentų nurodė, jog įgyti svajonių profesiją yra svarbu ir labai svarbu.¹⁹⁸ Taigi galima daryti prielaidą, jog svarbu yra ne tik įgyti svajonių specialybę, bet ir turėti galimybes realizuoti įgytą išsilavinimą. O tokių perspektyvų numatymas taip pat gali lemti išsilavinusių, aukštos kvalifikacijos specialistų emigracines nuostatas.

Į užsienio valstybes dirbti išvykę specialistai pasisemia daug naujos patirties, turi galimybes dirbti naudodami pažangias technologijas ir Lietuva, įgyvendindama specialistų susigrąžinimo programas, gali tikėtis tokius specialistus pritraukti atgal bei panaudoti jų įgytus gebėjimus ir patirtį.

¹⁹⁴ Martinaitis Ž., Žvalionytė D. Emigracijas iš Lietuvos: Ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti? *Politologija*, 2007, Nr. 3, p. 126.

¹⁹⁵ Martinaitis Ž., Žvalionytė D. Emigracijas iš Lietuvos: Ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti? *Politologija*, 2007, Nr. 3.

¹⁹⁶ Martinaitis Ž., Žvalionytė D. Emigracija iš Lietuvos: Ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti? *Politologija*, 2007, Nr. 3, p. 117.

¹⁹⁷ Blanchflower D. C., Shadforth, C. Fear, unemployment and migration. *Quarterly Bulletin*, 2007 Q4 *NBER Working Paper No. 13506*.

¹⁹⁸ Akademinis jaunimas. Permainų metas. Vilniaus pedagoginis universitetas 2005. Ekonominės ir socialinės politikos studijos. I tomas. p. 29-35.

Tačiau, kaip teigia mokslininkai, per visą Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį migracijos tendencijos išlieka panašios ir reemigracijos dominuojančios tendencijos nepasireiškia¹⁹⁹. Siekiant valdyti aukštos kvalifikacijos specialistų emigraciją, reikalingos priemonės stabilizuoti Lietuvos darbo rinką ir skatinti geresnių darbo vietų kūrimą ir plėtoti žinioms imlius verslo sektorius. Taip pat didelis dėmesys turi būti skiriamas aukštojo mokslo reformai ir specialistų ruošimo subalansavimui, studijų kokybės gerinimui.²⁰⁰

Apibendrinant visus šiuose skyriuose aptartus ekonominius, socialinius, psichologinius, proto nutekėjimo, mokymosi bei politinius veiksnius, juos būtų galima priskirti makro veiksniams kurie, žvelgiant globaliai ir sistemaiškai, gali turėti įtakos Lietuvos jaunimo emigracijos procesams. Lietuvoje perkamoji galia yra viena žemiausių Europos Sąjungoje, tikėtina gyvenimo trukmė – taip pat viena mažiausių ir, žvelgiant į skaičių mirčių, kurių būtų galima išvengti, galima teigti, jog ligų prevencija sveikatos apsaugos sistemoje galėtų būti geresnė. Ir nors Lietuvos piliečiai yra vieni labiausiai išsilavinusių, jaunimo nedarbo lygis yra didelis, o taip pat menkos galimybės savarankiškai gyventi ir atsiskirti nuo tėvų. Lietuvos gyventojai save laiko labai nelaimingais ir tik maža dalis lietuvių mano galintys patys lemti savo aplinkos ir politikos pokyčius, o didelis nusikalstamumo ir korupcijos lygis nesudaro prielaidų šioms nuostatoms gerėti. Jaunimo vertybės, orientuotos į mobilumą, globalumą bei materialumą, nestiprina moralinių ryšių su Tėvyne ar pareigos jausmo jai. Jauni žmonės jaučiasi nesusaistyti ir, patirdami tautinio tapatumo krizę, yra stipriai veikiami visų kitų migraciją skatinančių stūmimo ir traukos veiksnių, kurie buvo aptarti šiame skyriuje.

2.4. Jaunimo ir migracijos politika Lietuvoje ir Europos Sąjungoje

2.4.1. Jaunimo politika Lietuvoje

Jaunimo emigracijai iš Lietuvos įtaką daro daugybė ankstesniuose skyriuose nagrinėtų veiksnių. Yra veiksnių, tokių kaip klimato sąlygos ar geografinė padėtis, kurie nepriklauso nuo žmonių ar politinių sistemų. Be to, jaunimo sprendimai yra priimami individualiai ir priklauso nuo kultūrinių, psichologinių ir asmeninių aplinkybių. Tačiau dažnai žmonių artimajai aplinkai poveikį turi makro aplinka ir bendra situacija šalies ar platesniu mastu. Kaip aptarta ankstesniuose skyriuose, emigracinius procesus veikia ekonominė situacija, švietimas, įstatymai bei įvairios programos ar kiti dėmenys, kuriems gali turėti įtaką vykdoma valstybės politika. Šiame skyriuje

¹⁹⁹ Merkys G., Bardauskienė V., Antinianė D. Lietuvos studentų emigracinės nuostatos ir jas lemiantys veiksniai. *Ugdymas. Kūno kultūras. Sportas*, 2006, Nr. 3 (62), p. 36-42.

²⁰⁰ Martinaitis Ž., Žvalionytė D. Emigracija iš Lietuvos: Ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti? *Politologija*, 2007, Nr. 3, p. 127.

bus nagrinėjama Lietuvoje formuojama jaunimo politika bei politinės priemonės skirtos emigracijos mažinimui bei grįžtamosios migracijos skatinimui, kurios yra vienos iš jaunimo emigraciją lemiančių ir grįžtamosios migracijos nuostatas formuojančių veiksnių.

Jaunimo politika kaip atskira politikos sritis Lietuvoje pradėta formuoti po nepriklausomybės atkūrimo, 1996 m. LR seime buvo patvirtinta Jaunimo politikos koncepcija, buvo apibrėžtos institucijos, atsakingos už jaunimo politikos principų, tikslų ir uždavinių įgyvendinimą, o 2003 m. priėmus Lietuvos jaunimo pagrindų įstatymą, jaunimo politika buvo pripažinta atskira viešosios politikos sritimi.²⁰¹

2011 metais priimta „Nacionalinėje jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programa“, kurioje identifikuotos pagrindinės svarbiausios jaunimo problemos ir numatytos jaunimo politikos plėtros kryptys švietimo, darbo, ligų ir nusikalstamumo prevencijos, socialinės pagalbos ir kt. Programoje teigiama, „jog valstybė ir visuomenė išgyvena itin sparčius kaitos procesus, atsiranda naujų iššūkių ir veiksnių, kurie daro įtaką jauniems žmonėms, o kartu ir jaunimo politikai“²⁰² ir pabrėžia, jog yra svarbus kompleksinių priemonių numatymas ir įgyvendinimas²⁰³.

Šiuo metu pagrindiniai jaunimo politiką reguliuojantys dokumentai yra 2003 metais priimtas Jaunimo pagrindų įstatymas (toliau - įstatymas) bei 2010 metais LR Vyriausybės patvirtinta Nacionalinė jaunimo politikos 2011-2019 metų plėtros programa (toliau - programa). Pagrindų įstatyme jaunimo politika apibrėžiama kaip „kryptinga veikla, kuria sprendžiamos jaunimo problemos ir siekiama sudaryti palankias sąlygas formuoti jauno žmogaus asmenybei bei jo integravimuisi į visuomenės gyvenimą, taip pat veikla, kuria siekiama visuomenės ir atskirų jos grupių supratimo bei tolerancijos jauniems žmonėms“²⁰⁴. Įstatyme yra numatyti pagrindiniai principai, kuriais remiantis yra formuojama bei įgyvendinama jaunimo politika Lietuvoje.

Jaunimo politiką taip pat formuoja ir gaires nustato Lietuvos jaunimo politikos baltoji knyga, Nacionalinė jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008–2012 metų programa, 2009 m. Jaunimo reikalų tarybos siūlymai dėl jaunimo nedarbo mažinimo, bei kitos valstybės ar vietos lygiu parengtos programos, strategijos ar nevyriausybinų organizacijų teikiami siūlymai ar projektai.

Apibendrinant galima teigti, jog jaunimo politiką formuoja daug institucijų valstybės lygiu ir išleistos programos aiškiai piešia įgyvendinimo kryptis. Lietuvos jaunimo politika yra glaudžiai susijusi su Europos Sąjungos jaunimo politika ir formuojama remiantis ES numatytų krypčių gairėmis. 2011-2019 metų programa yra sukurta remiantis ES jaunimo politikos strategijos, Europos jaunimo pakto, Lisabonos strategijos, 2020 m. Europos strategijos, Europos užimtumo

²⁰¹ Jaunimo politika. Jaunimo darbo centras <http://www.ldb.lt/jaunimui/naudinga/Puslapiai/jaunimo_politika.aspx> [žiūrėta 2012.03.25].

²⁰² Nacionalinė jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programa. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=38797> [žiūrėta 2012-01-15]

²⁰³ Ten pat.

²⁰⁴ Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymas//Valstybės žinios. - 2003, Nr. 119-5406.

strategijos bei Europos Komisijos Jaunimo politikos baltosios knygos nuostatomis²⁰⁵. O taip pat ja siekiama įgyvendinti jaunimo pagrindų įstatymo nuostatas. „Plėtros programos vizija – sudarytos galimybės jaunam žmogui tapti aktyviu, pilietišku ir motyvuotu modernios valstybės piliečiu, gebančiu prisiimti atsakomybę ir susikurti visavertį gyvenimą“²⁰⁶.

Jaunimo pagrindų įstatyme yra numatytos sritys, kuriose įgyvendinama Lietuvos jaunimo politika:

1. *„pilietiškumo ugdymo ir karo prievolės atlikimo;*
2. *švietimo, mokymo, mokslo, studijų ir ugdymo;*
3. *neformalaus ugdymo;*
4. *darbo ir užimtumo;*
5. *apsirūpinimo būstu;*
6. *laisvalaikio, poilsio, kūrybos ir kultūros;*
7. *socialinės ir sveikatos apsaugos;*
8. *sveikatingumo, kūno kultūros ir sporto;*
9. *narkomanijos ir kitų priklausomybės formų prevencijos;*
10. *nusikalstamumo prevencijos;*
11. *kitose įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytoje srityse“²⁰⁷.*

Jaunimo politiką Lietuvoje pagal kompetenciją įgyvendinančios institucijos įstatyme numatytos šios: „Vyriausybė, ministerijos, Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kitos valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos“²⁰⁸. Už jaunimo politikos formavimą Lietuvoje yra atsakinga Socialinės apsaugos ir darbo ministerija o už įgyvendinimą atsakingas Jaunimo reikalų departamentas²⁰⁹. Perimant Europos Sąjungos jaunimo politikos principus bei strategijų gaires Lietuvoje politika yra įgyvendinama Valstybės bei teritoriniu lygmeniu, o pagrindinės už šią politiką atsakingos institucijos yra:

- **Jaunimo reikalų departamentas (JRD)**, kurios vaidmuo – analizuoti jaunimo situaciją, rūpintis jaunimo iniciatyvų skatinimu bei rėmimu ir vykdo tarpžinybinį bendradarbiavimą.²¹⁰

²⁰⁵ Nacionalinė jaunimo politikos 2011-2019 metų plėtros programa. Lietuvos Respublikos Vyriausybės. 2010 m. gruodžio 1 d. nutarimu Nr. 1715.

²⁰⁶ Ten pat.

²⁰⁷ Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymas//Valstybės žinios. - 2003, Nr. 119-5406.

²⁰⁸ Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymo 2, 4, 5, 6, 7, 10, 13 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 7 straipsniu įstatymas Nr. X-413// Žin., 2003, Nr. 119-5406.

²⁰⁹ Jaunimo politika. Jaunimo darbo centras, <http://www.ldb.lt/jaunimui/naudinga/Puslapiai/jaunimo_politika.aspx> [žiūrėta 2012-03-25].

²¹⁰ <http://www.jrd.lt/>, http://www.salcininkai.lt/lit/Jaunimo_politikos_struktura_nacionaliniu/285/12/17961 [žiūrėta 2012.03.04].

- **Jaunimo reikalų taryba** yra prie JRD visuomeniniais pagrindais veikianti kolegiali patariamoji institucija. „Tarybos uždavinys - nagrinėti svarbiausius jaunimo politikos klausimus ir teikti JRD pasiūlymus dėl jaunimo ir jaunimo organizacijų reikmes atitinkančios jaunimo politikos įgyvendinimo“²¹¹.
- **LR Jaunimo ir sporto reikalų komisija**, kurios „pagrindinės funkcijos: rūpintis jaunimo teisėmis, Valstybinės jaunimo politikos įgyvendinimu, teikti pasiūlymus dėl jos tikslų įgyvendinimo, vykdyti parlamentinę kontrolę, išklausančią ministerijų ir kitų valstybės institucijų (Jaunimo reikalų tarybos ir Kūno kultūros ir sporto departamento) informacijas bei pranešimus“²¹².

Svarbu paminėti, jog daugumoje strategijų, programų ar dokumentų yra įvardijama sąlyga, jog formuojant jaunimo politiką turi būti įtraukiamas pats jaunimas. Tam tikslui yra sutelktą ne vien jaunimo organizacija, iš kurių viena svarbiausių yra **Lietuvos jaunimo organizacijų taryba (LIJOT)**, kuri buvo įsteigta 1992 m.²¹³ Ši organizacija vienija visas kitas jaunimo organizacijas, iš kurių paminėtina **Lietuvos studentų atstovybių sąjunga (LSAS)**, 2000 m. įkurta kelių universitetų iniciatyva ir vienija akademinio jaunimo atstovus, atstovauja jaunimo poziciją valstybės, švietimo bei kitose institucijose įvairiais jaunimo interesų klausimais²¹⁴. Dar viena akademinį jaunimą vienijanti - **Lietuvos studentų sąjunga (LSS)**, įkurta 1991 m.²¹⁵ Paminėtina ir **Lietuvos jaunimo neformalaus ugdymo asociacija**, kuri vienija „pagal jaunimo neformalaus ugdymo principus su jaunimu dirbančius asmenis Lietuvoje“ bei siekia „plėtoti ir propaguoti jaunimo neformalų ugdymą(si), pagrįsta savanoriškumo ir savarankiškumo principais, įgalinant jauną žmogų sąmoningai dalyvauti šiuolaikinėje visuomenėje“²¹⁶. Dauguma reikšmingiausių jaunimo organizacijų atstovauja ugdymosi ir švietimo klausimais, greičiausiai dėl to, jog aukštojo mokslo institucijos koncentruoja didelę dalį jaunų žmonių, turinčių įvairius interesus ir koordinuoto veikimo galimybes.

Daugelyje Lietuvos jaunimo programų bei dokumentų yra akcentuojama, jog jaunimo politika yra formuojama įtraukiant jaunimo atstovus. Jaunimo aktyvus dalyvavimas politikos formavime yra svarbus ne tik pačios politikos vystimuisi, bet ir pačių jaunų žmonių galimybių realizavimui, jų supažindinimui su politine veikla. Didžiausią jaunimo įtraukimo į politikos formavimą vaidmenį atlieka nevyriausybinės jaunimo organizacijos, kurių oficialus statusas pirmą kartą buvo įtvirtintas

²¹¹ Miginis N., Ulozas, M. Tarpžinybinis bendradarbiavimas nacionaliniu lygmeniu jaunimo politikos srityje, p. 39.

²¹² Jaunimo politikos struktūra nacionaliniu lygmeniu,

<http://www.salcininkai.lt/lit/Jaunimo_politikos_struktura_nacionaliniu/285/12/17961> [žiūrėta 2012-03-04].

²¹³ Lietuvos jaunimo organizacijų taryba. <<http://www.lijot.lt/Page.aspx?pageID=8>> [žiūrėta 2012.04.01].

²¹⁴ Lietuvos Studentų atstovybių sąjunga, <http://www.vtdksa.lt/viewpage.php?page_id=22> [žiūrėta 2012.11.14].

²¹⁵ Lietuvos studentų sąjunga, <<http://www.lss.lt/apie-lss-3/lt/>> [žiūrėta 2012-03-04].

²¹⁶ Apie Lietuvos jaunimo ugdymo neformalumo asociaciją,

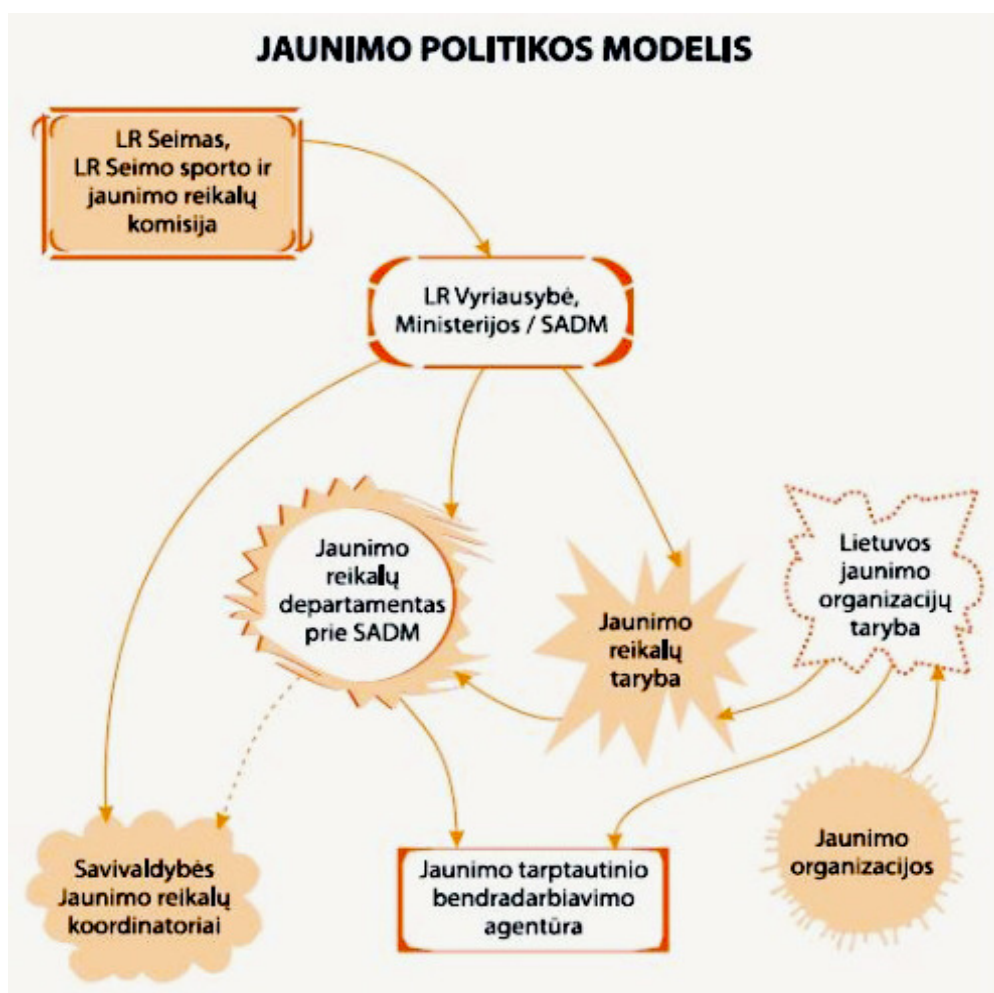
<<http://www.jnu.lt/?id=15&PHPSESSID=52af542a5d14a651a6296b5bab116e2e>> [žiūrėta 2012-03-04].

Jaunimo politikos pagrindų įstatyme, kuriame numatytos Jaunimo organizacijų atliekamos funkcijos:

- „tenkina ir įgyvendina bendrus jaunimo ar atskirų jaunimo grupių poreikius bei interesus;
- ugdo jaunų žmonių pilietiškumą ir pagarbą šeimai;
- vykdo jaunų žmonių neformalųjį ugdymą;
- organizuoja jaunų žmonių užimtumą, sportą, turizmą, kultūrinę bei profesinę veiklą;
- skatina jaunų žmonių tarptautinį bendradarbiavimą;
- propaguoja savanorišką jaunimo darbą;
- užsiima kita veikla.“²¹⁷

Jaunimo politiką formuojančių ir įgyvendinančių valstybės institucijų ir jaunimo organizacijų sąveika gerai pavaizduota Jaunimo reikalų departamento sudarytoje shemoje.

8 paveikslas. Jaunimo politikos valdymo modelis.

Šaltinis: Jaunimo reikalų departamentas.²¹⁸

²¹⁷ Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymas//Valstybės žinios. - 2003, Nr. 119-5406 (III skirsnis, 9 straipsnis. Jaunimo organizacijų funkcijos).

²¹⁸ Jaunimo politika nacionaliniu lygmeniu, <<http://www.jrd.lt/nacionaliniu-lygmeniu>> [žiūrėta 2012-03-04].

Tačiau, nors jaunimo organizacijų tikslas yra atstovauti jaunimo interesus ir siekti jaunimo situacijos gerinimo, kai kurių autorių teigimu, jaunimo organizacijos nėra pakankamai aktyvios veikėjos ir dažnai pasyviai kovoja su priimamais nepalankiais įstatymais ir tik pavieniai jaunimo organizacijų veikėjai išreiškia savo nuomonę vienu ar kitu klausimu. Naujojo švietimo įstatymo priėmimo situaciją straipsnyje nagrinėjęs Dr. Vytautas Radžvilas pastebi, jog nėra „aiškios ir tvirtos, viešai išsakomos jaunimo pozicijos, į kurią būtų priversta įsiklausyti valdžia“²¹⁹. Straipsnio autorius įvardija kelias jaunimo organizacijų pasyvumo priežastis: „jaunimo organizacijos esančios nepolitinės ir nėra nusiteikusios „kištis į politiką“, jos nekompetentingos spręsti, kuris reformos siūlymas tinkamas, galiausiai neturinčios noro dalyvauti „radikaliose“ protesto akcijose“²²⁰.

Kalbant apie tarptautinį jaunimo organizacijų bendradarbiavimą, kuris yra labai reikšmingas su studijomis, stažuotėmis, jaunimo darbu bei kitokia veikla užsienio valstybėse, svarbiausias vaidmuo tenka LiJOT, kuri yra Europos jaunimo informacijos tinklo Eurodesk atstovė Lietuvoje. Šis tinklas koncentruoja ir teikia informaciją apie Europos jaunimo tarptautinių mainų, studijų, stažuotčių, darbo bei kitas programas, jų teikiamą finansavimą ir panašiai.²²¹ Šių organizacijų pagalba jauni žmonės lengvai pasiekia visą informaciją apie teikiamas užsienio šalių galimybes ir tai labai palengvina išvykimo į užsienį procesus.

Dar viena tarptautinį bendradarbiavimą jaunimo migracijos neformalaus ugdymo tikslais srityje koordinuojanti organizacija - **Jaunimo tarptautinio bendradarbiavimo agentūra (JTBA)**, kurios tikslas – „užtikrinti tarptautinio jaunimo bendradarbiavimo vystimąsi bei sėkmingą Lietuvos jaunimo dalyvavimą Europos Sąjungos programose jaunimui“, tame tarpe ir programoje "Veiklus jaunimas" (2007 - 2013).²²²

Dauguma jaunimo organizacijų pagrindiniais tikslais iškelia veiklumą, ugdymąsi ir tarptautinį bendradarbiavimą, mainus. Tai sudaro jaunimui palankias sąlygas išvykti studijuoti, dirbti, stažuotis ar savanoriauti į kitas Europos valstybes. Rėmimo programos dažnai sumažina emigracijos kaštus ir padeda jaunimui integruotis priimančiose šalyse, tad jaunimui tampa labai paprasta įgyti ankstyvos emigracinės patirties, kuri galimai atveria kelius tolimesnėms migracijos perspektyvoms. Valstybiniu lygiu svarbu ne tik užtikrinti visapusišką jaunimo ugdymąsi ir mobilumą, bet ir įgytų žinių panaudojimo Lietuvoje galimybes. Atvėrus kelius išvykti, tačiau nesukūrus „uosto“, į kurį galėtų jauni žmonės parvykti ir jaustis reikalingi su savo žinių ir tarptautinės patirties bagažu, galimai yra skatinama vienakryptė migracija iš Lietuvos.

²¹⁹ Radžvilas V. Ar pakils Lietuvos jaunimas? *Ateitis*, 2008 Nr. 3. <<http://www.anarchija.lt/politika/1259-ar-pakils-lietuvos-jaunimas.html>> [žiūrėta 2012-03-04].

²²⁰ Ten pat.

²²¹ Eurodesk tinklas, < <http://www.zinauviska.lt/lt/kas-mes/eurodesk-tinklas>> [žiūrėta 2012-11-16].

²²² Jaunimo tarptautinio bendradarbiavimo agentūra <<http://www.jtba.lt/agentura>> [žiūrėta 2012-03-04].

2.4.2. Jaunimo emigracija Europos Sąjungos programų ir Lietuvos migracijos politikos kontekste

Lietuvai integruojantis į didelę ekonominę erdvę, atsivėrė ekonominio, finansinio, kultūrinio, mokslinio bei kitokio tarptautinio bendradarbiavimo erdvė, suteikianti galimybes šalies vystimuisi įvairiomis kryptimis. Kita vertus, integracija gali skatinti ir šaliai nuostolingus procesus, tokius, kaip emigracijos srautų didėjimas, specialistų praradimas, vietinės darbo rinkos pokyčiai ir praradimai, neigiami demografiniai pokyčiai bei kiti.²²³ Atsivėrusios Europos Sąjungos sienos – tai atviras kelias jaunimo mobilumui. Atvira vidinė Europos Sąjungos erdvė visų pirma sukuria sąlygas veikti visiems įmanomiems emigracijos veiksniams. Jaunimo mobilumas ne tik nėra varžomas, tačiau ir skatinamas bei remiamas įvairių Europos Sąjungos programų bei tarptautinio bendradarbiavimo formų.

Vidinė migracija tarp ES valstybių narių nuo 2002 iki 2007 metų išaugo 12 proc. ir iš viso sudaro 35,6 proc. visų emigrantų ES narėse²²⁴. Tiek migracija ES viduje, tiek ir darbo jėgos importas iš trečiųjų valstybių Europos Sąjungos ekonomikai yra palankus, nes skatina jos augimą ir vystimąsi. Tai rodo ir Ekonominės Europos bendrijos pavyzdys, kuomet vidinis darbo jėgos judėjimas ilgainiui sumažino ekonominius skirtumus tarp mažiau išsivysčiusių Pietų Europos valstybių, ir pažangesnių Šiaurės bei Vakarų Europos šalių. Vykstant EEB vidinei migracijai, Pietų valstybėse, patyrusiose emigraciją, mažėjo nedarbas ir kilo darbo užmokestis, o pietiečių imigracija į Šiaurės ir Vakarų Europą skatino ekonomikos augimą.²²⁵

Kaip minėta, įstojimas į Europos Sąjungą Lietuvai padarė didelį poveikį migracijos srityje dėl keleto priežasčių. Pirmoji ir tikriausiai – pagrindinė priežastis, tai galimybė laisvai judėti per sienas ir dirbti bei mokytis visose Europos Sąjungos narėse. Europos bendrijų steigimo sutartyje numatyta kiekvieno ES piliečio teisė laisvai judėti ir apsigyventi visoje ES sąjungos teritorijoje. Laisvas asmenų, paslaugų, darbo jėgos ir kapitalo judėjimas paskatino ne vien emigracijos iš Lietuvos augimą bet ir skirtingas jos formas. 2011 metais baigėsi pereinamasis maksimalus 7 metų laikino apribojimo laikotarpis, kurį kai kurios valstybės taikė naujoms Europos Sąjungos narėms, todėl Lietuvos ir kitų šalių piliečiams judėjimas ir darbas Europos Sąjungoje yra visiškai neribojamas. Dideli atlyginimų skirtumai natūraliai traukia Lietuvos piliečius į užsienį kaip iš periferijos į centrą. Šalių bendradarbiavimas ir įvairios mainų bei stažuotių programos palengvina migracijos kelius.

²²³ Karalevičienė J., Matuzevičiūtė K. Tarptautinės emigracijos ekonominių priežasčių analizė Lietuvos pavyzdžiu. *Ekonomika ir vadyba: Aktualijos ir perspektyvos*, 2009, Nr. 1 (14), p. 143-151.

²²⁴ Demography Report 2010. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Eurostat, the Statistical Office of the European Union
<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/documents/Tab/report.pdf>> [žiūrėta 2012-01-29].

²²⁵ Misiūnas A., Bratčikovienė N. Migracijos tendencijos/Lietuvos statistikos darbai. *Statistikos žurnalas*, Vilnius 2007. 2006 m. Nr. 45.

Europos bendrijų sutarties pagrindu įsteigtas Europos socialinis fondas, kurio „paskirtis – palengvinti darbuotojams įsidarbinti ir padidinti jų judėjimą Bendrijoje geografinės ir darbo vietos atžvilgiu“²²⁶. Vidinio mobilumo skatinimas įtvirtintas ir EB Sutarties 149 straipsnio II dalyje, kur numatyta, jog Bendrija savo veiksmais siekia: „skatinti studentų ir dėstytojų judėjimą, *inter alia* skatinant akademinį diplomų ir studijų trukmės pripažinimą“²²⁷. O taip pat 41 straipsniu yra įtvirtinta, jog „Valstybės narės pagal bendrą programą skatina jaunų darbuotojų mainus“²²⁸. Jaunų darbuotojų mainų skatinimas tuo pačiu yra ir tiesioginis jaunimo emigracijos iš Lietuvos skatinimas.

Europos Sąjungos jaunimo politika daugiausia orientuota į švietimą ir mobilumą, o pagrindinės Europos Sąjungos jaunimo politikos gairės numatytos ES jaunimo strategijoje (2009 m.) ir Europos jaunimo pakte (2005 m.), kur nustatyti bendri principai, kaip suteikti jaunimui naujų galimybių.²²⁹ Atsižvelgiant į numatytus tikslus yra sukurtos bei finansuojamos ES programos, „kuriomis remiamos jos piliečių studijos, profesinis mokymasis ir savanoriška veikla užsienio šalyse. Taip siekiama padėti žmonėms tobulėti ir didinti ES ekonominį potencialą“²³⁰.

Europos Sąjungos lygiu veikia daug tarptautinio bendradarbiavimo ir jaunimo mobilumo programų, pagalbos bei informacijos centrų, iš kurių paminėtini „Studijų užsienyje informacijos centras“, teikiantis pagalbą ir rengiantis kursus ketinantiems studijuoti užsienio aukštosiose mokyklos; „Britų taryba“, teikianti informaciją apie studijas Didžiojoje Britanijoje; „Soros International House“, organizuojantis tarptautines studijas, stovyklas bei tarptautinius projektus; „Švietimo mainų paramos fondas“, teikiantis visą informaciją apie ES studijų ir mainų programas; „Jaunimo tarptautinio bendradarbiavimo agentūra“, įgyvendinanti 13-30 metų žmonėms skirtą programą „Veiklus jaunimas“, kuri yra neatsiejama nuo Europos jaunimo reikalų. „ES programa „Veiklus jaunimas“ skatina jaunus žmones dalyvauti ir įgyvendinti struktūrinį dialogą,²³¹ kurios atstovai Lietuvoje yra anksčiau minėta Jaunimo tarptautinio bendradarbiavimo agentūra.

Dauguma Lietuvos aukštųjų mokyklų dalyvauja Europos studentų bei dėstytojų mainų, stažuoočių bei studijų programose, iš kurių svarbiausios yra šios:

- „Erasmus“, kuria „remiamas studentų judumas ir universitetų bendradarbiavimas. Nuo 1987 m. šioje programoje dalyvavo 2,5 mln. žmonių. Programa „Erasmus Mundus“ sudaro sąlygas viso pasaulio studentams ir dėstytojams dalyvauti magistrantūros arba doktorantūros studijų

²²⁶ Konsoliduota Europos Bendrijos Steigimo Sutartis. Valstybės žinios, 2004-01-03, Nr. 2-2 (2 skyrius, 146 str.).

²²⁷ Konsoliduota Europos Bendrijos Steigimo Sutartis. Valstybės žinios, 2004-01-03, Nr. 2-2 (2 skyrius, 149str. 2 dalis).

²²⁸ Konsoliduota Europos Bendrijos Steigimo Sutartis. Valstybės žinios, 2004-01-03, Nr. 2-2 (III dalis, I skyrius, 41 str.).

²²⁹ Švietimas, mokymas ir jaunimas. Europos Sąjunga. <http://europa.eu/pol/educ/index_lt.htm> [žiūrėta 2012-02-10].

²³⁰ Ten pat.

²³¹ Studentų mobilumas. Mokslo ir studijų reforma.

<http://www.mokslas.lt/lt/studentams/studentu_mobilumas/kur_suzinoti_daugiau/> [žiūrėta 2012-03-24];

Programa „Veiklus jaunimas“. <http://www.jtba.lt/veiklus_jaunimas> [žiūrėta 2012-03-24];

Jaunimo tarptautinio bendradarbiavimo agentūra. <<http://www.jtba.lt/europa>> [žiūrėta 2012-03-24].

programose, kurias siūlo mažiausiai trijų Europos universitetų konsorciškai²³². Šios programos dėka iš Lietuvos 2009–2010 mokslo metais buvo išvykę 3002 studentai ir 1148 dėstytojai.²³³ Ir šis skaičius smarkiai auga – maždaug po 10-20% kasmet.²³⁴

- „Leonardo da Vinci“, kuria „remiamas profesinis mokymas, ypač amato besimokančio jaunimo stažuotės kitų šalių įmonėse, bei profesinio mokymo įstaigų ir verslo įmonių bendradarbiavimo projektai“²³⁵.

- „Marie Curie“ remiamas mokslininkų profesinis tobulėjimas ir jiems suteikiama tarptautinio judumo galimybių.²³⁶

- „Comenius“, kuria „remiamas mokyklų ir jų mokytojų bendradarbiavimas, vidurinių mokyklų mokinių mainai ir internetu palaikoma mokyklų partnerystė („eTwinning“).²³⁷

Skatinant studentų ir specialistų mobilumą, Europos Sąjungoje yra bendradarbiaujama kvalifikacijų palyginimo ir pripažinimo klausimu. „Nuo 2012 m. kiekviena nauja ES suteikta kvalifikacija bus priskiriama vienam iš aštuonių Europos kvalifikacijų sandaros lygių“²³⁸.

Sukurta iniciatyva „Judus jaunimas“, kuria siekiama, geresnio jaunimo išsilavinimo ir geresnių įsidarbinimo galimybių.²³⁹

Taip pat, Vykstant vadinamajam Bolonijos procesui, siekiama sukurti bendrą Europos aukštojo mokslo erdvę, aukštojo mokslo srityje ES bendradarbiaujant su 20 kitų šalių.²⁴⁰

Nors ir svarstoma, jog per ateinančius 20 metų migraciniai procesai turėtų stabilizuotis ir sumažėti, visgi „protų nutekėjimo“ grėsmė nemažėja dėl per mažai skiriamų lėšų mokslinės bazės plėtrai.²⁴¹ Iš vienos pusės, siekiamas jaunimo mobilumas atveria plačias galimybes jaunimo studijoms ir užsienio patirties perėmimui, iš kitos, Lietuvoje lieka vis mažiau kūrybingų ir aktyvių jaunų žmonių, kurie savo kūrybinį potencialą, žinias ir įgūdžius panaudoja užsienio valstybėse arba apskritai juos praranda, dribdami mažiau kvalifikuotą darbą. Nors tikimasi, jog emigravęs jaunimas sugrįš, tačiau kol kas tokios tendencijos nesiformuoja. Atvira Europos erdvė ir suteikiamos mobilumo galimybės bei palankios sąlygos gyventi ir dirbti bet kurioje valstybėje narėje sudaro prielaidas jaunimui vis labiau svarstyti emigracijos perspektyvas. Keliaujant bei naudojantis mainų programomis jaunimas susipažįsta su naujomis aplinkomis, užmezga ryšius, kurie emigracijos kelią

²³² Švietimas, mokymas ir jaunimas. <http://europa.eu/pol/educ/index_lt.htm> [žiūrėta 2012-03-24].

²³³ Europos komisijos atstovybė Lietuvoje.

<http://ec.europa.eu/lietuva/ziniasklaidai/06062011_erasmus_stipendijos_lt.htm> [žiūrėta 2012-03-24].

²³⁴ Lietuvos švietimas skaičiais 2010. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius 2011.

²³⁵ Ten pat.

²³⁶ Ten pat.

²³⁷ Ten pat.

²³⁸ Švietimas, mokymas ir jaunimas. <http://europa.eu/pol/educ/index_lt.htm> [žiūrėta 2012-03-24].

²³⁹ Ten pat.

²⁴⁰ Ten pat.

²⁴¹ Misiūnas A., Bratčikovienė N. Migracijos tendencijos//Lietuvos statistikos darbai. *Statistikos žurnalas*, Vilnius 2007. 2006 m. Nr. 45., p. 16-22.

padaro lengvą ir patogų. Nematydami aiškių profesinių perspektyvų Lietuvoje, kur galėtų ne tik panaudoti įgytas žinias ir kvalifikaciją, bet ir gauti jų kvalifikaciją atitinkantį darbo užmokestį, jauni žmonės neretai išbando savo galimybes užsienio šalių darbo rinkose, o tai gali nulemti sėkmingą įsitvirtinimą priimančioje valstybėje. Šios išvardintos priežastys gali būti labai svarbios, dėl ko grįžtamoji migracija Lietuvoje dabar yra itin maža.

Lietuvoje tarptautinio bendradarbiavimo programos, skatinančios išvykti, atrodo, yra stiprios ir gerai koordinuotos, galbūt todėl, jog yra gerai finansuojamos ir remiamos bendros Europos Sąjungos politikos. Tačiau grįžtamosios migracijos skatinimui būtinos ir kitokios krypties programos, kaip jau minėta – kuriančios darbo vietas jauniems specialistams, padedančios sužinoti apie esamas galimybes Lietuvoje. Turi būti bendra kryptinga valstybės politika, atverianti kelius užsienio investicijoms, jauno verslo kūrimui ir visai kitai veiklai, kuri užtikrintų jaunimui galimybes tiek panaudoti savo intelektualinį, žmogiškąjį ar finansinį kapitalą, tiek ir gauti pakankamas ir patrauklias pajamas už savo aukštos kvalifikacijos ar investicijų panaudojimą. Sėkmingam šios krypties politikos įgyvendinimui svarbu aktyviai įtraukti kuo daugiau jaunimo atstovų, tiek įvykusių, tiek gyvenančių Lietuvoje, į tokios politikos formavimą ir įgyvendinimą.

Nors migracijos politikos svarba migracijos procesams didelė, tačiau politinės gairės šia linkme pradėtos formuoti tik 2006 m. pabaigoje ir 2007 m. priimta Ekonominės migracijos reguliavimo strategija, tačiau 2008 m. užklupus ekonominei krizei, dėmesys šios politikos įgyvendinimui laikinai sumažėjo. Kaip pastebi Irma Budginaitė, priimtoje strategijoje buvo teikiamas prioritetas naujiems emigrantams bei ES piliečiams pritraukti.²⁴² Ši politika pirmiausia teikė reikšmę ryšių su emigrantais palaikymui, o tam buvo kuriamos ketinantiems ir neketinantiems sugrįžti emigrantams skirtos priemonės, tokios kaip įvairūs informaciniai pranešimai, ar lietuviško televizijos kanalo transliavimas.²⁴³ Visos programos, tokios, kaip informaciniai tinklalapiai, teikiantys įsidarbinimo ir kitokią informaciją norintiems grįžti emigrantams, dėl lėšų stygiaus nebuvo iki galo įgyvendintos. Kaip pastebi minėta autorė, įvairūs tyrimai rodo, jog nors emigrantams informacija labai reikalinga, jos trūksta, ji teikiama nesistemiškai ir emigrantai ja ne visuomet naudojami²⁴⁴. Būtų galima paminėti, jog šiuo metu yra atnaujinamas Lietuvių grįžimo į tėvynę informacijos centro tinklapis²⁴⁵, kurio pagalba teikiama įvairi grįžti norintiems emigrantams aktuali informacija įdarbinimo, pilietybės bei kitais klausimais.

Nuo 2011 m. priimta nauja „Globalios Lietuvos“ programa, kurios uždavinys – palaikyti įjčius su užsienyje gyvenančiais lietuviais. Nors ši programa apima įvairias strategijas, numatančias

²⁴² Barcevičius E., Žvalionytė D. ir kiti, Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija, Vilnius 2012, p. 180.

²⁴³ Barcevičius E., Žvalionytė D. ir kiti, Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija, Vilnius 2012, p. 182.

²⁴⁴ Ten pat.

²⁴⁵ Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos centras, < <http://www.lgitic.lt/> > [žiūrėta 2012-11-17].

ryšių palaikymo ir išėvių integracijos galimybes ir priemones, tačiau, kaip pastebi autorė, uždavinių įgyvendinimas kol kas apsiriboja daugiausia stebėsena ir vieno langelio principo diegimu.²⁴⁶

Apskritai valstybės institucijų pastangos emigrantų tarpe vertinamos neigiamai. Dauguma jų mano, kad teikiama informacija nepakankama ir nepatikima, o teikiamos priemonės nenaudingos, tačiau, kaip pasdebi Budginaitė, daugumai emigrantų tokios politinės skatinimo priemonės apskritai neturėtų įtakos apsisprendimui grįžti.²⁴⁷

Taigi, nors migracijos politika yra vienas iš galinčių palengvinti grįžimą priemonių, tačiau galima tegiti, kas jaunimo grįžtamosios migracijos nuostatomis daug svarbesnis yra sėkmingas jaunimo politikos įgyvendinimas, apimantis mokslo, įsidarbinimo, saviraiškos, verslo bei kitų sričių Lietuvoje visapusiškas ir kompleksinis gerinimas bei pritaikymas šiuolaikinės Europos standartams.

²⁴⁶ Barcevičius E., Žvalionytė D. ir kiti, *Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*, Vilnius 2012, p. 195-200.

²⁴⁷ Ten pat.

3. JAUNIMO EMIGRACIJOS IŠ LIETUVOS MOTYVACIJOS BEI GRĮŽTAMOSIOS MIGRACIJOS NUOSTATŲ TYRIMAS

XX a. pabaiga, XXI a. pradžią galima pavadinti migracijos era ir globalios migracijos reiškiniai parodo, jog nė vienas regionas negali likti šio proceso nuošaly ir nepajusti jo poveikio. Nepaisant to, didžioji Pasaulio žmonijos dalis nėra linkusi migruoti ir dėl migracijos motyvacijos stokos yra linkę pasilikti gyventi gimtojoje valstybėje. Tokios motyvacijos nebuvimas yra stiprus migraciją stabdantis veiksnys. Visgi šiandieninėje Lietuvoje migracijos procesas yra gana spartus ir, tyrimų duomenimis, kas ketvirtas Lietuvos pilietis išreiškia norą emigruoti.²⁴⁸ Migracijos ketinimai yra labiausiai paplitę jaunų žmonių tarpe, ir grįžtamosios migracijos apraiškos yra mažos. Todėl svarbu aptarti iš ižanalizuoti Lietuvos jaunimo emigracijos motyvaciją lemiančius veiksnius šiandieninėje Lietuvoje bei identifikuoti veiksnius, galinčius turėti įtaką grįžtamosios migracijos procesams.

3.1. Tyrimo metodologija

Siekiant ištirti ir išanalizuoti jaunimo, kaip išskirtinės visuomenės grupės, emigracijos motyvus bei grįžtamosios migracijos nuostatas, šiam tyrimui taikomas kokybinio tyrimo metodas, nes iš esmės kokybiniai tyrimai yra skirti „aprašyti ir analizuoti žmonių ir jų grupių kultūrą ir elgesį iš tiriamųjų požiūrio taško – kaip tą pasaulį mato patys tiriamieji“²⁴⁹. Sociologinio supratimo požiūriu, šis tyrimas gali būti priskirtas prie „aiškinamojo“ arba kitaip – „motyvacinio“ supratimo formos, kuriame „konkretus veiksmas patalpinamas į suprantamą veiksmų seką; supratimas, kuris gali būti vertinamas kaip faktinės elgesio priežasties aiškinimas“²⁵⁰. Tyrimu yra siekiama iš jaunimo požiūrio taško atskleisti gilumines emigraciją lėmusias priežastis, todėl taikytas interviu metodas, kuris moksliskai apibrėžiamas kaip „vienas svarbiausių duomenų rinkimo metodų kokybiniame tyrime. Tai labai geras situacijų apibrėžimo ir realybės konstravimo būdas, viena įtaigiausių žmonių tarpusavio supratimo priemonių, leidžiant respondentams atskleisti jų reikšmių esmę [...]“²⁵¹.

Siekiant kuo labiau atskleisti respondentų požiūrį nagrinėjama tema, pasirinktas pusiau struktūruotas interviu, leidžiantis iš anksto numatyti klausimus, tačiau leidžiantis pokalbio eigoje juos keisti, formuluoti kitaip ar keisti jų seką, atsižvelgiant į pačių respondentų minčių seką ir norą vienu ar kitu metu pasisakyti vienu ar kitu iš pateiktų klausimų. Pusiau struktūruotas interviu pokalbį leidžia formuoti gana laisvai ir papildyti klausimus, jeigu pašnekovas į pateiktus atsako ne

²⁴⁸ Emigruoti nori ketvirtadalis lietuvių. Spinter tyrimai, DELFI, <http://www.spinter.lt/site/lt/vidinis/menutop/9/home/publish/MjUxOzk7OzA=>> [žiūrėta 2012-03-27].

²⁴⁹ Leonavičius V. Sociologija: Vadovėlis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004.

²⁵⁰ Ten pat.

²⁵¹ Luobikienė I. Sociologinių tyrimų metodika. Kaunas: „Technologija“, 2010.

pilnai arba jo atsakymas aiškiai neatskleidžia požiūrio, kurį siekiama išsiaiškinti. Kaip formuluoja V. Leonavičius, „pusiau struktūruotuose interviu interviuotojas, vadovaudamasis pagrindinėmis aptariamoms temoms gairėmis, savarankiškai sprendžia, kokius ir kaip formuluoti klausimus bei kada tinkamiausia juos užduoti konkrečioje situacijoje“²⁵².

3.2. Tiriamoji grupė

Visas tyrimas orientuotas į jaunimo, kaip išskirtinės visuomenės grupės, emigracijos motyvus. Ir orientuotasi į tą jaunimo dalį, kurie jau yra savarankiškai priimti sprendimus, todėl respondentais buvo renkami jaunimo atstovai, turintys 18-29 metus, tačiau tyrime dalyvavusių respondentų amžius yra 22-29 metai. Respondentais pasirinkti esami ar buvę emigrantai, užsienio šalyje gyvenę (vienu atveju – ketinantis gyventi) metus ir daugiau. Toks buvimo ar ketinimo būti užsienio valstybėje laikomas emigracija Lietuvos bei Europos oficialiuose dokumentuose.

Iš viso tyrime dalyvavo septyniolika respondentų – emigrantai, kurių esamos ar buvusios tikslo šalys yra Europos Sąjungoje, nes tiriamas lietuvių migracijos reiškinys Europos Sąjungos kontekste. Tik vienos respondentės gyvenamoji vieta yra Norvegija. Nors Norvegija nėra Europos Sąjungos narė, tačiau ši šalis yra laikoma Vakarų Europos dalimi bei priklauso Ekonominėi Europos ir Šengeno erdvei ir pritraukia nemažą dalį tiek kvalifikuotų tiek nekvalifikuotų darbuotojų ir specialistų iš Lietuvos. Visų respondentų geografinis emigracijos tikslo šalių pasiskirstymas toks: Didžioji Britanija – 8 respondentai, Vokietija – 1 respondentas, Prancūzija – 3 respondentai, Norvegija – 1 respondentas, Olandija – 2 respondentai, Italija – 1 respondentas, Lenkija – 1 respondentas. Atranka buvo vykdoma tikslingai pasirenkant pašnekovus iš kandidatų, kurių sąrašas buvo sudarytas „sniego gniūžtės“ metodu, t. y. gaunant emigrantų kontaktus per pažinčių ratą. Pašnekovai buvo pasirenkami atsižvelgiant į kelis kriterijus: 1) kuo skirtingesnį pašnekovų amžių, siekiant kuo pilniau apimti visos numatytos jaunimo dalies amžiaus amplitudę; 2) Respondentais siekiama pasirinkti asmenis, kurie turi aukštąjį išsilavinimą arba jo siekia. Šis kriterijus pasirinktas siekiant atskleisti galimą protų nutekėjimo ar praradimo klausimą ir išsilavinusios dalies jaunimo požiūrį į savirealizacijos Lietuvoje bei užsienyje galimybes. Aukštojo mokslo vardiklis leido atskleisti ir 3) skirtingų specialybių atstovų migracines nuostatas jų profesiniu požiūriu. Tarp respondentų pagal specialybę ir darbo profesiją yra vadybininkų, ekonomistų, menų srities specialistų, garso inžinierius, ekologijos, psichologijos, reklamos, turizmo, ekonomikos bei vadybos specialybių absolventų.

²⁵² Leonavičius V. Sociologija: Vadovėlis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004, p. 32.

2 lentelė. Užkoduotas respondentų sąrašas.

Respondento kodas	Emigracijos šalis	Respondento amžius	Gyvenimo emigracijoje laikas	Išsilavinimas
R1	Jungtinė Karalystė	28 m.	3 m.	Verslo ir vadybos administravimo magistras
R2	Jungtinė Karalystė	25 m.	1 m.	Tarptautinio verslo bakalauras
R3	Vokietija	29 m.	1 m.	Teisės bakalauras
R4	Jungtinė Karalystė	22 m.	0,5 m.	Reklamos vadybos bakalauras
R5	Prancūzija/Čilė	25 m.	4 m.	Turizmo ir viešbučių administravimo bakalauras
R6	Jungtinė Karalystė	26 m.	1 m.	Nebaigtas aukštasis
R7	Prancūzija	25 m.	2 m.	Turizmo ir viešbučių administravimo bakalauras
R8	Olandija	25 m.	5 m.	Tarptautinių santykių magistras
R9	Škotija	25 m.	2 m.	Reklamos srities magistras
R10	Olandija	29 m.	2 m.	Vadybos ir verslo administravimo bakalauras
R11	Jungtinė Karalystė	26 m.	7 m.	Tarptautinio turizmo bakalauras
R12	Prancūzija	26 m.	3 m.	Turizmo ir viešbučių administravimo bakalauras
R13	Jungtinė Karalystė	27 m.	2 m.	Ekologijos bakalauras
R14	Lenkija	23 m.	5 m.	Ekonomikos bakalauras
R15	Jungtinė Karalystė	22 m.	3 m.	Nebaigtas aukštasis (vaidybos/menų studijos)
R16	Norvegija	26 m.	1 m.	Turizmo ir viešbučių administravimo bakalauras
R17	Italija	27 m.	1 m.	Psichologija (kriminalinės psichologijos magistras)

3.3. Tyrimo eiga

Tyrimas buvo pradėtas 2012 m. vasario 29 d., baigtas 2012 m. kovo 25 d.

V. Leonavičiaus teigimu, bene visi kokybinių tyrimų šalininkai akcentuoja natūralios tiriamųjų aplinkos svarbą, norint gauti kuo tikslesnius ir natūralesnius tyrimo duomenis. Šiuolaikinės technologijos: internetas ir „Skype“ programa leido atlikti nuotolinį „akis į akį“ interviu, kuris vyko natūralioje respondentų aplinkoje – jų namuose – leidžiant pašnekovams jaustis patogiai ir natūraliai. „Gyvas“ pokalbis internetu daugeliu atvejų vyko naudojantis „Skype“ programos garso ir vaizdo perdavimo galimybėmis. Kai kuriais atvejais dėl pašnekovų turimos techninės įrangos stokos (kamos, mikrofono gedimų), pokalbis vyko tik garsu arba, vienu atveju, „gyvai“ susirašinėjant. Taip pat vienas interviu buvo gautas elektroniniu paštu. Šis interviu buvo

išskirtinis ir išnagrinėjus gautus atsakymus, respondentui buvo nusiųsti papildomi klausimai, siekiant pilniau atskleisti respondento mintis. Du interviu vyko tiesioginio susitikimo metu. Visi interviu, gavus respondentų sutikimą, buvo įrašomi į diktofoną, po to šifruojami, t. y. pažodžiui surenkami tekstiniu formatu, respondentų kalba necenzūruota ir netaisyta. Interviu užrašyti atskleidžiant emocijas. (žiūrėti prieduose). Respondentų duomenys (vardai, pavardės bei amžius) pateikiami darbo prieduose, o tyrimo analizėje naudojamas respondentų užkodavimas skaičiais, t. y. kiekvienam respondentui paskirtas eilės numeris, kuris pateikiamas praeito respondento atsakymo, cituojamo darbe.

Tyrimui pasirinktas pusiau struktūruoto interviu metodas. Iš anksto paruošti kartiniai klausimai, kuriais siekiama plačiai ir išsamiai atskleisti temos esmę, pokalbio eigoje buvo keičiami vietomis, arba keičiamos jų formuluotės priklausomai nuo pokalbio eigos, paties respondento ir jo minčių sekos. Buvo siekta pokalbį mažiau formalizuoti ir nevaržyti pašnekovo matant jo norą plačiau pasisakyti vienu ar kitu klausimu.

Tyrimo eigoje neišvengta įvairių nesklandumų. Prastas interneto ryšys keldavo trukdžius pokalbio eigoje, dėl to tekdavo pakartoti klausimą ar atsakymą. Respondentams užduoti klausimus siekta nuosekliai, tačiau pašnekovai, pasakodami, pateikdavo atsakymus į kelis klausimus vienu metu. Tokiu atveju pokalbio eiga būdavo koreguojama papildomais klausimais bei keičiant numatytų klausimų grupių seką. Skirtingas respondentų minčių dėstymas taip pat apsunkino gautų duomenų apibendrinimo procesą. Vieni respondentai buvo linkę kalbėti daug ir plačiai komentuoti pasakojamus įvykius, įterpdami savo nuomonę, požiūrį. Kiti buvo uždaresni, linkę į klausimus atsakinėti trumpai, tad pastariesiems būdavo užduodama daugiau papildomų klausimų. Visų pokalbių trukmė svyruoja nuo 26 min. iki valandos, o vidutinė trukmė – apie 40 min.

3.4. Tyrimo struktūra

Šiame tyrime siekiama atskleisti iš Lietuvos emigravusio jaunimo emigraciją lėmusius veiksniai, prisitaikymą naujoje aplinkoje bei veiksniai, kurie gali lemti laikinos migracijos virsmą nuolatine. Taip pat siekta išryškinti grįžtamosios migracijos nuostatas ir jaunimo požiūrį į jaunimo migraciją bei gyvenimą Lietuvoje. Galutinės tyrimo temos ryškėjo tyrimo metu. Pati tyrimo eiga ir respondentų pateikiami originalūs požiūriai darė įtaką tyrimo apibendrinimo struktūrai.

Tyrimo klausimai buvo formuluojami remiantis keturiomis pagrindinėmis temomis: 1) stūmimo ir traukos veiksnių sąveika, nulėmusi sprendimą emigruoti; 2) Emigrantų adaptacijos ir įsitraukimo į naują aplinką vertinimas; 3) Ryšių su Lietuva palaikymas ir grįžtamosios migracijos nuostatos; bei 4) Emigrantų požiūris į migraciją, Lietuvos politinę, ekonominę, socialinę situaciją bei perspektyvas jaunimui Lietuvoje ir užsienyje.

Tyrimo rezultatai pasiekti formuluojant tokius teminius klausimus, kurie, kaip minėta, buvo formuluojami arba papildomi atsižvelgiant į situaciją:

1. Kokia pasirinkta respondento emigracijos valstybė ir kiek laiko praleista emigracijoje.
2. Kuo respondentas užsiima šiuo metu, kaip jam sekasi, koks jo išsilavinimas, profesija, darbinis statusas.
3. Kokie motyvai ir konkrečios aplinkybės lėmė emigraciją.
4. Kaip klostėsi gyvenimas Lietuvoje prieš emigruojant.
5. Kodėl pasirinkta konkreti emigracijos šalis.
6. Kokie lūkesčiai buvo puoselėjami prieš emigraciją.
7. Kokia buvo emigracijos pradžia bei kaip vyko adaptacija (darbo, gyvenamosios vietos paieškos, pažinčių ratas ir jo įtaka adaptacijai).
8. Koks dabartinis ryšys su naująja aplinka (užmegzti ryšiai, savijauta, socializacija su aplinka).
9. Emigracijos motyvų, pasirinkimo bei lūkesčių retrospektyvus vertinimas.
10. Kokie ryškiausi įspūdžiai ir didžiausia gauta emigracijos nauda.
11. Įvairių sričių – gyvenimo, mokslo darbo bei kitų (respondentui svarbių) – palyginimas Lietuvoje ir emigracijos šalyje.
12. Ar domimasi Lietuva, ar sekami įvykiai ir koks požiūris į juos.
13. Kaip palaikomi socialiniai asmeniniai ryšiai Lietuvoje.
14. Kokie ateities planai ir grįžtamosios migracijos nuostatos.
15. Kokia nuomonė apie jaunimo emigraciją, gyvenimą ir galimybes Lietuvoje.
16. Kokie Lietuvos emigrantų tarpusavio ryšiai išėivijoje ir jų reikšmė.
17. Emigrantų santykis su Lietuvos organizacijomis ir valdžios institucijomis užsienyje.
18. Klausimas apie emigranto tautinio tapatumo ir patriotiškumo lygį bei išraišką.

Migracijos teorijose bei atliekamuose tyrimuose nustatyta, jog gyventojų migraciją labiausiai lemia ekonominiai veiksniai, tačiau jaunimas yra išskirtinė visuomenės grupė, pasižyminti pereinamuoju laikotarpiu, mokymusi ir, Lietuvos atveju, didžiausiu mobilumais. Todėl yra keliamas hipotezė, jog jaunimo emigracijos motyvai gali būti kitokie – ne vien ekonominiai, tačiau noras keliauti, pažinti kitus kraštus, mokytis tarptautinėje aplinkoje bei kiti, kurie nulemia jauno žmogaus sprendimą emigruoti, o gyvenimas emigracijoje sukuria tvirtus ryšius priimančioje valstybėje, tuo pačiu silpnstant ryšiams Lietuvoje, ir tai, kaip beje ir silpnas savo tautinio tapatumo pajautimas, gali lemti emigracijos motyvus bei grįžtamosios migracijos nuostatas, t. y. mažesnę norą gyventi Lietuvoje.

3.5. Jaunimo emigracijos motyvaciją lemiantys veiksniai

Tyrimo apibendrinime, emigracijos iš Lietuvos motyvai atsiskleidžia labai įvairūs, tačiau juos sudėtinga skaidyti į ekonominius, politinius, socialinius, psichologinius, mokymosi ar kitus dėl to, kad visų tipų veiksniai yra persipynę ir papildo vienas kitą. Respondentai, nurodę pagrindinę emigracijos priežastimi studijas, tuo pačiu nurodo ir aistrą kelionėms, norą išbandyti save, pažinti kitas kultūras ir šalis. Arba studijų motyvas pasirodo besantis pretekstas ir vėliau pasireiškia daugiau ekonominės priežastys. Vieni emigracijos planus kuria nuo ankstyvos jaunystės, kai tuo tarpu kiti tokį sprendimą priima visai netikėtai, niekada anksčiau negalvoję apie emigravimą.

Siekiant praktiškai identifikuoti jaunimo emigraciją nulemiančius veiksnius, respondentams buvo keltas klausimas apie tai, kas nulėmė pasirinkimą emigruoti. Buvo klausta, kodėl respondentai nusprendė išvykti iš Lietuvos, kokios konkrečios aplinkybės bei kokios jų pačių nuostatos padarė lemiamą įtaką apsisprendimui. Tyrimas atskleidė, jog respondentų pasirinkimą lėmė tiek nepasitenkinimas tam tikromis sąlygomis Lietuvoje, tiek ir noras būti konkrečioje aplinkoje dėl individualių priežasčių ar tiesiog vienos ar kitos kultūros trauka galėjo padaryti lemiamą įtaką. Tam, kad struktūriškai suvokti respondentų emigraciją lėmusius motyvus, pašnekovų atsakymai buvo sugrupuoti į stūmimo ir traukos veiksnius, kurie pagrindžiami emigravusio jaunimo gyvenimiškais pavyzdžiais.

3.5.1. Stūmimo veiksniai

Situacija Lietuvoje, kurios pagrindu susiformuoja emigracijos motyvai, gali būti suvokiama kaip stūmimo veiksnių visuma. Šie veiksniai – tai nepasitenkinimas konkrečiais įvykiais ar situacijomis, padėtimi, arba tokių veiksnių visuma, sukurianti sinerginį poveikį, tokį kaip emigracijos tradicijas ar madą.

Šiame tyrime išskirti stūmimo veiksniai savo struktūra atitinka arba yra panašūs į teorijose bei įvairių autorių pateiktą skirstymą, t.y. pagrindines veiksnių grupes būtų galima skirti į ekonominių, socialinių ir psichologinių, politinių, mokslo ir panašiai.

3 lentelė. Ekonominiai emigracijos motyvai.

Mažėjantys atlyginimai	R2	„...čia buvo kaip tik 2009 metai ir ta krizė... ir visi darbdaviai, manau, naudojami ta krize ir labai mažino algas ir mano alga labai sumažėjo ir dėl to aš išėjau iš darbo, kuris man labai patiko“
	R16	„...nebemokami atlyginimai arba mokami dalimis po tris šimtus litų ir buvo pasakyta, jei nenori dirbti bus kitų kurie norės. O mano vienos atlyginimo tikrai neužteko gyventi ir susimokėt paskolą.“
Prasta materialinė padėtis	R11	„Lietuvoj tikrai neturėjau kažkokio labai ypatingo gyvenimo materialia prasme. [...]tikrai nebuvo labai jau geras tas gyvenimas, niekada pinigų nebūdavo ir nieko aš nusipirkt negalėdavau, nes gyvenau tikrai su mama tai tokios prabangos tai tikrai nebuvo.“
	R6	„Manau, kad vis vien pinigai pagrindinis rodiklis“

Literatūroje nurodoma, jog ekonominis motyvas yra vienas pagrindinių stūmimo veiksnių, galintis lemti darbuotojų judėjimą iš periferijos į centrą, kur periferija šiuo atveju yra Lietuva, labiau išsivysčiusių ekonomikų Europos Sąjungoje kontekste. Prasta materialinė padėtis yra stiprus stūmimo veiksnys, nes, visų pirma, verčia nuolat galvoti apie naujas išgyvenimo galimybes. Ir tuomet, kai įprastos pastangos nustoja duoti rezultatus, natūraliai imama ieškoti alternatyvų, kuriomis vis dažniau tampa – emigracija.

Kitas respondentų išskirtas veiksnys, kuris gali būti susijęs tiek su ekonominiais, tiek ir su socialiniais faktoriais – tai nesėkmingos darbo paieškos, netenkinantis darbas ar darbo kultūra.

4 lentelė. Darbo veiksnys.

Sunkumai susirasti darbą	R1	„Tuo metu – ieškojau darbo. Pavyko man surasti jį Anglijoje, ne Lietuvoje. Aš ieškojau, ir ten, ir ten.“
	R7	„Tuo metu tikrai nebuvo gerai, nes dirbau darbą, kuris jau buvo gana nusibodęs man, net ir nebuvo labai kažkoks ypatingas darbas ir ieškotis kito... [...]kai pradėjau ieškotis darbo, tai buvo labai sunku, nes patačiau būtent, kaip ir, nežinau, gal daugelis, į ten tą krizę ar kas ten buvo tada ir labai buvo sunku susirasti darbą.“
	R13	„aš... ieškojau (darbo pagal specialybę), bet ten kur buvo tokie pasiūlymai kai VŠĮ dirbti am.. kur iš pradžių pusę metų dirbi kaip savanoris ir tipo pinigų negauni ir sau tiesiog to negali leisti.“
Nepatinkantis darbas	R7	„Dar kaip tik mokiausi tada Lietuvoje, bet vat gal buvo per daug visko ir darbas nelabai gal patiko, tai tiesiog sugalvojau, kad noriu išvažiuoti.“
Darbo kultūra	R10	„Manau, esminės priežastys: atsibodo rutina ir darbdavių taikomi „išsunkimo“ metodai.“

Lietuvos mastu jaunimo nedarbas yra įvardijamas kaip didelė problema. Esant atvirai Europos erdvei ir šiuolaikinėms komunikacijos priemonėms, atsiranda galimybės ieškoti darbo per atstumą. Tad aktyvūs jauni žmonės „nesėdi rankų sudėje“. Būdami Lietuvoje, gali stebėti užsienio darbo rinkas bei pasiūlymus, ir, kaip rodo respondento R1 patirtis, yra tikimybė, jog darbo vieta atsiras

šalyje, turinčioje mažesnę nedarbo lygį. Didelė tikimybė, jog galėdamas rinktis, galėdamas laisvai judėti ir dirbti bei įvertinęs gaunamą naudą, jaunas žmogus rinksis užsienio darbo rinką. R3 respondentė, kuri neturėjo darbo pagal specialybę, įvardijo specifinės srities trūkumus, kuomet į norimą sritį galima įsilieti per aktyvią savanorišką veiklą. Nors savanorystė yra skatinama jaunimo veikla, tačiau greta savirealizacijos ir mėgstamo darbo siekio, jauniems žmonėms reikia rūpintis ir pragyvenimo šaltiniais. Dažnai jauniems, pradedantiems specialistams mokami mažesni atlyginimai gali būti viena priežasčių, dėl kurios Lietuvoje tik vos trečdalis studijas baigusių jaunuolių pradeda dirbti pagal įgytą specialybę.

Nepatinkantis darbas, kurį nurodo R7, nebūtinai yra stiprus stūmimo veiksnys, tačiau jis gali skatinti darbo ieškoti ne vien Lietuvoje. Kaip ir R10 respondentas argumentuoja savo migracijos pasirinkimą netenkinančia Lietuvos darbo kultūra, kuri gali sukurti nusivylimo jausmą. Dažnai turima asmeninė patirtis yra suabsoliutinama ir, nors respondento netenkina konkretūs darbdaviai, šis bruožas priskiriamas „visiems darbdaviams Lietuvoje, taip pasakant sau pačiam, jog apskritai Lietuvoje dirbti neverta. Menki atlyginimai ir pagarbos trūkumas, išnaudojimas yra neretai matomas Lietuvos darbo kultūroje. Tą pastebi ir kitas respondentas, nors ir turėjęs gana sėkmingą darbą, nusivylęs pagarbos stoka darbuotojui valstybinėje institucijoje: „Čia nuo kiekvieno žmogaus reikėtų pradėti aš manau. Čia tokia yra sisteminė... sisteminė problema.. man kas krito į akis buvo pirmas darbas Lietuvoj, aš tikrai nesu niekad nieko daugiau dirbęs, čia buvo mano pirmas toks blynas, kuris neprisivilo aš galvoju, nu aš ten labai gerai atlikau savo funkcijas, gavau gerą įvertinimą, man patiko, bet žinai nu... man požiūris nepatinka į darbuotoją, na man krenta į akį... nėra lygus bendravimas, kažkoks yra hierarchinis principas, nors matai, gal valstybiniam darbe visą laiką tas hierarchinis principas iškreiptas... na, į eilinį darbuotoją žiūri kaip į eilinį, man tas yra nesuprantama, tavęs gali negerbt, tave gali ignoruoti, su tavim gali nesisveikinti, nu nežinau, man tokie dalykai yra svetimi... manau, kad žmonės pabaigę mokslus ir praleidę ten daugiau metų už Lietuvos jie tikisi kažko tai kito, jie tikisi įvertinimo ir lygių sąlygų ir lygių galimybių ir adekvataus požiūrio... Lietuvoj ten kuo vyresnis, tuo protingesnis ir ten dar kažką, aš nežinau... kažkokie stereotipai yra dar, čia tokios senesnės kartos, tiesiog trūksta pagarbos vienas kitam.“ (R8)

Šio respondento teiginiai parodo, jog ne vien saviraiškos galimybės ar darbo turėjimas lemia pasitenkinimą darbu ir aplinka. Jau minėta Lietuvos darbo kultūra ir, šiuo atveju, pagarbos jaunam žmogui stoka, tapo lemiamu stūmimo veiksniu. Jauni specialistai yra dažnai neįvertinami, o tai gali sietis ir su jų pertekliumi rinkoje bei didele konkurencija tarp jaunų ir vyresnių darbuotojų.

Be ekonominių ar darbo, yra visa eilė socialinių stūmimo veiksnių, išplaukiančių iš šiuolaikinio jaunimo gyvenimo bei darbo sąlygų.

5 lentelė. Socialiniai ir psichologiniai stūmimo veiksniai.

Gyvenimas su tėvais ir jų kontrolė	R15	"Miestas mažas, visus pažįsti, galimybių mažai, dar su tėvais gyveni, kurie tave kontroliuoja, viskas susideda į vieną ir tada nusprendi nusipirkt bilietą ir išskrist. Žinau, kad Lietuvoj būdama aš negalėčiau to jausmo turėt (laisvės), nes vis tiek viskas būtų paremta mano tėvų ir jie reguliuotų mano gyvenimą...“
	R4	"Tiesiog nori pabėgti iš namų, pasaulio pažinimo poreikis."
Noras pakeisti aplinką	R17	"Norėjau pauzės ir pakeisti savo regos lauką. Kažkaip atrodė, kad tik Lietuvą matyti man neužtenka."
	R7	"Man atrodo, daugiau buvo toks noras pakeisti šiek tiek aplinką, pakeisti gyvenimą kažkiek."

Kaip aptarta teorinės darbo dalies skyriuje „Jaunimas kaip socialinė grupė“, pastebima tendencija, jog jauni žmonės vis ilgiau gyvena su tėvais ir tai mažina jaunų žmonių savarankiškumą. R15 respondentė, nors ir gyvendama sostinėje, mini jog ir pats miestas jai atrodo mažas. Dėl to ir aplinka yra ribota, ir, norint pakeisti aplinką ir „regos lauką“, pasirinkimu tampa emigracija.

Jauni žmonės patiria pereinamąjį laikotarpį, kurio metu kloja pamatus savo ateičiai, kurios perspektyvoje svarbi ne tik materialinė gerovė, bet ir tokie socialiniai veiksniai kaip saviraiška, savirealizacija, tad ir mėgstama veikla. Atviroje Europos erdvėje šiuolaikinis jaunimas mato ne tik Lietuvos mokslo rinką. Europos Sąjungos dėka, jaunimas turi žymiai platesnį studijų pasirinkimą ir gali plėsti savo akiratį. Darbo rinkoje šiandieninė konkurencija veikia ne tik Lietuvos bet ir visos Europos lygyje, kuomet darbas konkrečioje įmonėje nebėra apribotas teritoriniais matais. Stambesnės įmonės dažnai gali rinktis specialistus iš bet kurios šalies. Todėl svarbu, jog Lietuvoje teikiamas išsilavinimas atitiktų bendrą Europos lygį. Nors ES mastu siekiama suvienodinti aukštojo mokslo kokybės standartus ir sukurti bendrą Europos aukštojo mokslo diplomų pripažinimo sistemą, visgi pasitaiko, kai jaunimas Lietuvos aukštąjį mokslą vertina kaip nepakankamai kokybišką.

6 lentelė. Studijų Lietuvoje vertinimas.

R4	„Man atrodo priežasčių yra begalė. Viena jų – lietuviai nusivylę lietuviškomis studijomis, ypač kas liečia menines specialybes..“
R6	„[...]man atrodo tenais sunku patekti, tai turi būt baigęs muzikos mokyklą ir turėt, bent jau šitoj muzikos ir teatro akademijoje, absoliučią klausą ar panašiai, ten kažkokie dideli išbandymai, aš net nesidomėjau ir... kitas dar svarbesnis dalykas – kokybė studijų, nes... ne tas pats, nėra didelių tradicijų ir įdirbio šitoj srity Lietuvoj.“
R15	„M... nu pirmas dalykas man nepatiko studijų sistema, aš pamenu tą dieną, kai atėjo mano dėstytojas ir dėstė makroekonomiką, atėjo su daug popierių, kurie yra internete, kuriuos mes galim atsisiųsti ir pradėjo juos skaityti, o nes turėjom rašyt ir konspektuot, tai tą dieną mane davedė visiškai, ką aš čia veikiu?! O lankymas buvo privalomas...“
R14	„Lietuvoj neturėjau kitokios galimybės studijuoti, arba Vilnius, arba Vilnius. Nes vis tiek kitas pasirinkimas, pavyzdžiui Kaune, Klaipėdoj, na ne pats geriausias, taigi...“

Respondentai atskleidžia, jog ypatingai meninių studijų srityje, Lietuvoje trūksta „įdirbio“. Taip pat gana nepalankiai vertina pačių studijų sistemą ir dėstymo metodus. Nors viena pašnekovė atskleidžia buvusi labai patenkinta studijomis Lietuvoje: „Aš manau, kad Lietuvoj studijos yra labai geros. Kokybė yra aukšta. Čia žinok daugiau akmenų galėčiau mesti į Anglijos studijų pusę, kad Anglijoj yra tiek daugybė visokiausių studijų, koledžų ir universitetų, kad kartais labai lengva susipainioti ir čia kokybė gali būti labai prasta, o visur yra labai brangu. O Lietuvoje visi universitetai išlaiko aukštus standartus.“ (R2)

Kai kurios migracijos reiškinį nagrinėjančios teorijos, aptartos pirmojoje darbo dalyje, pažymi, jog pati emigracija gali būti stūmimo veiksniumi. Migracijos stūmimo veiksniais galima laikyti pirmiausia šeimos migracijos tradicijas, o taip pat draugų ar pažįstamų pavyzdžiu bei mada emigruoti nulemtus motyvus.

7 lentelė. Artimosios aplinkos migracinės patirties įtaka.

R8	„Aš to niekada nekvestionavau, žinok, aš visada žinojau, kad išvažiuosiu mokytis..., ta prasme, man tai buvo savaimė suprantamas dalykas, nes nu nežinau, tiesiog mano aplinkoj buvo daug žmonių, nu mano šeima, žmonės tokie keliaujantys ir neprisirišę, mano sesuo irgi... daug daug metų ne Lietuvoj gyvena jau, mokėsi irgi Olandijoje kaip ir aš, bet magistrą, ne bakalaurą, tai nežinau sakau tiesiog mano bent jau šeimoj tokia situacija, kad tiesiog nėra apibrėžtų kažkokių barjerų, šito judėjimo klausimu, tai yra normalu.“
R4	„Dar viena priežastis – kai aktyvūs žmonės (aš save jiems priskirdavau), visur dalyvauja, bėga, ir ten nori, ir ten... Ir draugai tada pradeda išvažinėti ir pasireiškia toks vos ne bandos jausmas, bet gerąją prasme, kad iš kitų patirčių mokosi.“
R13	„Ir yra labai labai daug Lietuvių čia (Londone), su kuriais aš nebendrauju. Ir tikrai yra ta banga ir ta mada, bet vėlgi, nemanau, jog tai yra blogai.“

Kaip rodo R8 respondento patirtis, emigracija gali būti šeimyninių tradicijų ar gyvenimo būdo dalimi. Emigracija turi sinerginį poveikį, kuomet sukuria „bandos jausmą“ ar tam tikrą „madingo“ šiuolaikinio gyvenimo išraišką. Jaunimas, pasižymintis mobilumu ir prisitaikymo prie aplinkos siekiu, gali būti stipriai veikiamas noro būti įvykių centre bei elgtis taip, kaip elgiasi draugai ir pažįstami, dėl to draugų ir artimųjų emigracija tampa stūmimo veiksniumi.

Apibendrinant galima teigti, jog stūmimo veiksniai esti labai įvairūs, tačiau, priešingai, nei teigia teorijos, ekonominis veiksnys nėra pagrindinis ir pats svarbiausias. Jaunimo, kaip išskirtinės visuomenės grupės, motyvai formuojasi išskirtinėmis aplinkybėmis, kurias sudaro tam tikros gyvenimo sąlygos, kurios ir kuria išskirtinę motyvų formavimosi terpę. Iš tokių aplinkos bei gyvenimo veiksnių paminėtinas mokymosi periodas, pereinamasis savarankiško gyvenimo pradžios periodas, pažinimo siekis bei įsiliejimo į darbo rinką pradžia. Šio tyrimo suformuotus stūmimo veiksnius iš esmės pagrindžia teorinėje dalyje aptartų autorių teiginius (M. Barry, J. Wyn, R. Bendit ir kitų).

Tačiau migracija yra dviejų teritorijų, su visais jos trūkumais ir privalumais, sąveikos rezultatas, todėl ne mažiau svarbūs yra traukos veiksniai, nulemiantys konkrečios šalies pasirinkimą. Kai kuriais atvejais galima daryti prielaidą, jog emigracijos motyvus nulėmė vien tik traukos veiksniai, kurie veikė stipriau nei traukos veiksniai Lietuvoje. Tokią prielaidą būtų galima pagrįsti tokiais teiginiais: „Aš negaliu skųstis, aš Lietuvoj gyvenau labai gerai.“ (R13); „Pirmiausia, ką norėčiau pasakyti, yra tai, kad Lietuvoje turėjau viską, ko man reikėjo elementariam pragyvenimui. T. y., išsilavinimas, mėgstamas darbas, draugai, artimieji. Gal tik asmeniniame gyvenime nebuvo pilnatvės.“ (R3). Šie teiginiai taip pat remia prielaidą, jog stabilus gyvenimas ir gera materialinė padėtis neužtikrina žmonių pasitenkinimo esamu gyvenimu ir aplinka ir alternatyvų kitose šalyse ieško genami vien traukos veiksnių, kurie plačiau aptariami kitame skyriuje.

3.5.2. Traukos veiksniai

Traukos veiksniai formuojasi dėl kitoje valstybėje esančių sąlygų, atitinkančių asmenų poreikius bei keliamus lūkesčius. Šie veiksniai, taip pat, kaip ir stūmimo, gali būti grupuojami į ekonominius, socialinius, šeimyninius, mokslo bei kitus. Šiame skyriuje taip pat siekiama identifikuoti proto nutekėjimo atvejus ir juos nulėmusias aplinkybes.

Mažiausiai išorinei įtakai, ekonomikai, valstybės politikai ar bet kokiems kitiems makro veiksniams paveikus yra šeimyninis emigracijos motyvas.

8 lentelė. Emigracija dėl šeimos, artimų žmonių užsienyje traukos.

R3	„Na, aš niekada nemaniau, kad man taip nutiks. Niekada nebuvau nusistačiusi prieš išvykimą iš Lietuvos. Tiesiog susiklostė aplinkybės, kad per savo atostogas užsienyje susipažinau su vienu žmogumi, su kuriuo norėjau toliau palaikyti kontaktus. Neesu naivuolė, bet visuomet mėgau naujus potyrius ir išgyvenimus išnaudoti“
R17	„Em... atsitiko taip, kad, hm..., kad pralaimėjau kovą su antra puse ir viskas. Ta prasme, kad mano sūnaus tėvas yra ne Lietuvis, jis yra italas, taigi reikėjo apsispręsti galų gale, kurioj šaly gyventi, Lietuvoj ar Italijoje, o galiausiai teko pasirinkti Italiją, nes bekompromisis buvo žmogus ir viskas.“

Šeimyniniams traukos veiksniams susiklostyti palankias sąlygas sudaro tiek kitų šeimos narių emigracija, tiek ir užsienyje užmegzti ryšiai, konkrečiais aukščiau minimais atvejais lemiamą įtaką padarė trumpalaikės migracijos metu užsimezgę artimi socialiniai ryšiai, peraugę į šeimyninius. Tai yra viena iš priežasčių kaip trumpalaikė migracija virsta ilgalaikė ir šis santykis veikia traukos veiksnių principu.

9 lentelė. Ankstesnės respondentų keliavimo patirtis, įtakojusi emigracijos motyvaciją.

R15	„Aš pirmą kart išvažiavau aštuonių, dvylikos metų ir man labai patiko, sužavėjo, kita kultūra, kad žmonės šneka kita kalba, nes kai gyveni Lietuvoj nematai užsieniečių iš viso ir galvoji, kad visas pasaulis šneka kita kalba, iš tikrųjų taip nėra.“
R4	„Mane labiausiai paveikė kelionės ir buvimas su savimi neįprastoje aplinkoje, kai turi laiko sau, savo mintim.[...] Apskritai, kelionėse sutinki žmones, iš kurių pasisemi įvairių minčių, įvairių idėjų.“
R1	„Iš esmės nuo tada ką pradėjau, pradėjau... keliaut, va. Iš pradžių buvo tik tai trumpos kelionės, o po to sugalvojau, kad reikia ilgesniam laikui.“
R5	„Mane labiausiai paveikė "Erasmus'as". Aš patyriau, pamačiau, supratau kiek aplinkui mane visko dar yra ir kiek galimybių. "Erasmus'as" davė suprasti ko gyvenime iš tikrųjų noriu, kuriuo keliu noriu eiti. Nes kai keliauji, tu supranti.“

Kelionių bei mainų programų patirtis ne tik sukuria prielaidas socialinių ryšių atsiradimui, bet leidžia pajusti praktinę emigracijos pusę. Kelionių ir trumpos migracijos metu atliekama žvalgybinė praktika, susipažįstama su aplinka, o pažįstant aplinka ir užmezgus vienokius ar kitokius ryšius su visuomene, yra lengviau adaptuotis bei prisitaikyti, todėl yra lengviau priimamas sprendimas emigruoti. Kaip teigia respondentas, antrą kartą atvykti į tą patį miestą yra lengviau: „*Geriausia buvo kai atvažiavau į Dundi, nes pirmą kart atvažiuot į šalį yra sunkiau nei antrą kart, ten neturėjau jokių draugų, atvažiavom su mašina, ieškojom buto.*“ (R9) Kaip teigia pašnekovas, lengviau atvykti į užsienio valstybę turint draugų. Šis ir kiti teiginiai parodo, kaip tinklo teorijos teiginius atsispindi Lietuvos jaunimo emigracijos atvejai. Socialinių ryšių tinklas ne tik palengvina emigraciją, bet ir veikia kaip traukos veiksnys. Ne vienas respondentas pabrėžia pastarųjų įtaką emigracijai.

10 lentelė. Socialinių ryšių užsienio valstybėje traukos veiksnys.

R5	„Iš pradžių, kai studijavau Vilniaus kolegijoje, man pasitaikė tokia proga važiuot pagal Erasmus programą į Prancūziją studijuoti. Nu, ir pusę metų aš ten studijavau, susipažinau su vienu čiliečiu ir paskui galvoju, žinai, Lietuvoj aš po studijų neturėjau darbo, nors ir ieškojau, bet nesuradau, galvoju važiuosiu į Prancūziją, kadangi turiu pas ką važiuot.“
R4	„Iš karto kur gyventi susiradom pas draugę vieną geriausią vaikystės. Ji čia jau ketvirti metai gyvena.“
R6	„Pažįstamų – taip ir vienas iš jų, mano nuostabai, maloniai pakvietė mane apsistoti, pirmas dienas praleidau pas jį, kol radau savo butą.“
R10	„Draugas jau gyveno – tai šalis net nesvarbu buvo“
R5	„Mano atveju, tai buvo žmogus, pas kurį galėjau važiuot.“
B2	„Pirmiausia tai važiavau ne viena, Važiavau su Ieva (drauge) ir turėjau čia draugų ir pažįstamų ir aišku, kad buvo nepalyginamai lengviau, nes aš nieko nesiorientavau, o Ieva jau buvo atvykusi čia anksčiau ir ji man labai padėjo. Ir žinoma, tas faktas, kad kai ten yra tavo draugai, tai įtakoja tavo pasirinkimą.“
R13	„Tai man buvo, man kažkaip viskas labai paprastai dėl to kad aš po mėnesio atvažiavus susiradau darbą, kurį iki šiol dirbu. Man tas mėnesis buvo nu jo.., ten paieškai darbo, pasitūsini ir.. Jo, turėjau daug draugų, kurie gyveno jau tuo metu. Jo (jie) man padėjo.“
R2	„Hmm... visiškai be priežasties, matyt tiesiog dėl to, kad visi ten važiavo. Ir dėl to, kad čia daugybė universitetų.“

Mada emigruoti gali veikti ne tik kaip stūmimo veiksnys, bet ir kaip trauka konkrečiai vietai. Respondentės atveju Londono kaip emigracijos miesto pasirinkimą nulėmė „bandos jausmas“: „*Hmm... visiškai be priežasties, matyt tiesiog dėl to, kad visi ten važiavo. Ir dėl to, kad čia daugybė universitetų.*“ (R2) Europoje galima išskirti emigrantų traukos centrus, kuriuose susikongregavusios didžiausios lietuvių bendruomenės. Tokie miestai kaip Londonas, Dublinas, Paryžius, Kopenhaga, bei kiti, turi palyginti dideles lietuvių bendruomenes ir „praskinti keliai“ sudaro trauką norintiems išvažiuoti.

Ne mažiau svarbus tikslo šalies pasirinkimo motyvas – tai vietinės kalbos mokėjimas. Respondentai nurodo, jog kai kuriais atvejais net ir stiprius kultūrinius ar darbo traukos veiksnius kitoje valstybėje nusvėrė kalbos mokėjimo veiksnys.

11 lentelė. Vietinės kalbos mokėjimas kaip traukos veiksnys.

R2	„Važiavau į Londoną, nes moku anglų kalbą. Žinoma, galėjau važiuoti ir į Paryžių, bet nemoku kalbos. Taigi, važiuoji ten, kur gali...“
R11	„Todėl, kad tai vienintelė šalis Europoje (Jungtinė Karalystė), kurioje žmonės visi šneka angliškai. O aš anglų kalbą mokinausi mokykloje ir visai neblogai šnekėjau tuo metu angliškai. Jeigu Italijoje visi žmonės šnekėtų angliškai, aš būčiau į Italiją važiavęs. Arba į Ispaniją man būtų maloniau, tos šalys man būtų žymiai labiau patikusios, klimatas ir aplinka.“
R7	„Pradėjau ieškoti šeimų Prancūzijoje ir atradau vieną šeimą, kuri šiaip yra belgai jie, bet šneka gerai angliškai.“
R9	"Kadangi aš angliškai tik šneku tai atrinko visos kitos šalys, kaip Italija."

Darytina išvada, jog emigracijos tikslo šalių sąrašas yra gana siauras dėl egzistuojančių kalbos barjerų. Dauguma respondentų nurodo pasirinkę angliškai arba prancūziškai šnekančias šalis. Žvelgiant į statistinius duomenis, galima pastebėti, jog didžiausi migrantų srautai plūsta į angliškai kalbančias valstybes: Didžiąją Britaniją bei Airiją ir tokį migrantų pasirinkimą gali lemti plačiai Europoje paplitęs anglų kalbos vartojimas.

12 lentelė. Kokybiškų studijų ir plataus specialybių pasirinkimo trauka.

R14	„Buvo geresnės galimybės studijuoti, ta prasme, Lenkijoje, nes... išvažiavau su tokia programa, kur lenkų valstybė, lenkų edukacijos ministerija... davė am... stipendijas, gavau stipendiją ir kažkaip taip susiklostė, kad Lietuvoje nors ir studijos dar buvo nemokamos, bet nu niekas nemokėjo už studijas, tai čia gavau stipendiją ir dar plus geresnis, aišku, univeras.“
R4	„Pagrindinė priežastis, studijuoti tai, ką labiausiai norėjau ir svajojau – vaidybą. Lietuvoje aš jau apsigyniau savo bakalaurą ir jei noriu kito bakalauro Lietuvoje, tai už jį reikėtų mokėti pinigų. Dėl kokybės, pinigų ir šiaip norėjau pasaulio daugiau pamatyti, nusprendžiau, kad reiktų studijuoti kur nors ne Lietuvoje.“
R6	„Vienintelis tikslas buvo... studijuoti dalyką, kuris man rūpi, nes čia puikiausios sąlygos. Vienas pagrindinių miestų šitos srities pasauly, todėl esu čia. Pavyko, pasisekė įstoti kur noriu, labai viskas čia gerai klojasi.“

R9	„Abu kartus (važiavau) studijuot, pirmą kart bakalaurą, o kitą – magistrą. Lietuvoj studijavau ISM'e, verslo administravimą ir tiesiog buvo galimybė paskutiniaisiais bakalauro metais išvažiuoti studijuoti į Dundee ir paskui gauti antrą diplomą, tai turbūt buvo didžiausia motyvacija, pasimokyt angliškai, dar gausiu du diplomus...“
R2	„važiavau į Londoną žinodama, jog čia yra daugybė universitetų ir tikrai didelis studijų pasirinkimas“
R9	"Magistras kūrybingos reklamos srityje yra Britanijoje tik dviejose vietose."

Studijų motyvas jaunimo emigracijos procese yra gana dažnas reiškinys, kurį šiuolaikinėje Europoje skatina įvairios mainų programos, informacija apie studijas, tarptautinių studijų programų kūrimas. Ne vien studijų kokybė Lietuvoje, tačiau gera studijų kokybė užsienyje gali tapti lemiamu motyvu renkantis migracijos kelius. Studijos ir apskritai, mokymosi procesas, yra gana išskirtinis jaunimo atstovų bruožas, todėl studijos yra itin dažna šiuolaikinės jaunimo emigracijos priežastis. Lietuvoje išplėtotą studijų sistema neapėmia viso spektro šiuolaikinių žmonių žinių poreikių globalioje aplinkoje. Jaunimo matymas ir siekiai orientuoti ne tik į Lietuvos rinką. Jie siekia realizuoti save tarptautinėje arenoje ir turėti platesnes pasirinkimo galimybes. Kaip tiesiai teigia respondentas: „[...]šiai norėjau kažko tai naujo, norėjau mokytis... tarptautinėj aplinkoj, norėjau mokytis angliškai, visų pirma.“ (R8) Tačiau žinių ir patyrimo siekis pasireiškia ne vien studijų pasirinkimu. Kaip mini respondantai, tobulėjimas siejamas ir su kalbos bei profesinių žinių tobulinimu.

13 lentelė. Žinių ir patirties siekimo veiksnys.

R4	„Labai tikėjausi kalbą pasitobulinti, darbą susirasti pagal specialybę – reklama, marketingas, viešieji ryšiai.“
R8	„Nu tai ką, lūkesčiai buvo, sakau, praplėst akiratį, pasisemti tikrai tiek teorinių, tiek praktinių žinių... kaip profesionalui pasiruošti, subręsti žmogui... „Nu tai ką, lūkesčiai buvo, sakau, praplėst akiratį, pasisemti tikrai tiek teorinių, tiek praktinių žinių... kaip profesionalui pasiruošti, subręsti žmogui...“

Vienas respondantas įvardina, jog, žvelgdamas į savo karjeros perspektyvas, tikslingai rinkosi studijas užsienyje dėl galimybės užmegzti įvairias profesines pažintis: „Buvimo čia vienas iš tikslų yra užmegzti ryšių su įvairių šalių... kūrėjais, tiek muzikos, tiek kino.“ (R6)

Galimybės ir perspektyvos dirbti mėgstamą darbą yra stiprus traukos veiksnys. Jauni žmonės suvokia savo galimybes plačiąja prasme. Svajonės ir siekiai dažnai peržengia teritorijų ribas. Įvairius įvaizdžius formuoja filmai, matomi idealai, sutikti žmonės. Jaunimo amžiaus periodas yra išskirtinis dėl siekio prisitaikyti ir adaptuotis besikeičiančiame pasaulyje bei verslo ir darbo aplinkoje. Kitų kraštų pažinimas ir asmeniniai gyvenimo iššūkiai yra vienas iš būdų tobulėti ir tapti stipriu visuomenės nariu, tad kosmopolitiškos, tarptautinės aplinkos trauka yra šiuolaikinio jaunimo

gyvenimo dalis. Tokio gyvenimo siekį formuoja ir teorinėje dalyje aptartos šiuolaikinio Europos jaunimo vertybės bei siekis prisitaikyti prie aplinkos.

14 lentelė. Pažinimo, naujos patirties trauka.

R8	„[...] tiesiog pažinti kitus kraštus, na ir.. pamatyt kokie iš tiesų yra ta Europos idėja, kad tai yra tikrai regionas, kuris neturiu kažkokių, žinai, apibrėžtų sienų, nu jos egzistuoja, bet jos mažai ką lemia jau, ta prasme, vis tiek yra laisvas judėjimas tiek žmonių, tiek turto, ten... paslaugų ir panašiai. Tai man įdomu buvo pamatyt kaip tas realiai veikia.“
R4	„Tiesiog bendro pažinimo poreikis, išsikeliauti, išsibūti, pažinti, kalbas išmokti, "pasitūsinti". Troškimas pamatyt gyvenimo spalvų įvairiausių...“
R7	„Ko tikėjaisi? Tai naujos aplinkos, naujų įspūdžių, naujų pažinčių ir pamatyti, kaip žmonės gyvena kitur.“
R11	„[...] norėjau studijuoti užsienyje ir apskritai, pasaulio pamatyt.“

Kai kurie respondentai įvardina, jog pasirinkimą lėmė stabilumo ir geresnio gyvenimo, nei gyveno gimtoje šalyje, siekimas.

15 lentelė. Stabilumo ir geresnio gyvenimo siekis.

R1	„aš tikėjaisi susirasti stabilų darbą, stabilų atlyginimą, kad man patiktų...; tokį darbą..., pagal išsilavinimą - mano lūkesčiai tokie.“
R11	„Hmmm... Taip seniai buvo... Tikėjaisi gauti gerą išsilavinimą ir tikėjaisi susikurti kažkokį geresnį gyvenimą nei turėjau Lietuvoj.“

Stabilumo stoka ir netenkinusios gyvenimo sąlygos Lietuvoje galimai savaime formuoja konkrečios užsienio šalies, turinčios labiau išvystytą ekonomiką, trauką. Nesaugumo ir neužtikrintumo jausmas, kaip stiprus emigracijos veiksnys, minimas ir migracijos teorijose. Saugumo ir užtikrintumo jausmas dažniausiai yra susijęs su gaunamu atlyginimu bei socialinėmis garantijomis. Tai liudija respondentų išsakytos nuomonės: „*pagrindinis rodiklis aišku buvo atlyginimai, kiek teko domėtis tai tikrai atlyginimai... sužavėjo.*“ (R16); „*Aš niekuomet negalvojau, kad būtų įmanoma likti Lietuvoje, norint gyventi kartu. Mano antroji pusė irgi apie tai pagalvojo, jis svarstė galimybę gyventi ir Lietuvoje. Bet, realybė tokia, kad Vokietijoje valstybė labiau rūpinasi jos gyventojais ir padeda visokiais įmanomais būdais tau išgyventi, jei kažko trūksta.*“ (R3) Šiuos saugumo ir stabilumo veiksnius galima priskirti tiek ekonominiams tiek ir socialiniams veiksniams, nes šiuo aspektu jie yra gana glaudžiai susiję ir priklauso vienas nuo kito.

Tačiau mokslas, pažinimas, patirtis ar ekonominiai siekiai ne visuomet yra dominuojantys. Kai kuriais atvejais lemia nepakeičiami veiksniai, tokie kaip gamtinės, geografinės ar klimato sąlygos. „*Jis pilnai svarstė galimybę gyventi kartu Lietuvoje, bet to nenorėjo vien dėl šalto LT klimato. Tai turbūt buvo pagrindinė aplinkybė.*“ (R3)

Kiti respondentai nori gyventi konkrečioje šalyje dėl savitos kultūros ar tam tikro vietovės įvaizdžio.

16 lentelė. Konkrečios vietovės ar kultūros trauka.

R12	„[...] nuo mokyklos laikų mokiausi prancūzų kalbos, man labai patiko ir visada svajojau išvažiuoti į Prancūziją.“
R6	„Pirma aš planavau mokintis privačioj mokykloj ir buvau pasirinkęs Barselonoj studijuoti privačioj mokykloj m... dėl simpatijų šitam kraštui ir žinomos kalbos ir kultūros, bet paskui pradėjau gilintis į... tų privačių mokyklų reikalus ir universitetų dalykus lyginti, pabendračiau su žmonėm, kurie įstojo Anglijoj mokintis, pasidalino įspūdžiais ir... ir atsidūriau čia viską pasvėręs ir apgalvojęs.“
R13	„Nes visada galvojau, kad Londone reikia pagyventi. Dėl to kad Londonas... žavingas didelis miestas! Savo šurmuliu ir nu toksai... jis labai gyvas ir visada yra ką veikti.“
R9	„Edinburge, kadangi Edinburgas buvo širdžiai mielas miestas...“

Respondentų R12 ir R13 pasakojimai iliustruoja, kad individas sieja savo gyvenimą ne tik su savo gimtine. Globalaus pasaulio ir neriboto komunikacinio pažinimo aplinkoje formuojasi „globalus žmogus“, kurio tapatumo formavimasis nėra apribotas sienomis ar teritorijomis. Kaip užsienietis gali jausti meilę ir trauką Lietuvai bei jos kultūrai, taip ir Lietuvos gyventojai, veikiami aplinkos, vertybių, įvairaus pažinimo per muziką, filmus bei galimai dėl silpno savęs kaip Lietuvos suvokimo, gali didesnę potraukį jausti pasirinktai užsienio šaliai ar miestui.

Tyrimė išryškėję stūmimo ir traukos veiksniai sugrupuoti pateiktoje lentelėje.

17 lentelė. Stūmimo ir traukos veiksniai.

STŪMIMO VEIKSNIAI	TRAUKOS VEIKSNIAI
<p><i>Ekonominiai veiksniai:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Prasta materialinė padėtis • Atlyginimų mažėjimas <p><i>Socialiniai ir psichologiniai veiksniai:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Darbo kultūra ir atmosfera • Nepatinkantis darbas • Sunkumai susirasti darbą • Maži miestai ir mažos galimybės • Nusibodusi aplinka, nuobodulys • Gyvenimas su tėvais ir jų kontrolė • Artimosios aplinkos migracinė patirtis <p><i>Mokymosi veiksnys:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Netenkinančios studijų programos ir metodai 	<p><i>Ekonominiai veiksniai:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Didesni atlyginimai ir aukštesnis gyvenimo lygis • Socialinės garantijos • Finansinis stabilumas <p><i>Socialiniai ir psichologiniai veiksniai:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Šeimyninės aplinkybės • Pažinimo siekis • Didesnės galimybės • Socialiniai ryšiai, pažintys • Ankstesnė keliavimo patirtis • Noras gyventi savarankiškai/įgyti savarankiškumo <p><i>Mokymosi veiksniai:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Geresnė studijų kokybė • Norimos specialybės pasirinkimas • Studijos tarptautinėje aplinkoje • Skirtingų žinių ir patirties siekis <p><i>Kultūriniai veiksniai:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Konkrečios kultūros trauka • Kalba <p><i>Gamtiniai veiksniai:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Patrauklios klimato sąlygos

Apibendrinant galima teigti, jog emigracijos traukos veiksniai sukuria tam tikras įsivaizdavimas, išankstinės nuostatos bei žinios apie konkrečią šalį, konkrečias studijas, konkretų darbą. Tokias nuostatas dažnai formuoja tikslo šalyje turimas pažinčių ratas, ankstesnės draugų bei artimųjų patirtys. Didelę reikšmę emigracijai turi kalbos mokėjimas. Nors kai kuriais atvejais asmenys nemoka šalies kalbos, dažnas nurodo, jog būtent anglų kalbos mokėjimas gali pagelbėti ir kitomis kalbomis kalbančiose šalyse. Be visų kitų minėtų priežasčių, didelę reikšmę turi saugumo siekis, didesnės saviraiškos ir karjeros perspektyvos, patrauklios kultūros trauka bei asmeniniai siekiai, lūkesčiai ir problemos.

Interviu atskleidė, jog didelę įtaką emigracijai daro ankstesnės kelionių bei trumpalaikės mokslo ar žvalgybinės migracijos patirtys. Taip pat darytina išvada, jog trumpalaikė migracija, susiklosčius aplinkybėms, gali neplanuotai virsti ilgalaikė. Priežastys tam gali būti, kaip pateiktais atvejais, šeimyninės ar ekonominės. Tačiau gali būti ir dėl trumpos viešnagės metu užmegzto pažinčių rato, palengvinančio numatomą adaptaciją ir dėl to vedančio prie sprendimų emigruoti ilgam.

Nemaža dalis emigrantų išreiškė nusivylimą savo padėtimi Lietuvoje bei sunkumus susirasti darbą kaip vieną iš motyvų. Tačiau ekonominiai motyvai apskritai nebuvo pabrėžiami, o akcentuojami tokie kaip savęs išbandymas, noras pagyventi kitaip, kitų kultūrų pažinimas, keliavimas bei kiti, su pažinimu ir naujų potyrių troškimu susiję veiksniai.

Respondentai atkreipė dėmesį ir į šalies, į kurią vyko, gyventojų požiūrį į emigrantus. Tačiau visumoje ryškėja, jog dažniausiai veikia keli motyvai vienu metu ir veikdami visi kartu tam tikromis aplinkybėmis sudaro pagrindą galutiniam apsisprendimui.

3.5.3. Grįžtamosios migracijos nuostatos

Kaip ir gyvenant Lietuvoje, taip ir užsienio valstybės aplinka bei jos santykis su kitomis valstybėmis, tame tarpe ir Lietuvos atžvilgiu, formuoja stūmimo ir traukos veiksniai emigracijos šalies atžvilgiu. Savo esme jie skiriasi tuo, jog **stūmimo veiksniai susidaro priimančios šalies atžvilgiu**, tokie kaip kitos kultūros nepriėmimas, sudėtingas adaptacinis periodas, diskriminacija ir kiti. O **Lietuvos atžvilgiu gali formuotis tokie traukos veiksniai** kaip pavyzdžiui Tėvynėje gyvenantys giminės, artimieji ir draugai, sava kultūra, pažįstama ir tuo pačiu saugesnė aplinka, namų ilgesys, troškimas prisidėti prie geresnių gyvenimo sąlygų Lietuvoje kūrimo bei kiti. **Tačiau gali pasireikšti ir sulaikantys nuo grįžtamosios migracijos veiksniai**, kuriuos galima skirti į **emigracijos šalies veiksniai**, kaip įtraukiančius, bei **veiksniai Lietuvos atžvilgiu**, kaip atstumiančius.

Grižtamosios migracijos nuostatos formuojasi individo socializacijos su nauja aplinka kontekste ir yra veikiamos asmens išankstinių nuostatų, užsibrėžtų tikslų, ekonominės, socialinės, psichologinės, moralinės bei kitokios naudos skaičiavimu, matavimu. Priimamas sprendimas, kaip ir emigracijos atveju, remiasi racionalių pasirinkimu, kuris priklauso nuo visų išvardintų aplinkybių.

Taigi galima būtų išskirti pagrindinius racionalaus pasirinkimo dėmenis:

1. Socializacija ir įsitraukimas priimančioje aplinkoje;
2. Sąlygų Lietuvoje vertinimas;
3. Tautinės/patriotinės/vertybinės nuostatos.

Šių pagrindinių dimensijų kontekste nagrinėjamos keturios naksčiau minėtos grįžtamosios migracijos nuostatas formuojančių veiksnių grupės:

9 paveikslas. Grižtamosios migracijos nuostatas formuojančių veiksnių grupės.

Pastaba: sudaryta autorės.

3.5.3.1. Išstūmimo veiksniai emigracijos valstybėje

Būnant emigracijoje, priimančioje valstybėje gali susiformuoti (iš)stūmimo veiksniai, kaip pavyzdžiui nepavykusi adaptacija, ekonominiai sunkumai ar kiti. Iš dalies šie veiksniai panašūs į tuos, kurie veikė gyvenant Lietuvoje ir paskatino emigruoti. Tačiau būnant svetimose šalyse atsiranda ir kitokie sunkumai, nes visų pirma tai yra nauja ir svetimą aplinką, o ir emigrantas toje aplinkoje yra svetimas. Apsigyvenantys užsienio valstybėje lietuviai sudaro tautinę mažumą, tad viena iš nesėkmingos socializacijos priežasčių gali būti patiriama diskriminacija iš vietinių gyventojų. Kyla ne tik neigiamas vietinių požiūris į atvykėlių grėsmė, bet ir pastarosios visuomenės nenoras bendrauti, suprasti imigrantą bei nenoras atvykėlių priimti į savų ratą.

18 lentelė. Diskriminacijos veiksnys.

R5	"iš Rytų Europos šalių užsieniečiams yra gana sunku susirast darbą."
R8	"Aš kai Belgijoje gyvenau aš jaučiausi ten tikrai užsienietis, ypač pagyvenęs Olandijoje ir dar su visu lietuvišku savo...nu, vis tiek lietuvis esi. Nu pragyvenęs Olandijoje, atvažiuoji į Belgiją į olandiškai kalbančią dalį, nu į tave žiūri kaip į... egzotiką, žinai. Tai kad nei lietuvis, nei olandas, išvis kažkoks, jautiesi iš vis be jokio... atsvaros taško. Nu į tave žiūri kaip į kažkokį iš kažkur."
R8	"[...]...sakai, yra tas sustiprėjęs tas radikaliųjų judėjimas, čia Olandijoje gal kokie metai jau, yra toksai BVV party for freedom, čia radikalieji... tipo yra net koks saitas padarytas, kad report eastern europeans, tai va jeigu kažkur pašonėj gyvena... ir jie tave užknisa... jo jo..."
R14	„Visą laiką jaučiu. Aišku ne tokia bloga diskriminacija iš vienos pusės man atrodo, kad daug lengviau darbdaviui ir kietiems žmonėms yra am.. yra prisikabint ir mano darbas labai... aš turiu rašyti visokius ten prospektus ir dar ką nors, yra labai daug rašymo ir daug labiau kabinėjasi ir žinai, kad daug labiau kabinėjasi, nors žinai gali perrašyti iš kažkur, kur buvo sukurta anksčiau... ką sukūrė lenkas ir tą paskui tą patį parašau ir sako – čia nelenkiškai..."
R9	<i>O kaip ten užsieniečius priima?</i> „Normalioje įstaigoje sunkiai, arba turi būt kažkoks... Edinburge daug imigrantų, bet vienoje įmonėje dirbo keturiasdešimt, kitoje apie šešiasdešimt tai nei vieno nebuvo, nebent imigrantai iš Anglijos... ganėtina sunku surasti kažkokį normalų protinį darbą, nebent tu ten būtum augęs tai gal tada taip..."
R12	„Tiesiog diskriminacija visiem atvykėliams, universitetas yra atviras kitiems užsieniečiams, bet kai atvažiuoji į Korsikos salą užsieniečiai nelabai priimtini. [...] Korsika tai yra išimtis... čia labai daug yra nacionalistų, rasistų ir nelaukiami visiškai užsieniečiai.“

Diskriminacijos apraiškos būna įvairios, ir nors dauguma pašnekovų nebuvo susidūrę su stipriais sunkumais dėl diskriminacijos, tačiau jos įtaka juntama ir sukelia papildomus sunkumus susirasti darbą, ypač kvalifikuotą darbą. Kiti įvardina „kabinėjimąsi“ bei kitas diskriminacijos apraiškas. Diskriminacija gali ir neturėti stipraus poveikio, tačiau minimas prasidedantis radikalusis judėjimas Olandijoje, nukreiptas prieš Rytų Europiečius, gali tapti rimta grėsme ir veikti kaip stiprus politinis stūmimo veiksnys.

Diskriminaciją gali lemti įvairūs veiksniai, kaip rasizmas ar nepasitenkinimas atvykėlių kultūra bei užimamomis darbo vietomis ar bandymu pasinaudoti šalies lengvatomis bei socialinėmis išmokomis. Nepaisant to, kultūriniai skirtumai gali sudaryti nepatogumus ir patiems imigrantams. Gebėjimas ir valia suprasti svetimą priimančios šalies kultūrą ir prie jos prisitaikyti gali tapti imigranto stipriąja arba silpnąja puse. Tai gali priklausyti nuo asmeninių savybių, išankstinio pasiruošimo, ankstesnės keliavimo patirties, išsilavinimo, kasdienių pastangų bei daugybės kitų asmeninių veiksnių, taip pat kaip ir nuo kultūrinių skirtumų tarp Lietuvos ir tikslo šalies kontrasto.

19 lentelė. Kultūrinių skirtumų veiksnys.

R15	„Kad adaptuotis turi būt open-minded, priimti kad viskas kitaip, turi priprast, kad turi bėgt ir skubėt, valgyt beeinant... bet jeigu esi pripratęs prie Lietuvos ir mamos maisto, tai Londonas ne tokiem žmonėm.“
R3	„Na, kas yra adaptacija, nelabai suprantu iki šiol. Čia žmonės tokie pat uždari, kaip ir LT. Kas labai skiriasi, kad pilna užsieniečių ir labai didžiulis miestas, greitesnis gyvenimo tempas, nors ir mažiau užsiėmusi. Čia nėra jokių tradicijų. T. y., jos yra tokios, kokioje šeimoje gyveni. Čia pilna rusų, tai net panašiai jaučiuosi, kaip gyvendama Vilniuj. Kartais net apsižvalgiusi susimąstau, kad žmonės neturi jokių tradicijų, viskas tik komercija.“
R9	„Iš studijų pusės tai į reklamą dabar visiškai kitom akim žiūriu, pradėjau turėti stiprią nuomonę šitoje srityje... supratau, kad esu kultūriškai per silpnas ir mano vieta čia, Lietuvoje.“
R14	„Tragedija. Žmonės, visų pirma.., apskritai atrodė, kad aš kita kalba kalbu... Bendravimo lygis ir bendravimo įgūdžiai... skyrėsi, dabar irgi skiriasi, bet jau pripratau, bet labai buvo sunku susirasti kažką su kuo galėjai pakalbėti ir ne tik apie tokius dalykus koks oras ir kokia šiandien yra paskaita. [...] A... lenkai yra manau šiek tiek labiau vakarietiški, kad jie dėl to kad tai yra tokia didelė bendruomenė, jie labai buriasi ir ant tiek, kad susibendrauti tokiam lygyje, kad pakalbėti apie nieką, bet jeigu tokius jau susirasti draugus tai daug sunkiau, bent jau aš taip išivaizduoju [...] o pradėt viską nuo nulio ir dar prie tų žmonių priprast, prie jų bendravimo būdo, prie tų kultūrinių skirtumų... tai nėra taip lengva.“
R11	Nu kažkaip labai dabar net keista visa tai prisiminti, per kokius sunkumus praėjau, kaip aš ten verkdavau dienų dienom, kaip ten liūdna būdavo ir apskritai sunku. Kaip net nežinojau iš pat pradžių, kokį ten maistą pirkti, nes ten maisto parduotuvėse viskas kitaip, nei Lietuvoje ir kažkaip vat apie šitą net nebuvau pagalvojęs, kad viskas ten kitaip. Vat... ir dar tas kultūrinis šokas. Nu viskas susidėjo į vieną vietą ir taip sunku buvo.

Kaip nurodo respondentai, prisitaikymą svetimose kultūroje pirmiausia lemia nusiteikimas ir požiūris. Asmuo turi būti atviras kultūriniais skirtumams ir pasiruošęs juos priimti. Vieno respondento atveju migracijos patirtis leido suvokti, jog kultūrinis prisitaikymas naujoje aplinkoje reikalauja daug pastangų ir tai nulėmė pastarojo sprendimą grįžti į savo šalį. Respondentės R14 nuomone, Lenkijos kultūra yra šalta ir visuomenė uždara, sunkiai priima svetimus. Sunkumai prisitaikyti naujoje aplinkoje ir neigiamas vietinės bendruomenės požiūris gali būti itin stiprus veiksnys grįžtamosios migracijos procesams.

Nepakankamai pasiruošus prisitaikyti svetimose kultūroje, imigrantui pirmieji šalies įspūdžiai gali lemti ir greitą sprendimą grįžti namo. Kaip pastebi respondentai, adaptacijos laikotarpis kai kuriais atvejais būna labai trumpas, tačiau daugeliu atvejų tęsiasi kelis mėnesius ar net metus: „*Man prireikė kokių 6 mėnesių kad normaliai priprasčiau, pradėčiau normaliai bendrauti su anglais ir ne tik su tais savo Rytų europiečiais draugais.*“ (R11). Kaip pastebi kitas pašnekovas, adaptaciniam periodui lemiamą įtaką daro paties žmogaus nuostatos ir noras pritapti: „*Sunku, šokelis buvo, bet draugas padėjo - morališkai. Fiziškai – tai sąlyginai adaptacija greita. O šiaip tai iki šiol adaptuojuosi – juk priklauso ne vien nuo išorinių veiksnių, o nuo to, kiek PATS žmogus nori adaptuotis, tiesa?*“ (R10).

Jaunimas nurodo ir kalbinius barjerus, trukdančius socializacijai su aplinka. Kaip atskleidžia žemiau lentelėje pateikti respondentų atsakymai, svarbus yra išankstinis pasiruošimas ir vietinės

kalbos mokėjimas. Tačiau net ir mokant vietinę kalbą, yra gana sudėtinga priprasti bei išmolti girdėti vietinį dialektą, skirtingą kalbėjimo manierą. Vietinės kalbos mokėjimas gali palengvinti darbo ir pažinčių paieškas, kaip ir jos nemokėjimas gali sudaryti įvairius sunkumus prisitaikyti.

20 lentelė. Kalbos barjerai.

R9	„Pirmą dieną išėjom į miestą ir klausomės ir nieko nesuprantam ką šneka aplinkiniai, anglų kalbą mokėjom, bet ne škotų ir Dandi mieste šneka labai ryškiu škotišku akcentu, ypač vyresni žmonės. Reikėjo gal poros mėnesių, kad suprast ką jie šneka, padėjo darbas kuriam dirbau su škotais...“
R5	„Tai sunkiausia buvo pirmi trys mėnesiai, kai tu nieko nesupranti ką žmonės kalba, kažkaip sunku buvo pirmus tris mėnesius, bet paskui, kai tu pradedi lengviau, ta prasme, su kalba tau pradeda geriau sektis, supranti daugiau, tada būna lengviau, nes ir darbo žmonės tau..., kaip sakiau į užsienietį jie geriau žiūri ir kai kalbi dar ir ispanų (vietine) kalba.“
R7	„Nu kaip, kad idealiai, tai nežinau ar įmanoma prancūzų kalbą išmolti. Man atrodo, kad – ne. O šiaip, susikalbėt, susikalbu, suprasti, irgi suprantu, bet yra tikrai tikrai daug dalykų, žodžių ir visokių taisyklių, kurių tikrai dar nežinau ir dar neįsisavinu, nesuprantu. [...] Nu susikalbu ir suprantu, bet kai apie tam tikrus dalykus eina šneka, tai tikrai nepagaunu kampo.“

Kitas atsiskleidęs stūmimo iš imigracijos šalies veiksnys – silpni emociniai ryšiai su vietiniais gyventojais bei socialine aplinka. Tai yra asmens gebėjimo prisitaikyti prie socialinės aplinkos pasekmė ir šis veiksnys, kaip ir dauguma anksčiau minėtų, gali priklausyti nuo daugybės faktorių: teik asmeninių savybių, išankstinio pasirengimo, pažinčių rato bei kt., tiek ir nuo priimančios visuomenės nuostatų ar kultūrinių kontrastų. Pastarasis stūmimo veiksnys pats savaime gali ir neturėti labai stipraus stūmimo poveikio, tačiau emocinių, socialinių ryšių stoka gali sudaryti palankias sąlygas stipriau veikti traukos veiksniams - Tėvynės, artimų draugų, pažįstamos ir saugios aplinkos ilgesiui – kurie gali sukurti norą sugrįžti į aplinką, kurioje gali jautis emociškai patogiai ir gerai.

21 lentelė. Silpnų emocinių ryšių emigracijos šalyje veiksnys.

R11	„Čia yra kitokios draugystės – artimos, bet tikrai ne tiek artimos, kiek Lietuvoj.“
R1	„M... jo yra keletas draugų, bet ne čia, ne vietoj, susitikti tenka per šventes, kaip Velykos ar kalėdos... vietoj draugų ratas kažkoks yra, žinoma. Dauguma tų pažįstamų, aš jų negaliu vadinti draugais..., jo, yra anglų, yra... aišku daugiausiai ką tu bendrauji, tai bendrauji su bendradarbiais, jie tampa, pradirbus apie du metus, kaip ir tavo bičiuliais..., gerai pažįstamais.“
R6	„Kartais susitinku su darbo kolegom ar kažką panašiai, bet tokių tikrų draugų su tikrais pokalbiais pritrūksta, nėra... bičiulių kažkiek gal.“
R9	„[...]aš galvojau, kad su vietiniais bus įmanoma artimesnius santykius užmegzti, bet mums ten nepavyko, gavosi taip taip, kad mainų studentų buvo viena chebra, vietiniai atskirtai, turi savo socialinį gyvenimą, nu kartais įdomu pabendraut, bet kad turėčiau tokį gerą draugą... turiu gal vieną.“

Pašnekovai teigė, jog užmegztos naujos pažintys – tai nėra stiprūs ryšiai. Greičiausiai to priežastis, kad tvirti socialiniai santykiai neatsiranda staiga, jiems užmegzti prireikia daugelio metų. Jaunimui yra svarbu dalyvauti visuomenės veikloje, aktyviai bendrauti ir prisitaikymui naujoje kultūroje ryšiai bei tvirtos draugystės gali itin pagelbėti. Tačiau, kaip nurodo respondentai, neretai užsienyje juntama draugų stoka, kas mažina įsitvirtinimo ir įsiliejimo į naują visuomenę galimybes.

22 lentelė. Mažas pažinčių ir draugų ratas.

R17	„Kažkiek Italijoje draugų turėjau, bet ne ten kur važiauvau, nes kai studijavau Belgijoje, turėjau draugų Italų, išsibarsčiusių po visą šalį ir palaikiau su jais kontaktą, dar dabar palaikau. Bet tai nėra žmonės, kurie šalia, su kuriais gali susitikti ar gauti palaikymą atvykęs.“
R7	„Manau didžiausias būtų pasikeitimas, jei likčiau viena. Tada jau reikėtų geresnio darbo. Vis tiek, kai dviese gyveni yra kitaip. Jei gyvenčiau viena, reikėtų ieškotis darbo, geriau apmokamo darbo, ieškotis vietos kur gyventi ir t.t. Ir be abejo, tada jau būčiau, galima sakyti, viena visoje šalyje, nes draugų daug tikrai nėra, nėra juos lengva susirasti vien dėl kalbos.“
R14	"[...]jo čia jau buvo subrendę žmonės, kurie jau turėjo kažkokias savo istorijos dalį ir dalis žmonių, kurie čia atvažiavo studijuoti jau turėjo savo kažkokius pažįstamus[...]"

Kaip nurodo respondentė R7, draugų netekimas yra tuo pačiu ir atramos, palaikymo netekimas. Naujų pažinčių atsiradimas yra ribotas ir, kaip atskleidžia R14 pašnekovės patirtis, draugystės mezgasi sunkiau, kuomet kiti nariai turi susikūrę savo socialinį ratą, nes į savų tarpą priima sunkiau. Draugai ar bent pažįstami asmenys, turintys žinių apie vietinės kultūros ir teisinės sistemos ypatumus gali pagelbėti emigracijos pradžioje įveikti įvairius išskylančius sunkumus, todėl pažinčių turėjimas gali būti svarbus traukos veiksnys užsienio šalyje bei gali papildyti užsienio šalyje sulaikančius veiksnius.

Kaip vieną iš svarbių veiksnių, sudarančių sunkumus jauniems atvykėliams, pašnekovai mini biurokratinės kliūtis, kurios sukelia įvairius nepatogumus.

23 lentelė. Biurokratinės kliūtys.

R5	„Iš pradžių, pavyzdžiui, Prancūzijoje koks sunkumas man buvo, ieškant darbo. Pats sunkiausias dalykas buvo ieškoti darbo, tu, pavyzdžiui, einu į darbo pokalbį ir jie tavęs prašo socialinio draudimo, nu ir aš kaip užsienietė jo neturėjau, nes niekada šaly nedirbau ir... kaip eini prašyti socialinio draudimo į tam tikras agentūras, jie tau jo neduoda, nes turi dirbti, tai, kaip sakant, uždaras ratas, kad niekam negali įeiti ir dirbti.“
R9	„Negali buto išsinuomoti jo nepažiūrėjęs – dauguma įmonių nenuomoja buto, jei tu jo nepažiūrėjai...[...] Atsiranda užburtas ratas labai įdomus – neišsinuomosi buto neturėdamas banko kortelės ir negausi kortelės neturėdamas buto, jeigu dar neturi dirbančių pažįstamų, kurie galėtų už tave laiduoti, tai turi kažkaip susitart...“

Įvairios biurokratinės kliūtys bei kitų valstybių taisyklių nežinojimas gali sukelti sunkumus įsikurti bei rasti darbą. Tai gali tapti netgi nelegalaus darbo priežastimi. Tačiau dauguma pašnekovų nurodo, jog sunkiausia užsienio rinkoje rasti darbą neturint pažinčių. Pažįstami, kurie jau turi darbą

bei gali užtarti, rekomenduoti, anot pašnekovų, būtų palengvinę darbo paieškas, kurias beje apsunkina ir sudėtinga ekonominė bei darbo rinkos šalių padėtis, atsirandanti ekonominės krizės akivaizdoje.

24 lentelė. Sunkumai susirasti darbą.

R6	„Bet tas periodas keturių mėnesių nebuvo... labai malonus, kai vis siunti daug laiškų ir nieko negauni atgal.“
R6	„Ne, darbo paieškos užtruko... gal keturis mėnesius. Visiškai negreitai, nes nebuvo jokių pažįstamų, čia dažnai veikia viskas.... pažinčių principu, kai žmonės kažkur dirba, kažką nugirsta, pakviečia, o.. o aš visai be jokių tokių.“
R7	„Aišku, su darbu gal sudėtingiau, nes čia jau kitas klausimas gal su darbu, nes gana sunku susirasti užsienyje, ypač tokioje šalyje kaip Prancūzija“
R11	„Važiuodama studijuoti aš galvojau, kad tikrai be jokių sunkumų baigus universitetą rasiu darbą pagal specialybę (Tarptautinio turizmo sritis), bet kai baigiau 2008 metais, tada gi ir prasidėjo ta ekonominė krizė ir buvo labai sunku susirasti darbą. Tuo metu visus tikrai atleidinėjo, o apie priėmimą į darbus nebuvo jokių šnekų. Ir iki šiol nedirbau pagal specialybę.“
R7	„Apie perspektyvą, tarkim, jeigu kalbant apie darbą, tai kol kas nežinau... Svajonių, tai aišku, visokių turiu, ta prasme, kad norėčiau darbą geresnį rasti ir paskui, gal, kažką daugiau pasiekti, bet negaliu nieko pasakyti, dėl to, kad oficialiai pradėjau dirbti tikrai prieš porą savaitių ir žinau kiek užtruko kol susiradau tokį paprastą darbą, kiek užtruko viskas man ir kaip gana sunku ieškoti ir į gerą darbą pakliūti, kai nesi vietinis ir nevaldai idealiai kalbos vietinės. Dėl perspektyvos – tikėtis tai tikiuosi daug, bet spėt negaliu nieko.“
R16	„Kai kurie lietuviai iki šiol neranda darbų, kad nėra taip paprasta.“

Sunkumai susirasti darbą gali būti vienas iš stipriausiai veikiančių stūmimo faktorių, nes tai yra materialinės gerovės bei išgyvenimo klausimas. Užsienio valstybėje, neturint didelio artimųjų rato, gali būti labai sudėtingas periodas. Nesėkminga integracija respondento teigimu galėtų pastarąjį pastūmėti grįžti į gimtinę: *„Kai ateina blogi laikai Londone, kai galvoji, kad viskas eina blogyn ir darbe nesiseka, tai tada pagalvoji apie grįžimą į Lietuvą ir galvoji - būtų gerai Lietuvoj: butą turėt, mašiną vairuot...“* (R15) Yra įvairiausių kultūrinių skirtumų ir patirčių, tačiau iš anksto nežinant sąlygų ir aplinkybių, nepakankamai tenkinanti ar net atstumianti aplinka gali būti grįžimo į Lietuvą veiksniumi. *„Ir važiuavau per daug apie jį nežinodama ir kai išlipau iš stoties, negalėjau patikėti savo akim, koksai šlykštus miestas tas Liutonas. Iškart apsiverkiau, paskambinau mamai, sakiau „Mama, kokioj aš skylėj esu“. Apžiūrėjau bendrabutį, nes aš buvau išsinuomavusi kambarį tame viešbutyje-bendrabutyje. Užėjau į tą bendrabutį, pažiūrėjau kambarį – kokia nesąmonė! Tai vat... Sakau, visa ta aplinka, tokia negraži, purvina tokia, anglų nė su žiburiu nerasi...“* (R11)

Adaptacijos laikotarpis gali būti sudėtingas, o kai kuriems žmonėms atrodyti net neįmanomas. Nors jauni žmonės paprastai yra atviresni aplinkai ir greičiau priima skirtumus, tačiau pilna adaptacija gali įvykti tik po daugelio metų. Tvirti ryšiai supančioje aplinkoje žmogų įtraukia ir leidžia jaustis „savu“, tačiau imigrantams tai pasiekti sudėtinga ir reikalauja daug laiko ir pastangų.

Nepripažinimo jausmas gali tapti ir pagrindine priežastimi grįžti į Tėvynę, nepaisant sėkmingai susiklosčiusios ekonominės adaptacijos.

25 lentelė. Svetimumo jausmas priimančioje šalyje.

R1	„Nu... Supranti, čia pagyvenęs... supranti, kad tu čia esi svetimšalis, tu, paprasčiausiai, gyveni, bet galbūt nepilnavertį gyvenimą.“
R1	„[...]bet vis tiek tu... nebesijauti kaip namie...“
R12	„Korsikoj niekada nesijausi kaip savas.“
R14	„Nu viską čia turi ir tas planas yra išpildytas, bet iš kitos pusės aš dabar žiūriu, pavyzdžiui, kaip.... dabar aš tiesiog noriu grįžti į Lietuvą, nes aš matau, kad aš vis tiek nesijaučiu čia pilnaverčiu visuomenės piliečiu ir man to trūksta, kad aš galėčiau realizuotis visuomenėje, kad aš jausčiaus, kad aš lygiai priklausau.“
R17	„[...]o Italijoje esu imigrantė, nors ir kaip jis mane čia šiltai ir kaip savą priima, bet aš esu ir jaučiuosi svetima.“

Ne vien pripažinimas naujoje aplinkoje yra svarbus, bet pašnekovai akcentuoja, jog svarbu būti „savu“ aplinkoje, kurioje gyveni. Tai gali būti suprantama kaip noras jaustis lygiu ir lygiaverčiu su kitais visuomenės nariais, neturėti svetimšalio statuso.

Prieš emigruodami, respondentai išreiškė turėję vienokius ar kitokius lūkesčius priimančiai valstybei, aplinkai, perspektyvoms pasiekti savo tikslus, tačiau ne visi buvo patenkinti turėtų lūkesčių išsipildymu. Respondento R5 atveju, atlyginimas šalyje buvo mažesnis, nei tikėtasi: „[...]galvojau, kad daugiau užsidirbsiu, bet nėra čia taip, taip jau ir lengva dėl... nu, dėl tų pinigų. Čia, sakykim, taip pat kaip ir Lietuvoj - minimumas...“ (R5) Kuomet emigraciją paskatino turėti vienokie ar kitokie lūkesčiai, tai tuomet, kai jie nepasitvirtina, žmogus gali nusivilti ir nuspęsti sugrįžti į savo šalį.

Nepripažinimą naujoje aplinkoje gali nulemti ir didelė konkurencija: „Tačiau šnekant apie darbą kitose srityse, apie darbą pagal specialybę, yra žymiai sudėtingiau. Londone yra neįmoniški konkursai, nes Londonas yra perpildytas talentingų žmonių, todėl susirasti darbą kažkokioje specifinėje srityje, pavyzdžiui, muzikoje, tai... muzikantai čia važiuoja, nes Londonas – tai pats centras, ir jie čia atvažiuavę supranta, kad... „visiškas pravalas“, nes čia tokių talentingų yra tūkstančiai...“ (R2) Įvairūs socialiniai, kultūriniai, finansiniai bei kiti veiksniai gali nulemti nepasitenkinimą priimančioje šalyje. „Aš dar kuo buvau nustebus, kad Anglijoj visa ta sveikatos sistema yra tokia negera... Jei tau kažkas atsitinka, tai jie prašys tavęs palaukti mėnesį, tu ateisi po to mėnesio, dar prašys mėnesį palaukti, tada nusiųs kažkur ir galų gale duos kokių tablečių nuo skausmo.“ (R4) Sveikatos apsauga yra vienas iš saugumą lemiančių veiksnių ir prasta sveikatos apsauga, veikdama kartu su kitais veiksniais, gali veikti išstumiančiai, tačiau turint galvoje, kad yra galimybė pasirinkti sveikatos įstaigas ar sveikata rūpintis Lietuvoje, šis veiksnys gali ir nebūti labai svarbus.

Respondentų pasisakymai atskleidė, jog adaptacinis periodas yra bene svarbiausias ir jam susiklosčius nesėkmingai gali būti paskata grįžti į Tėvynę. Tačiau šalia stūmimo veiksnių, visuomet veikia ir traukos veiksniai priimačios šalies atžvilgiu ir grįžtamosios migracijos nuostatos formuojasi jų sąveikoje.

3.5.3.2. Įtraukiantys veiksniai emigracijos valstybėje

Emigracijos metu naujoje aplinkoje formuojasi įvairūs, socialiniai, darbo, šeimyniniai ir kitokie, santykiai, kurie gali sukurti įtraukiančią aplinką, t.y. aplinką, į kurios kūrimą žmogus investuoja savo pastangas, žinias, finansus. Todėl šiame skyriuje analizuojama, kokie veiksniai respondentams buvo svarbiausi ir labiausiai įtraukiantys naujoje aplinkoje.

Nors kai kurie respondentai teigė pilnai nepritampantys, tačiau užsimezgę tvirti socialiniai ryšiai bei išsipildę savirealizacijos perspektyvų lūkesčiai gali „įtraukti“ emigracijos šalyje ir paskatinti likti: „[...]aš turiu daug gerų pažįstamų, kurie yra iš Lenkijos ir kuriuos, jei dabar išvažiuočiau, būtų gaila palikt, aš turiu gyvenamąją vietą... kurią tikrai labai mėgstu, aš turiu gerą darbą, kur pagal specialybę, kur aš galiu save realizuoti, kur aš galiu kurti kažkokią karjerą, nes pati Lenkija ir Krokva tau duoda visas galimybes, kad galėtum vystytis.“ (R14)

Pavykusi adaptacija emigracijos valstybėje gali sukurti tvirtus ryšius su nauja aplinka, o tai kaip rodo respondentų atsakymai, gali būti pagrindinis veiksnys, nulemiantis apsisprendimą visam gyvenimui likti emigracijos valstybėje.

26 lentelė. Lengva adaptacija, pavykusi integracija.

R2	„Buvo labai lengva. Susiradau (darbą) per 3 dienas. Susiradau pati, per internetą. Tai tik mitas, kad sunku darbą susirasti. Nors tai yra laimės dalykas, kur tu atsidursi, kokioje vietoje, bet jeigu nori susirasti darbą „hospitality“ (paslaugų) srityje ir jeigu turi bent menkiausias patirties, tai turėtų būti ne problema.“
R13	„Tai man buvo, man kažkaip viskas labai paprastai dėl to kad aš po mėnesio atvažiavus susiradau darbą, kurį iki šiol dirbu.“
R14	„Darbą?.. nebuvo sunku, bet man atrodo, man tiesiog pasisekė, tai nebuvo toks ieškojimas, bet aš maždaug po mėnesio susiradau, vienu metu kai nusprendžiau ieškotis, tiesiog taip susiklostė.“
R15	„Jei būčiau Lietuvoj aš neturėčiau tiek patirties... Londone neturėjau problemų kur manęs negalėtų įdarbinti, kai neturiu bakalauro.“
R8	„Yra daug pažinčių, yra daug žmonių, kurių nemačiau ilgą laiką, nors dabar buvau kada Olandijoje... aš stažuote užsiiminėjau Užsienio reikalų ministerijoje prieš... pusantro mėnesio, tai tada susitikau su kai kuriais, bet kadangi aš dirbau tai neturėjau pakankamai daug laiko, o dabar nu tai ką, darbo paieškos, manau, kad keisiu... jau buvau keliuose kultūriniuose renginiuose, buvau turguj... jo yra visokių būrelių, tikrai manau, kad įsiliesiu į tą veiklą, bet dabar reikia aišku darbo pastovesnio kažkokio, bet aš manau, kad rasiu čia savo kelią, aš čia gyvenau pusę metų prieš lygiai du metus šitam mieste tai man jis kaip ir pažįstamas.“

R15	„Aišku aš gal nebaigsiu universiteto kaip mano bendraamžiai apie dvidešimt dviejų metų, bet aš tikrai labai džiaugiuosi kiek jau pasiekiau, kokius darbus turėjau, ką išmokau ir aš manau, kad tikrai viskas gerai, jei būčiau Lietuvoj aš neturėčiau tiek patirties... Londone neturėjau problemų kur manęs negalėtų įdarbinti, kai neturiu bakalauro.“
R6	„Nu, pirmas atsiminimas, pirmą dieną, kai išėjau pasivaikščiot, kad negali jaustis svetimas ar nepritapęs šitam mieste, nes jisai beveik visas iš atvykėlių susidaro, tai visiškai ramiai. Net nebuvo kažkokių tai.. kažkokių tai atvejų keistų, nesutapimo kažkokio, viskas paprastai.“
R17	„Čia yra šeimos dėmesys ir teigiamas požiūris į mane, todėl nesijaučia, kad į mane žiūri kaip į emigrantę.“
R5	„Iš profesinės esmės, jeigu tu pažiūrėtum, tai man čia žymiai, žymiai geriau sekasi ir... galvoju, kad geriau negu, kad galvojau... prieš išvažiuojant.“
R5	„M...nežinau, dėl to, kad čia pradėjau savo gyvenimą, pradėjau dirbt, man sekasi gerai.“
R7	„[...] tikiuosi čionai daugiau įsikurti, patogiau. Ir darbo klausimu ir šiaip. Tikrai nemąstau apie grįžimą. Grįžimas aplankyti šeimą, draugus – tai be abejo, bet kad ieškotis darbo ar baigti Romerį – tikrai ne. Nelabai noriu, dėl to, kad yra kas čionai laiko.“
R12	„Jo, važiuosiu į Prancūzijos pietus, plauksiu laivu, ten kur atlikau praktiką, labai man patiko miestas, ir toliau tenai tęsiu gyvenimą. Net nemanau (grįžti – aut. past.), nėra ko. Turiu čia (Prancūzijoje- aut. past.) ko man reikia.“

Geresnė socialinė ar materialinė padėtis bei jos perspektyvos sudaro traukos veiksnius gyvenantiems Lietuvoje, tuo tarpu gyvenantiems priimančioje šalyje, šie veiksniai, jeigu jie atitinka lūkesčius, gali taip pat veikti įtraukiančiai.

27 lentelė. Įtraukiantis veiksnys: geresnė socialinė padėtis.

R11	„Aš tikrai susikūriau daug gražesnę gyvenimą, dabar sau galiu leisti beveik viską... Atvažiavus į Angliją, pradėjau daug keliauti ir dirbant patį paprasčiausią darbą, galiu sau leisti kartą ar netgi du kartus išvažiuoti kažkur atostogų į užsienį.“
R6	„Šituo atžvilgiu Anglija gražiai sureguliuota... nu tai aišku priklauso nuo žmogaus poreikių visokių, bet man visko užtenka. Čia gal kiek patogiau žmonėms gyvent, gal labiau jie atsipalaiduoja, nes gali visiškai paprastą darbą dirbdamas, jeigu ne beprotis kažkoks esi, gražiai tvarkytis, išvažiuot pakeliaut.“
R1	„Nu kitas labai krentantis dalykas, čia iš praktinės pusės žiūrint tai... e... žinoma – kainos, maisto ir kitų, tarkim, buities reikmių arba... drabužių kainos parduotuvėje, kur Lietuvoj, mano nuomone, yra viskas... tiesiog nežinau, gal dėl to, kad maža rinka, kad maža šalis, bet viskas yra daug brangiau lyginant su Anglija. Čia tu gali daug daugiau už tuos pinigus negu, tarkim, Lietuvoj.“
R3	„Na, LT gyventi ne taip lengva, kaip čia. Čia valstybė labai bedarbiais ir šeimomis rūpinasi, jie neturi jokio baimės ar netikrumo jausmo dėl išgyvenimo.“
R5	„A... palygint, nežinau, gyvenimas, pavyzdžiui, geriausias gyvenimo lygis tai buvo Prancūzijoje... dėl to kad ten minimumas buvo tūkstantis eurų, už tūkstantį eurų tu galėjai pragyvent, ta prasme, valgyt, susimokėt ten nuomą ir dar pasitaupyti.“
R8	„Nu jo... nuo pačios geriausio pradėkim... nu sakau yra labai daug kultūrų, yra tokia sąvoka kaip olandas, bet ta sąvoka yra labai plati, nes olandų gali būti tiek Karibų kilmės žmonės tiek antra karta turkų, marokiečių, tunisiečių, ta prasme, man patinka tai kad čia yra žmonės nevaržomi kažkokių tai savo visų šitų tautinių, etninių klausimų nors pastaruoju metu tas aišku iškyla į paviršių su radikaliom partijom, bet čia normalūs subrendę išsilavinę žmonės normaliai reaguoja į kitataučius ir... labai gera integracija yra pakankamai.“

R15	„Londone yra keli pagrindiniai dalykai, kuriuos reikia susimokėt, nuoma, transportas ir viskas, maistą galima pigiai gaut, maistas pigesnis nei Lietuvoj, turgų čia milijonai... ir pigių rūbų parduotuvės.. kavinės užsidarydamos maistą arba išmeta arba atiduoda žmonėm. Londone gali yra galimybė augti, turėti darbą, kuris vis gerėja ir butą vis geresnį.[...] aš tapau visiškai finansiškai nepriklausoma ir susikūriau savo namus, gyvenimą ir pats perki viską ir tai duoda nepriklausomybės tau, nu jautiesi žymiai stipresnis.“
R16	„Galbūt ne tai, kad sudėtinga... ne to, kad dėl savęs, aš metus galėčiau čia (Norvegijoje) užsidirbt pinigų, grįžčiau į Lietuvą ir galbūt galėčiau susirasti darbą ir gyventi laisvai, bet galvojant apie vaikus... vaikui augti čia, manau ateitis būtų užtikrinta daug geresnė... gyvenimas čia būtų geresnis. [...] Tu kiekvieną mėnesį gali ką nori, gali išvažiuot, ką nori nusipirkt...ir supratau, kad pinigai daug ką gali ir ypač vyresnio amžiaus, pensininkai, kas labiausia (...) tai čia yra pensininkai, gyvena gražiausiuose namuose, tiesiog visą gyvenimą atidirbę dabar gali gyvent toliau...“

Respondentai atskleidžia, jog emigracijos valstybė suteikia plačias perspektyvas kūrybai ir saviraiškai. Ne vienas pabrėžia tai, jog dirbdamas užsienyje ir gaudamas minimalų atlyginimą, vis tiek gali išgyventi ir susitaupyti. Ekonominiam veiksmui, net ir nebuvus lemiančiam emigracijos motyvaciją, jo pajautimas ir pripratimas jaustis materialiai gerai ir užtikrintai gali stipriai įtraukti: „Atvirai pasakiau, tai, galbūt, dar daugiau. Aš manau, kad viskas išsipildė ko norėjau ir tikrai gavau net gi su kaupu, manyčiau, nes kadangi planuota buvo išvažiuoti tikrai metams ar pusantrų metų ir grįžti ir kai atvažiavau čionai, po pusės metų pradėjau mąstyti, kad visai norėčiau pasilikti, kad visai gal neblogai, pradėdavau galvoti, kad kai baigsiu dirbti šeimoj, ieškosiuosi kito darbo, mokinsiuosi kalbą, tai galiu pasakyti, kad tikrai visi mano lūkesčiai išsipildė.“ (R7) Kaip mini kita respondentė, prieraišumą sukelti gali ir patikimos socialinės garantijos: „Tu gauni čia (Vokietijoje – aut. past.) viską praktiškai, jei neteksi darbo, tu gausi valstybės išlaikymą, visas socialines garantijas... Čia tu gausi visą paramą, visą socialinį paketą...“ (R1)

Respondentai, vertindami naujai užsienyje atsivėrusias karjeros galimybes ir asmenines saviraiškos perspektyvas, pasisakė labai teigiamai vertinantys didesnių miestų teikiamas galimybes. Dinamiška ir daugiakultūre aplinka, priimanti visus jaunos ir ryžtingus žmones, traukia ir įtraukia. Ne vienas pašnekovas pastebi, jog Lietuvoje nebūtų įgiję tokios patirties ar žinių. Pabrėžia ir tai, jog kai kuriose užsienio valstybėse jaunam žmogui lengviau įsitvirtinti bei kurti nuosavą verslą.

28 lentelė. Įtraukiantis veiksnys: karjeros perspektyvos ir saviraiškos galimybės.

R8	„Čia realiai tikrai nesijaučia tos sienos, čia yra aišku skirtumai, yra begalė jų yra kalbos, religijos, bet visgi yra jungtys... yra dalykai, kurie vis tiek panašūs, žmonės yra, nežinau, bent jau jauni, pakankamai entuziastingi, ambicingi, čia žiauriai didelė konkurencija irgi va tas yra įdomu, pastebi, kai mokaisi m... nu tiesiog aplinka tokia sveika jaunam žmogui, ieškančiam naujų galimybių, naujų šansų kažkokių, tai... aš to norėjau.“
R4	„Iš tikro negalvojau, kad tas mano planas "A" taip gerai klostysis, nes galvojau, kad vaidyba ir tie teatrai, ko aš čia dabar siekiu, galvojau ir kalbos barjeras bus, ir piniginiai barjerai, ir taip toliau, bet iš karto kai atvažiavau, susiradau kursus aktorystės vienam geriausių dramos universitetų Londone. Ten tiesiog bet kas gali susimokėti ir lankyti juos, bet jie davė labai daug gerų pažiūrų, labai buvo smagu, supratau, kad vis tiek labai noriu toliau to kabintis. Du mėnesius palankiau tuos kursus, tada dalyvavau vienam konkurse į metų "acting" diplomą tame pačiame universitete. Ten ruošiausi, tuo pačiu dar gavau vieną filmą Prestone, kitame Anglijos mieste, viršuj, ten prie Mančesterio.“
R14	„Labai džiaugiuosi kiek jau pasiekiau, kokius darbus turėjau, ką išmokau ir aš manau, kad tikrai viskas gerai, jei būčiau Lietuvoj aš neturėčiau tiek patirties... Londone neturėjau problemų kur manęs negalėtų įdarbinti, kai neturiu bakalauro.“
R3	„Dar vienas pastebėjimas - mano išsilavinimo žmonės labai gerbiami ir su perspektyvomis. ...tau yra beveik garantuota darbo vieta, jei turi toki išsilavinimą.“
R4	„Čia galimybių yra daugiau, nes čia vaidinti tam vadinamam "extra", antraplaniam. Susikuri savo "portfolio", susirandi savo agentūrą, procesas labai sudėtingas, bet tu gali save išlaikyti, tiek piniginiu atžvilgiu, tiek aktyviai leisti laiką, kiekvieną dieną dirbdamas tose "masofkėse", įvairiuose projektuose, vien dėl to, kiek čia jų yra. Pasirinkimas be proto didelis. Žinoma, reikia ieškoti, reikia daryti. Čia galimybių tikrai daugiau. Yra visi kiti niuansai, kas čia geriau. Negaliu lyginti studijų kokybės, nes Lietuvoj nestudijavau vaidybos. Bet čia kokybė, sako, geriausia Europoje. Tas universitetas, kuriame studijuoju, be proto praktiškai į viską žiūri. Esu absoliučiai viskuo patenkinta: kaip dėsto, ką dėsto.“
R14	„Aš galvoju, kad taip, Lenkijoj... didesnės perspektyvos negu Lietuvoj ir pagal studijų pasirinkimą ir pagal kiek čia žmonės daro ir pagal tas lyg ir organizacijas ir pagal darbo, ta prasme..., čia yra vis dėl to lengviau susirasti darbą.“
R2	„Pavyzdžiui čia (Londone) sukurti savo įmonę daug daug lengviau. Čia gali už vieną svarą atsidaryti savo įmonę ir visas administracinis aparatas yra labai paprastas. Pavyzdžiui, jeigu aš dabar sugalvočiau kepti duoną, tai man reikia tik išsiimti vieną pažymėjimą „Health and safety“ už 30 svarų ir eiti tą duoną pardavinėti viename iš gal... 30-ies Londono turgų, kas čia yra žiauriai populiariu ir jauni žmonės daro sumuštinis, pyragėlius, pardavinėja juos ir šitaip užsidirba pinigus.“
R9	Aš praktikavau agentūrose, ir tiek ta praktika, ir tiek tie dėstytojai, kurie su mumis dirbo su didele patirtimi ir išmanymu... ir tas magistro mokymasis buvo visiškai ne teorinis, mes buvom vos ne kaip mini agentūra, turėjom ir realių klientų... duoda suvokimą bendrą ką tu gali, ko tu negali, yra kažkokių normų kur nelįsti ir nelaužyti...

Karjera jaunimui yra vienas reikšmingiausių dalykų, nes tai yra susiję su ateitimi, nuolatinio pajamų šaltinio užsitikrinimu bei viso tolimesnio gyvenimo perspektyva, todėl jauni ir ambicingi žmonės ieško kelių visur, kur gali: „*Manęs klausė vakar kai buvom filmuotis, "jei gautum kokį didelį vaidmenį labai svarbiam projekte, ar pasiryžtum išvykti ilgam laikui", tai tikrai taip, tikrai pasiryžčiau, nes dabar mano ta svajonė yra numeris vienas. Aš dabar kol jauna, tai tikrai lėkčiau visur kur man siūlo. Karjera daugiau sukasi aplink Londoną.*“ (R4)

Kaip buvo pastebėta anksčiau, priklausomai nuo priimančios šalies kultūros bei pačių emigrantų asmeninių savybių, naujoje aplinkoje socializuotis gali būti gana sudėtinga, tačiau yra visuomenių, kurios atvykėlius priima šiltai ir svetingai ir gali būti vertinama taip įtraukianti socialinė aplinka „*Pačių pirmą dieną sužinojau, kad turiu gyvenamą vietą, labai daug prancūzų studentų man pagelbėjo, su dokumentais ir panašiai. Čia jautiesi laisvas, nėra piktų kaimynų, žmonės laimingi, jei sutinki kitus jie visada paklausia iš kur atvažiavai, ką čia veiki*“ (R12); „*Norvegai padėjo kaip tik galėjo, tuo momentu man jie atrodė patys patys geriausi žmonės pasaulyje. Po to įvykio beveik metai praėjo ir kuo daugiau pastebi, nu visur yra visokiausių žmonių, bet įspūdį paliko tikrai gerą, šypsosi visi patenkinti. Nu, kad čia iš tikrųjų žmonės atrodo laimingi, atrodo su šypsena, niekur neskuba... aš suprantu, kad galbūt tą lemia pinigai... Čia eini ir neatsižvelgi atgal, jokio baimės jausmo, čia niekam nereikia plėšikaut...*“ (R16); „*Priima kaip savą. Šiaip jie (italai – aut. past.) labai bendruomeniški, emocionalūs, betarpiški, gal per daug man betarpiški.*“ (R17)

Gyvenantis Olandijoje emigrantas pastebi, jog skiriasi vietos gyventojų elgesys ir tam tikri bruožai yra patrauklūs, lyginant su Lietuva: „*Krenta į akis, tarkim, patys žmonės, kaip jie bendrauja, tarkim, arba gatvėje arba kaip jie bendrauja tarpusavyje, daug... daug daugiau šypsenų matai, daug daugiau juoko kažkokio. Man patiko bendravimas tarp studentų ir e... dėstytojų, visai kitoks, tarkim, jeigu aš lyginčiau Lietuvoj.*“ (R1) Galima teigti, jog emocinė šalies aplinka atvykusiajam yra svarbi ir nelieka nepastebėta. Kaip antai yra vertinama nuomonių laisvė: „*Žmonės išraiškingi, kiekvienas turi savo nuomonę čia, toks ypatingas bruožas irgi - čia negali neturėt savo nuomonės. Visi žmonės čia išraiškingi, kalbūs [...]. Labai jo, individualistai, siekiantys savo tikslų ir čia nėra tokių dalykų kaip... studentas vaikas pas tėvas gyventų labai ilgai, tiesiog baigęs mokyklą, vaikas dažniausiai važiuoja kitur mokytis, išeina iš namų, čia visi yra individualistai, gyvena savo gyvenimus, nieks čia nesikiša, niekam neįdomu... am.. sakau, yra nevaržomos laisvės...*“ (R8); „*Žmonės visai kitokie, žmonės priima tave toks koks tu esi, net ir kaip rengiesi. Čia niekam nesvarbu: tu renkis kaip nori ir tu būsi madingas... Kiekvienas supranta, kad kiekvienas turi savo gyvenimą ir visiems yra gerai. Ar žmogus nori su tavim bendrauti - čia jau kitas dalykas, bet nieks tavęs neteis ar tu kitaip apsirengęs ar tu kitaip atrodai ar dar kažkas.*“ (R15) Iš pasisakymų ryškėja, jog kultūrinė tolerancija bei nuomonių laisvė yra svarbi jaunimui. Ir kuomet šis bruožas yra išskiriamas bei pabrėžiamas, gimsta mintis, jog Lietuvoje visuomenėje nuomonių ir elgesio laisvės tolerancija juntama silpniau ir dėl to kultūriškai atviresnės visuomenės sukuria patrauklią gyvenimo aplinką.

Sėkmingas socialinis įsitraukimas į naują aplinką gali atitolinti grįžimo į Lietuvą perspektyvą arba tokius planus apskritai pakeisti, ką gerai iliustruoja vieno pašnekovo pasisakymas: „*Žinau, kad tikrai noriu gyventi Lietuvoj ir kurti.. tai čia jo, bet ir dar kas buvo praėjo metai ir aš kažkaip tais*

jaukiau čia jaučiuosi... dar praeis metai kol baigsis mokykla... ir man atrodo [...] priklauso nuo žmonių, jeigu po truputį atsiras žmonių su kuriais daugiau bendrausiu, gal mažiau būsiu užtikrintas...“ (R6) Taigi, įsiliejant į naują socialinę aplinką, noras grįžti į Tėvynę gali silpnėti.

Prie patrauklios kultūrinės aplinkos būtų galima paminėti ir didesnių miestų traukos privalumus, tokius, kaip aktyvus laisvalaikis, didelė pramogų pasiūla: *„Laisvalaikis labai fainas, nes gyvenam centre, o center gyvenimas verda, čia įtakojo buto pasirinkimą, kad nereikėtų viešojo transporto ir kad nereiktų grįžt naktį su taksi...yra be galo gražių vietų pasivaikščiout, niekada nebūna liūdna, vis gražesnių vietų gali atrasti... ar į klubą ar į kavinę ar su draugais išeiti ar ant ledo čiužinėti...“ (R16)*

Kitas stiprus įtraukiantis veiksnys tai ypatingos gamtinės sąlygos, kurios sukuria puikią gyvenimo ir laisvalaikio aplinką: *„Atradau nemažai dalykų: tai visų pirma - jūra (gyvenu prie jūros). Vasarą labai mėgstu laivu plaukioti, žvejyba net gi visai patinka[...]. Dar patinka nardyti, plaukioti, visokių čia pilna gyvių toj jūroj – žuvelių, aštuonkojų, jūros ežių ir kitų. Čia yra nemažai kalnų ir miškų - taip kad grybavimas visai nieko [...]. Su dviračiu važinėju visur: palei jūrą ar net gi po kalnus. Taip pat atradau slidinėjimą, nes prieš tai niekada nebuvau bandžius, išbandžiau čionai tikruose kalnuose slidinėjimą. Patinka vaikščioti tiesiog po uostus, nes prie jūros ir čionai aplinkui yra nemažai uostų. Kai atvažiuoji ir matai tokius dalykus kurių Lietuvoje nėra, tai toks įspūdis susidaro, kad vau... [...]Lietuvoj ten taip - liūdniau. Aš jau pripratau ir prie oro čionai, kad saulė visą laiką šviečia.“ (R7); „Čilėj gamta yra... tu nepalygintum su jokia kita šalim,[...]dažnai į kalnus važiuojam, prie vandenyno, nes mes gyvenam tarp kalnų ir vandenyno. Tai žodžiu, mano laisvas laikas - kelionės“ (R5). Žinoma, gamtinės sąlygos, tai nėra veiksnys, kurį būtų galima įtakoti politinėmis priemonėmis ar kuo kitu, todėl šiltas klimatas ir graži gamta visuomet išliks traukos veiksmu pietų šalyse ar kitose gamtiškai patraukliose vietose.*

Galima išskirti vieną stipriausių užsienio šalyje įtraukiančių veiksnių – tai šeimos sukūrimas užsienio valstybėje. Iš vienos pusės gali įtraukti šeimos sukūrimas su užsienio piliečiu, iš kitos – vaikų gimimas užsienio valstybėje, kuomet gimęs kūdikis gali gauti tos šalies pilietybę ir jos teikiamas socialines garantijas. Kaip pasakoja respondentė, turinti mišrią šeimą Italijoje, grįžimui į Lietuvą kelią gali užkirsi vaiko gerovė ir interesai: *„Esminis niuansas yra – ar pajėgtum grįžti, kol vaikas pradės eiti į mokyklą. Jei jis pradeda eiti į itališką mokyklą, tai, be abejo, tu jau nebegali grįžti.“ (R17) Kita respondentė pasakoja, jog suradus mylimą žmogų, užsienio šalis jai tapo namais ir pastaroji aplinkybė pakeitė grįžtamosios migracijos nuostatą: „Aš šiuo metu aš jaučiuosi namie ir Anglijoj ir Lietuvoj. Galbūt labiausiai aš pradėjau jaustis namie Anglijoj, tada, kai susiradau draugą ir kai mes turime savo namus. Anksčiau gal galvojau, kai, gal kai į pensiją išeisiu, galvojau grįžt gal į Lietuvą, bet dabar kai planuoju kurti šeimą su anglu, tai tikrai nemanau, kad kada nors mes čia grįšim.“ (R11)*

Visos aukščiau aptartos ir respondentų nupasakotos aplinkybės piešia emigracijos šalies paveikslą, kuris daugiau ar mažiau įtraukia į savo aplinką arba priešingai – iš jos išstumia. Tačiau, kaip minėta, grįžtamosios migracijos nuostata formuojasi vertinant dvi puses: emigracijos šalies bei Lietuvos. Todėl tolesniuose skyriuose pateikta tyrimo dalis atskleidžia atstūmimo veiksnius Lietuvos atžvilgiu, t.y. veiksnius, kurie grįžimo į Lietuvą neskatina.

3.5.3.3. Atstumiantys veiksniai Lietuvoje

Kaip aptarta teorinėje darbo dalyje, tiek priimant sprendimą emigruoti, tiek – grįžti, nuostatas gali formuoti iš esmės tie patys veiksniai: socialiniai, ekonominiai, politiniai bei kiti. Didelė emigracija iš šalies turi sinerginį poveikį ta prasme, kad emigravusiems tautiečiams gali sukurti bene tokią pačią svetimą aplinką, kokią emigrantas patiria atvykęs į užsienio valstybę. Kaip nurodo vienas respondentas, emigravo daugelis jo šeimos ir artimųjų: „*Mano mama Belgijoje, sesė – Prancūzijoje, o Lietuvoje yra tik tėtis, tai kai atvažiuoju jaučiuosi ne jau nebe pas save. Man namai – užsieny.*“ (R13) Panašiai nurodo ir kiti respondantai, kalbėdami apie emigravusius draugus: „*Kai grįžti į Lietuvą kaip tik būna keista, nes ten draugų nebėra.*“ (R2); „*Tik viena draugė yra Vilniuje, kitos draugės užsieny, visi išvažinėję...*“ (R15); „*Am... yra ant tiek sunku, kad dauguma mano pažįstamų, draugų išvažiavimo iš Lietuvos, taigi liko tik šeima arba dabar aišku tie draugai, kurie atvažiuoja per šventes namo.*“ (R14)

Viena respondentė, gyvenusi Prancūzijoje, o dabar – Čilėje, pripažįsta, jog sumažėjęs artimųjų ir draugų ratas Lietuvoje apskritai neskatina mąstyti apie sugrįžimą į Lietuvą: „*Lietuvoje kažkaip, pagalvojus... liūdna netgi... dauguma mano draugų užsieny: Prancūzijoje, Anglijoje, Vokietijoje. Jei grįžčiau, tai grįžčiau į Europą, nežinau ar į Lietuvą...*“ (R5)

Kaip jau aptarta teorinėje dalyje, vienas svarbiausių veiksnių norintiems grįžti emigrantams yra sava, pažįstama socialinė ir kultūrinė aplinka. Šis tyrimas patvirtina, kad socialinių ryšių silpnėjimas, arba tai, kad nebėra su kuo tų ryšių palaikyti, palieka mažai sąsajų su Lietuva kaip su sava aplinka. Ilgesnį laiką gyvendami užsienio valstybėje, emigrantai ne visuomet siekia išlaikyti buvusius glaudžius ryšius Tėvynėje. Bendravimas per atstumą ne vienam atrodo sudėtingas ir laikui bėgant, socialiniai ryšiai silpnėja, tuo pačiu galimai silpnindami ir norą sugrįžti.

29 lentelė. Atstumiantis veiksnys: silpstantys socialiniai ryšiai Lietuvoje.

R7	„Aišku, kad atitolsti. Atitolsti su tais, kur prieš tai per daug ir nebuvo glaudūs santykiai. Atitolimas tai tikrai jaučiasi, nes laiko skirtumas nėra didelis, bet vis tiek, kad dirba Lietuvoj irgi nelabai turi laiko ar grįžta vakare ir jau vėlu susišnekėti, arba tuo metu aš jau nebegaliu. Bandai palaikyti kažkokius ryšius laiškais, susirašyti, pasiklausti kaip sekasi ir t.t., bet čia tai tikrai faktas, kad atitolsti.“
R11	„Galbūt jaučiuosi kaip namuose, kuriuose seniai nebuvo, ir žinai, kai grįžti namo po ilgo nebuvimo... Vis tiek kažkaip nu ne taip... nežinau...[...] labai labai keista, nes grįžtu ir jaučiuosi labai sava, nes visa aplinka ir viskas yra sava, bet jau aš kažkokia nebe tokia, kokia buvau, todėl viskas kažkaip kitaip nei buvo...]. O Lietuvoj... net nežinau kaip apibūdinti... irgi jaučiuosi kaip namie, bet kitaip. Atitolus.“
R16	„O su draugais susirašyt susirašom, bet seniau tas susirašinėjimas buvo dažnesnis.“
R17	„Sunku. Aš stengiuosi sumažinti kiekį draugų, nebelieka tiek daug tų kontaktų, tada stengiesi į kokybę. Yra žmonės, su kuriais mėnesių mėnesius nekalbėjai, bet susitinki ir viskas - lyg nebuvo tos pauzės. Dėl to internetinio bendravimo per daug ir nespaudžiu. Yra tos technologijos šiuolaikinės, kaip "veidaknygė", kuri padeda atnaujinti informaciją ir tiek, bet bendravimui aš nežinau ar ji labai padeda. Tiesiog atvykusi stengiuosi apibėgti visus porą kartų.“

Kai kurie respondentai mini, jog ne pati šalis, bet tik joje gyvenantys artimi žmonės juos sieja su Lietuva: *„Aš labai tikiuosi, kad mano šis požiūris per 5 metus nepasikeis pabuvus Londone ilgiau, bet vis tiek... norisi grįžti namo, nes ten yra tavo tėvai, tavo močiutė, seneliai.“* (R2) Kaip įvardina pašnekovė – šeima ir artimi žmonės yra pagrindinis dalykas, dėl kurio ji norėtų grįžti į Lietuvą: *„Dėl tėvų... dėl tėvų, daugiausiai dėl šeimos, turiu brolių, nu žodžiu, dėl giminių... kad galėčiau sugrįžt, su jais pabūt. Sakyčiau, vienintelis dalykas, kuris mane vis dar sieja su Lietuva... draugai, kurie dar liko ir giminės, tėvai.“* (R5); *„Ten kur mano tėvai gyvena aš visą laiką sakau, kad ten yra mano namai. Žinau, kad aš gyvenu čia, bet man ten irgi yra namai.“* (R6) Dauguma apklaustųjų paminėjo, jog stengiasi palaikyti ryšius tiek su artimaisiais, tik ir su draugais. Tvirtų ryšių palaikymas gali būti svarbus emigrantų grįžtamosios migracijos nuostatoms. Kita vertus, globalios ryšio palaikymo priemonės, leidžiančios bendrauti ir matytis kasdien, o taip pat palyginti nebrangūs ir patogūs skrydžiai, nesukuria atitolimo jausmo ir šia prasme gyvenimas užsienyje nekelia diskomforto: *„Ir aš tikrai nesijaučiu, kad aš emigravau, nes nuolat atvažiuoju į Lietuvą, bendrauju su savo draugais ir tėvais ir tikrai nesijaučiu palikusi Tėvynės.“* (R2)

Pašnekovų atsakymai leidžia daryti išvadą, kad iš vienos pusės ryšių savo šalyje palaikymas yra pačių emigrantų noro ir pastangų klausimas, iš kitos pusės – tai galimybės palaikyti ryšius su artimaisiais.

Kaip ir teorijoje minėta, saugi socialinė aplinka ir galimybės patenkinti materialinius poreikius yra vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių tarptautinę migraciją. Išsilavinusiam jaunam žmogui gera darbinė aplinka, socialinis saugumas ir perspektyvos – tai svarbus motyvas, vertinant Lietuvą kaip potencialią savos ateities erdvę: *„Žinai, bet nu nežinau man tas ekonominis šalies lygmuo ir visa ta politinė, socialinė situacija... nu ne, aš esu tam nepasirengęs... visiškai, žinok.“*

Na..., jei tu, tarkim, dirbi valstybinėj įstaigoj nu nežinau, privačiam sektoriuj dar yra dar didesnis skirtumas, nežinai kada tu to darbo gali netekti, bet kada gali tave atleisti, tam valstybiniam sektoriuj labai maži atlyginimai ir apskritai man... nežinau tas socialinis aprūpinimas, kas ten pensijos, draudimai, ligonių kasos, nu nežinau, man tai tokia buvo... galaktika kita. Aš nesijaučiu paprasčiausiai saugus kaip darbuotojas, nesijaučiu, kad mano visos teisės yra apsaugotos, tiesiog man iš tos pusės, nu nežinau... nu tiesiog yra biški kitokie standartai, jei kažkas atsitiktų, pavyzdžiui, neįgalumas kažkoks atsirastų ar dar ten kažkas, negalvoji, bet tarkim, nu man yra baisu, [...] nežinau, ar valstybė pasirūpins... apmokėjimais gydymo, apmokėjimui reabilitacijai.... [...]aš pasižiūriu į savo mamą, pavyzdžiui, išeina į pensiją pavasarį... nu vat irgi neaiški padėtis yra, žinai, ta prasme, žmogus visą gyvenimą dirbęs Lietuvoj, bet nu nelabai aišku ar... ar galės pragyventi ar toliau reikės ten dirbi gal pilnu etatu... nu vat tokie tos gerovės klausimai... mane liūdina.“ (R8)

Išsilavinusiems jauniems žmonėms jau dabar yra svarbi saugi senatvė ir užtikrintos socialinės garantijos.

Ne vienas respondentas įvardina, jog grįžti į Lietuvą neketina dėl prastesnės ekonominės situacijos. Daugelis prisimena gyvenimo Lietuvoje patirtį ir pateikia požiūrį į tai, kaip ta padėtis keičiasi bei apskritai – ar keičiasi, gerėja... Dauguma respondentų neigiamai vertina uždarbio bei gyvenimo lygį, Lietuvą lygindami su emigracijos valstybėmis.

30 lentelė. Darbo užmokesčio ir gyvenimo lygio Lietuvoje vertinimas.

R11	„Pamačiau tikrai nemažai to pasaulio, ko Lietuvoj sau negalėjau leisti.“
R5	„Nu, aš kaip dabar pagalvoju, kad man čia gerai sekasi, tai aš kažkaip apie grįžimą į Lietuvą negalvoju, nebent geresnio gyvenimo sąlygos būtų, nes pažiūrėjus dabar mokesčiai auga, algos mažėja, tai nematau dėl ko turėčiau grįžti į Lietuvą., nu galbūt ateity [...]“
R6	„Lietuvoj daugiau liūdnesnių žmonių, nes reikia labai daug dirbt, kad išsilaikytum, apskritai nekalbant apie kažkokias keliones. Tai gal tokio atsipalaidavimo daugiau čia, jo. Labiau atsipalaidavę, daugiau šypsos, tai tikriausiai ir lemia šitie... ekonominiai dalykai, man taip atrodo.“
R7	„Šiaip dar galiu pateikti pavyzdį: jei Lietuvoj gauni aštuonis šimtus ir gauni čionai aštuonis šimtus, Lietuvoj už kuro baką sumoki virš dviejų šimtų litų, o čionai gaunasi apie šešiasdešimt-septyniasdešimt eurų. Tarkim maisto kainos: jei Lietuvoj už šimtą litų, kartais, nenusiperki nieko parduotuvėje, o čia už šimtą eurų tai jau apsipirksi nemažai. Tikrai gali pasitaupyti gaunant minimalų atlyginimą, sumokant už nuomą ar kreditą.“
R8	„Galėjau į nevyriausybinį sektorių lįsti, bet tiesiog yra labai maži atlyginimai nors darbas yra labai įdomus ir panašiai, bet... nu, nežinau, mano apsisprendimas toksai.“; „Nu jo... yra tų pokyčių, aš matau... keliai keičiasi, namai keičiasi, auga miestas, turistų daugėja galbūt...“
R15	„Lietuvoj tu gauni tūkstantį litų, Londone uždirbdavau tūkstantį svarų... tu Lietuvoj negali nuomotis kambario, dažniausiai gyveni su tėvais, o jei nuomojies kambarį tai nedaug pinigų lieka tavo laisvalaikiui.“

Jaunimas pastebi, jog kainų lygis Lietuvoje yra neproporcingas darbo užmokesčiui, todėl daro prielaidą, jog gyventi grįžus į Lietuvą būtų sunku: „*Už šildymą kiek mokėjo, sąskaitos kokios ateina ir [...] esmė ta, kad man tikrai baisu... pasižiūrėjus į šildymo kainas, į maisto kainas, Lietuvoj grįžus.*“ (R1)

Vertindami įsidarbinimo galimybes, emigrantai linkę remtis savo ankstesne patirtimi bei pažįstamų, artimųjų atsiliepimais. Pašnekovas, paklaustas, ar jaučiasi laukiamas Lietuvoje profesine prasme, mano, kad: „*Kol kas, sakyčiau, nelabai... sumuodamas visas nuotaikas, ką pamačiau, ką išgirdau..., kol kas sakyčiau, kad nelabai.*“ (R1) Kitos pašnekovės teigimu, atkalbėti nuo grįžimo ją siekia artimieji: „*[...]man mama sako, kad vienintelį darbą, kuri galėčiau susirast Lietuvoj būtų Maximoj. Aš netikiu ja, taip sakykim, bet negirdėjau daug žmonių, kurie man saktų: jo - grįžk[...], kada sakau, kad noriu grįžt, visi sako: „nu juokauji tikriausiai...“*“ (R14) Kita pašnekovė teigia nematanti savirealizacijos perspektyvų gimtoje šalyje: „*Šiuo metu aš nematau kur ten save galėčiau iki galo realizuoti, nes man savirealizacija yra labai svarbus dalykas.*“ (R8)

Egzistuoja ir neigiamo tautiečių požiūrio į emigrantus bei užsienyje įgijusius specialybę baimė: „*Aš girdėjau tokius gandus, kad jei tu grįžti pabaigus iš kokio Londono dramos universiteto ir turi jo diplomą, visi tave laiko, kad tu iš kito pasaulio esi ir tu nepritapsi Lietuvos teatre. Ir, aiškiu, Lietuvos teatras, tai pažintys ir pažintys.*“ (R4)

Kaip ir emigruojant, taip ir mąstant apie grįžimą, aplinkinių nuomonės gali vaidinti svarbų vaidmenį ir kurti bendrą nuotaiką, kuri, kaip teigia viena pašnekovė, vyrauja vietos emigrantų tarpe: „*Kiti lietuviai iš viso pesimistiškai nusiteikę..., kiek aš du kalbinau, tris... ir jie visi nusiteikę pasilikti čia (Londone), nesijaučia reikalingi Lietuvoj kaip specialistai.*“ (R6)

Bendros vyraujančios emigrantų nuotaikos bei artimųjų formuojama nuomonė gali vaidinti lemiamą vaidmenį grįžtamosios migracijos nuostatoms, todėl grįžtamosios migracijos procese yra svarbus viešosios nuomonės formavimas ir valstybės politikos vaidmuo tame. Interviu valstybės politika šioje srityje, kaip ir visa kita, vertinta per pašnekovų nuomonę. Vienas iš svarbių tokios politikos aspektų – emigrantų informuotumas apie įsidarbinimo bei gyvenimo galimybes Lietuvoje. Vienas respondentų nurodo nežinantis, kur tokią informaciją galėtų rasti ir galimybę grįžti į Lietuvą sieja su dideliais sunkumais: „*Jeigu man jos (informacijos) prireiktų... tai tikriausiai ieškočiau „Google“, bet dabar pagalvojau, kad net nežinau, kur man jos tektų ieškot ir man asmeniškai dabar atrodo (neieškojus), jog visa tai yra labai sudėtinga. Ir iš tiesų man atrodo, kad tam reiktų labai didelio pasiruošimo, ilgalaikio dokumentų tvarkymo ir pakankamai didelių investicijų. Ir aš įtariu, kad jeigu pradėčiau ieškoti, tai mano šitas įtarimas pasitvirtintų.*“ (R2) Toks požiūris gali rodyti įvaizdį, kuris yra sukurtas arba nekeičiamas. Vienos pašnekovės nuomone, išvykę svetur Lietuvos piliečiai nėra laukiami ir valstybės institucijos ar kitos organizacijos neskatina grįžtamosios migracijos: „*Didžiausia problema emigravimo klausimu yra Lietuvos valstybė ir jos*

politika. Iš tiesų. Nes jie „šika į kelnes“, kad čia visi emigruoja, bet iš tiesų jie nedaro nieko. Aš iš tiesų nesidomiu politika ir negaliu tau pasakyti kažkaip tiksliai... bet man toksai jausmas, kad aš būdama čia (Londone), nematau jokių ženklų iš savo šalies, kad, tipo... „welcome back“, žinai... jokių nematau. O tokie dalykai, kaip negalėjimas turėti dvigubos pilietybės, tai tik atrodo jeigu jau nenori... tai ir važiuok iš čia ir mums jau tavęs nereikia nes pats išvažiavai. Tai, mano nuomone, kaip tik dėl to išvažiuoja ir negrįžta labai daug talentingų žmonių.“ (R2)

Kaip yra nurodę respondentai ir kaip aprašyta anksčiau, aptariant emigrantų tikslo valstybių traukos veiksnius – įvairius įvaizdžius, kurie traukė aplankyti tas šalis, žinias, kuriomis išvykstantieji klovėsi ir pasiryžo rizikuoti išvykdami – tokių traukos veiksnių Lietuvos atžvilgiu emigrantai pastebi mažiau. Atsiskleidžia nuostata, jog grįžimas siejasi su dideliais sunkumais ir mažu atlygiu, todėl teigiamų įvaizdžių kūrimas ir teigiamų perspektyvų Lietuvoje reklamavimas, viešinimas, galėtų būti Lietuvos grįžtamosios migracijos politikos dalimi.

Kita svarbi politinė problema, stabdanti grįžtamąją migraciją – tai Lietuvos pilietybės netekimas, priėmus užsienio šalies pilietybę: „*Kitą trečiadienį aš jau gausiu Britišką pilietybę, tai teks man atsisakyti lietuviško paso, nes tokie jau kvaili Lietuvos įstatymai, kad dviejų pilietybių negaliu turėti. Ir iš tiesų tai - ko aš nesuprantu. Bet kai galvoju apie bendrą ateitį, yra planų, dėl kurių man reikia angliško paso. Dėl šeimos ir asmeninės gerovės tenka paaukoti savo patriotiškumą, vat...“ (R11)*

Vertinant gyvenimo galimybes ir savo vaidmenį visuomenėje, jaunam žmogui, žinoma, yra svarbus tiek ekonominis atlygis, kurį jis gali tikėtis gauti, tiek ir socialinė aplinka, kurioje gali saugiai ir pilnavertiškai jaustis. Tačiau, ypatingai mąstant apie gyvenimą gimtoje šalyje, yra svarbu jausti savo pilietinę galią. Kaip aptarta teorinėje dalyje, yra svarbi nuostata, kokią įtaką individas gali turėti politiniams sprendimams, kaip jis pats gali veikti, keisti ar kurti savo ir visos šalies aplinką. Vienas respondentų pasisako norintis prisidėti prie Lietuvos ateities kūrimo, tačiau jaučia silpstantį entuziazmą: „*[...] prisidėt prie ateities kūrimo norėt aš noriu, galėt galėsiu, kai grįšiu... bet toks pyktis kyla, kai tu žinai vidinis valstybinis aparatas yra toks supuvęs, ir toks sovietinis vis dar ir tas entuziazmas pavirsta tiesiog į pelenų krūvą...“ (R1)* Kito respondento pasisakymas atskleidžia, jog pastarasis netapatina savęs, kaip visuomenės nario, su politikais ar valdininkais, juos aiškiai neigiamai įvardindamas: „*Žmonės politinėse kėdėse yra seni, jų mąstymas kitas, dar iš Sovietų Sąjungos laikų, tai kaip žiūrėt į ateitį?..“ (R15)* Todėl yra svarbi ir emigrantų nuomonė į politinę šalies situaciją ir pastarųjų pasitenkinimas valstybės institucijomis, jų teikiamomis viešosiomis paslaugomis.

Emigravusių jaunų žmonių neigiama nuomonė, žinoma, gali nepasitvirtinti, ir grįžimas į Lietuvą gali pakeisti požiūrį, paskatintų likti. Tačiau priešingai rodo vieno emigranto patirtis, kuris, po kelerių emigracijos metų grįžęs į Lietuvą, patyrė nusivylimą esamomis darbo perspektyvomis, ir

emigravo vėl: „Aš nematau to grįžimo, nebent kažkas atsirastų už ko tikrai užsikabinčiau, bet dar bar kad savo sprendimus būčiau linkęs ilgiau apgalvoti ir galbūt netgi su daugiau kuo pasitarti, nes tą kartą aš tiesiog biškį paskubėjau (grįžti) gal, nors tikrai nesigailiu, tai buvo labai naudinga patirtis ir atvėrusi man akis, tiesiog leido suprasti, ko aš iš tikrųjų noriu, kas man yra svarbu.“ (R8)

Racionaliai pasirinkdamas, kiekvienas individas remiasi ne tik aplinkybėmis, bet ir vertybėmis, kurios jam yra svarbiausios, todėl vertybinės orientacijos ir savo tautinio identiteto suvokimas gali būti svarbūs, nagrinėjant emigracijos motyvus bei grįžtamosios migracijos nuostatas. Svarbu yra tai, kaip žmogus jaučia galintis siekti savų vertybinių nuostatų vienoje ar kitoje aplinkoje, tad gali būti, jog rūpestis šeimos materialine gerove gali lemti ekonominių interesų pirmumą. „Negalėčiau, ne nu supratu kai žmonės už giesmę eina, kiekvienas turi žiūrėt savo gyvenimo, kas pačiam yra svarbu ir jei man yra gerai čia, aš galiu padėt šeimai, kodėl man gyventi už Lietuvą ir jausti nepriteklių. Gyvenam savo gyvenimą...“ (R16) Galimas ir gana radikalus požiūris, kuomet gyvenimas Lietuvoje yra siejamas su silpnumu ar net buvimu „nevykėliu“: „Nu, nematau šviesios tos Lietuvos, kad Lietuva - tai būtų vieta, kur žmonės norėtų grįžt pasilikti ir kurt kažką. Lietuva yra žmonėms, kurie, žinai, deja yra arba pernelyg prisirišę arba tiesiog yra „luzeriai“ deja, nu nes nemanau, kad ten yra lengva.“ (R14) Nors tai yra asmeninė žmogaus nuostata, tačiau galėjusi susiformuoti ir gyvenimo Lietuvoje periodu, atėjusi iš supusios aplinkos. Teorinėje darbo dalyje aptartos šiuolaikinės vertybės ir silpnas tautinis identitetas, „būtinybė“ tapti globaliu ir mobiliu žmogumi, ekonominiės gerovės ieškojimas, kuris paskatina emigruoti, tuo pačiu stabdo sugrįžti. Tačiau greta atstumiančių pašnekovai atskleidžia, kad visuomet yra ir išliks stipresni ar silpnesni traukos veiksniai Lietuvoje.

3.5.3.4. Traukos veiksniai Lietuvoje

Kaip atskleista ankstesniame skyriuje, silpnas tautinis identitetas ir materialinių vertybių dominavimas emigrantus gena ieškoti geresnių gyvenimo sąlygų į ekonomiškai labiau išsivysčiusius kraštus, tačiau tvirtas tautinis identitetas gali stiprinti grįžimo į Lietuvą motyvus ir nusverti ekonominius ar kitokius sunkumus: „Man labai patinka... Lietuva. Patriotas, patriotas... nu sakiau ta trispalvė gražu kai plevėsuoja... nesu toks, kaip čia sutinku Londone, kaip žmogus - kuriam vienodai, nesvarbu, nepatinka... Man patinka ir nors ir sunkiau bus Lietuvoj užsiimti savo veikla - daugiau sunkumų negu čia, bet vis tiek norisi sugrįžt.“ (R6)

Tautiškumo išsisknijimas ir noras gyventi artimoje aplinkoje gali tapti pagrindu grįžti ir kurti šeimą gimtojoje šalyje. Vienas pašnekovas, paklaustas apie grįžimo į Lietuvą nuostatą, prasarė, jog Anglijoje planuoja likti ne daugiau nei dvejus metus, motyvuodamas: „Papasčiausiai, dar noriu įgyt šiek tiek patirties, kur aš dabar dirbu. Kažkiek kažko pasiekti., nu galbūt šiek tiek pakilt

pareigose, galbūt šiek tiek daugiau įgyt a... atsakomybės tam darbe, kurį dirbu ir po to... Ir paprasčiausiai tu supranti, kad nu gerai, čia (Anglijoje – aut. past.) tavo vaikai užaugs, bet kuo jie bus?.. Vis tiek norisi galbūt tą Lietuvybę išlaikyti, nepamest taip greitai, vat.“ (R1)

Kita pašnekovė teigia savo šeimos kūrimą įsivaizduojanti tik Lietuvoje: *„Yra daugybė priežasčių, kurios paskatintų grįžti į Lietuvą. Jei jau ateitų laikas, jei pastočiau, tai tikrai gimdyčiau tik Lietuvoje ir kiti niuansai šeimyniški sukasi aplink Lietuvą.“ (R4)*

Dauguma pašnekovų mini, jog Lietuvoje jaučiasi kaip namuose, ir „namų“ ilgesys gali tapti traukos veiksniumi, kalbant apie grįžtamąją migraciją, bei stipriai veikti nepavykus adaptuotis naujoje aplinkoje. Kai kurie respondentai išskiria, jog Lietuvoje jaučiasi „savi“, priešingai, nei užsienyje, ir jaučia įprastos aplinkos ilgesį. *„Mano gyvenimas Lietuvoje ir Italijoje skiriasi kaip diena ir naktis. Lietuvoje esu savo žemėje tarp savų žmonių.“ (R17); „Buvau sunkiausias dalykas, kai atvažiavau čia, viską atiduočiau dabar, kad gatvėj išgirsčiau lietuvių. Ir ta pati aplinka ir važinėjimas autobusu Lietuvoj, bet po savaitės vėl noriu grįžt atgal. Tas ėjimas į savo kiemą, ėjimas į savo parduotuvę, susitikimas su savo draugais ir panašiai.“ (R16);*

Kaip teorinėje dalyje minėta, jaunų žmonių migracija Europoje yra vertinama teigiamai, nes išvykę studijuoti ar stažuotis į užsienio universitetus ar įmones, jaunimas skatina idėjų ir patirties mainus. Įgiję išsilavinimą geriausiuose Europos aukštosiose mokyklose ir grįžę į Lietuvą, jauni žmonės gali prisidėti prie inovacijų plėtros, skleisti pažangias idėjas ir patirtį. Kaip mini aktorystės mokslo siekianti emigrantė, norėtų įgytas žinias panaudoti Lietuvoje: *„Didžiausia mano svajonė būtų - noriu aš tas žinias perduoti, kurių aš jau čia dabar per pusmetį įgijau tikrai nemažai, tai tokia visiškai nereali svajonė būtų grįžti į Lietuvą ir atsidaryti savo teatro mokyklą, kur būtų atskiros ir balso, ir judėjimo studijos, grynai tokia pačia metodika, kaip jie čia dirba. Ir tų naujų žinių Lietuvai, truputį to naujo europietiško teatro įnešti. Savo tokį "bizniuką" turėt, kuris neštų pinigus ir teiktų malonumą, ir tas žinias perteikti.“ (R4)* Ši respondentė taip pat yra minėjusi, jog jos manymu jai būtų sunku pritapti šioje srityje Lietuvoje dėl gana uždaros vietinės teatro bendruomenės, todėl tokioms grįžtamosios migracijos nuostatoms yra svarbios realios galimybės materializuoti savo idėjas, gauti paramą verslui. Prie to galėtų prisidėti ir atskirų sričių (pavyzdžiui, kultūros) politika, ir skatinti užsienyje profesiją ir patirtį įgijusius lietuvius aktyviai įsitraukti į tos srities veiklą Lietuvoje.

Taigi apibendrinant, Lietuva didžiausią trauką sudaro kaip „namai“, kaip sava kultūrinė ir socialinė aplinka. Labiausiai traukia šeima ir draugai. Kai kurie respondentai minėjo, jog išvykimo į užsienį tikslas buvo pasisemti patirties ir žinių tam, kad grįžti ir Lietuvoje įsidarbinti ar kurti savo verslą. Taigi pasiekus tikslą, darbas ir verslas Lietuvoje tampa traukos veiksniumi. Nemaža dalis respondentų svarstyty grįžimo galimybes tik pagerėjus ekonominei situacijai.

Pašnekovų išsakytos mintys leidžia apibendrinti veiksnius, kurie daro didesnę ar mažesnę įtaką jaunimo grįžtamosios migracijos nuostatomis. Šie veiksniai pateikti lentelėje apačioje.

31 lentelė. Grįžtamosios migracijos nuostatas formuojantys veiksniai.

STŪMIMO VEIKSNIAI EMIGRACIJOS VALSTYBĖJE	TRAUKOS VEIKSNIAI LIETUVOJE
<ul style="list-style-type: none"> - Nepavykusi adaptacija – nesėkmė - Diskriminacija - Kultūrų skirtumai - Ilgas adaptacijos periodas - Numatytų tikslų užsienyje pasiekimas - Kalbos barjerai - Didelė konkurencija - Draugų stoka - Silpni emociniai ryšiai su vietiniais gyventojais - Sunkumai rasti darbą - Kiti sunkumai 	<ul style="list-style-type: none"> - Namų, šeimos, draugų ilgesys - Noras save realizuoti gimtinėje, panaudoti įgytas žinias, patirtį - Sava, pažįstama aplinka - Patriotinės, vertybinės nuostatos - Ekonominis augimas Lietuvoje - Noras kurti šeimą Lietuvoje
ĮTRAUKIANTYS VEIKSNIAI PRIIMANČIOSE ŠALYSE	ATSTUMIANTYS VEIKSNIAI LIETUVOJE
<ul style="list-style-type: none"> - Pavykusi socializacija - Geras darbo užmokestis - Įtraukianti veikla ir karjeros perspektyvos - Šeimos sukūrimas, vaikų gerovė - Socialinės garantijos - Draugiška vietinė aplinka - Stipri lietuvių bendruomenė - Patraukli kultūra - Geros gamtinės sąlygos 	<ul style="list-style-type: none"> - Baimė nerasti darbo - Mažai išsilavinimą atitinkančių karjeros galimybių - Žemesnis pragyvenimo lygis - Silpnas Lietuvos institucijų vaidmuo - Atitolimas, ryšių Lietuvoje praradimas - Bloga ankstesnė patirtis - Nepasitenkinimas politine situacija, biurokratija - Silpnas tautinis identitetas

Vertinant emigracijos šalies ir Lietuvos santykį, kurio kontekste tokios nuostatos formuojasi, galima būtų skirti tokias sritis: emigracijos šalies susiformuojantys stūmimo ir įtraukimo veiksniai bei Lietuvos atžvilgiu susiformuojantys traukos ir atstūmimo veiksniai. Visų šių veiksnių sąveikoje formuojasi sprendimai, kurie nulemia jauno žmogaus pasirinkimą grįžti į Lietuvą arba likti gyventi išsivijoje, kitaip tariant, formuoja grįžtamosios migracijos nuostatas.

Apibendrinant atlikto tyrimo duomenis, galima būtų trumpai apibrėžti, jog jaunimo emigraciją iš Lietuvos lemia ir grįžtamosios migracijos procesus formuoja išleidžiančios ir priimančios šalių sąveika bei asmeniniai individo motyvai, nulemti aplinkybių, patirties ir vertybių, iš kurių galima formuoti išvadas, pateiktas kitame skyriuje.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Išnagrinėjus jaunimo sąvoką bei ypatumus, galima daryti išvadą, kad jaunimas yra išskirtinė visuomenės narių grupė, pasižyminti asmenybės formavimosi, mokymosi, karjeros pradžios bei šeimos kūrimo periodu, turinti išskirtinius interesus, formuojančius iš kitų visuomenės grupių išsiskiriančias migracines nuostatas, kurių pagrindinės aptariamose teorijose šaltiniuose yra migracija dėl mokslo ir darbo migracija, susijusi tiek su ekonominiais tiek ir su karjeros pradžios bei saviraiškos tikslais. Literatūros ir kitų šaltinių analizė atskleidė, kad mokslo, socialiniai ir ekonominiai migracijos motyvai yra laikomi pagrindiniais jaunimo emigraciją skatinančiais veiksniais, tačiau taip pat svarbūs ir įtakos turėti galintys veiksniai yra susiję su vertybinėmis nuostatomis, tautiniu identitetu ir pilietiškumu.

2. Statistinių duomenų analizė atskleidė, kad beveik pusę (45 proc.) visų emigrantų sudaro jauni, 20-29 m. amžiaus žmonės, didžioji dalis - turintys aukštąjį išsilavinimą ar aukštos kvalifikacijos profesiją, todėl jaunas, išsilavinęs arba išsilavinimo siekiantis žmogus atspindi vidutinio emigranto iš Lietuvos portretą.

3. Atlikus įvairių tyrimų, literatūros šaltinių bei statistinių duomenų analizę, paaiškėjo, kad Lietuvoje perkamoji galia yra viena žemiausių Europos Sąjungoje, tikėtina gyvenimo trukmė – taip pat viena mažiausių ir, žvelgiant į skaičių mirčių, kurių būtų galima išvengti, galima teigti, jog ligų prevencija sveikatos apsaugos sistemoje galėtų būti geresnė. Ir nors Lietuvos piliečiai yra išsilavinę, jaunimo nedarbo lygis yra didelis, o taip pat menkos galimybės savarankiškai gyventi ir atsiskirti nuo tėvų. Išnagrinėtų tyrimų duomenimis, Lietuvos gyventojai save laiko labai nelaimingais ir tik maža dalis lietuvių mano galintys patys lemti savo aplinkos ir politikos pokyčius, o didelis nusikalstamumo ir korupcijos lygis nesudaro prielaidų šioms nuostatomis gerėti. Tad visi šie išvardinti veiksniai sudaro stūmimo veiksnių grupę, galinčią nulemti Lietuvos jaunimo emigracijos mastą. Apibendrinant teorinėje dalyje nagrinėtas autorių mintis, jaunimo vertybės, orientuotos į mobilumą, globalumą bei materialumą, nestiprina moralinių ryšių su Tėvyne ar pareigos jausmo jai, tačiau šioms nuostatomis patvirtinti reikalingi papildomi tyrimai. Remiantis tokiomis nuostatomis, jauni žmonės jaučiasi nesusaistyti ir, patirdami tautinio tapatumo krizę, yra stipriai veikiami visų kitų migraciją skatinančių stūmimo ir traukos veiksnių.

4. Išnagrinėjus Lietuvos jaunimo ir migracijos politiką Lietuvos ir Europos Sąjungos kontekste, daroma išvada, kad Europos Sąjungos bei Lietuvos valstybinė jaunimo politika yra orientuota į jaunimo tarptautinio ugdymo skatinimą ir mobilumą, kas iš vienos pusės skatina jaunimo emigraciją. Valstybinės programos, skirtos pagelbėti jaunimui įsidarbinti ar užsiimti kita veikla Lietuvoje, apima nedidelę dalį jaunų žmonių ir žymaus poveikio jaunimo emigracijos mažėjimui neužtikrina. Atvira Europos Sąjungos erdvė suteikia palankias sąlygas jaunimui gyventi

ir mokytis Europos Sąjungos valstybėse narėse, kurių didelė dalis traukia jaunimą mokymosi bei įsidarbinimo galimybėmis. Ir nors jaunimo mobilumas yra skatinamas ir vertinamas palankiai, tuo pačiu įvairiomis deklaruojamomis priemonėmis yra siekiama nuolatinė grįžtamoji migracija, kurios pasekoje mobilumas būtų naudingas Lietuvos valstybei. Tačiau tokioms priemonėms, įvairių specialistų ir tyrimų rezultatų vertinimu, yra skiriama per mažai dėmesio, jos visuomenei ir emigrantams yra mažai žinomos ir nepakankamai veiksmingos.

5. Šio darbo problemos nagrinėjimui atliktas Lietuvos jaunimo emigracijos motyvų ir grįžtamosios migracijos nuostatų tyrimas atskleidė, kad dažniausiai jaunimo emigracijos motyvas lemtas kelių veiksnių vienu metu. Šis tyrimas parodė, kad kitaip, nei teigia teorijos, ekonominis veiksnys nėra pagrindinis ir pats svarbiausias jaunimo emigracijos procese. Minėtu tyrimu atskleista, kad jaunimui yra svarbūs įsidarbinimo bei darbo užmokesčio veiksniai, tačiau didelė dalis apklaustųjų stūmimo veiksniais nurodė mažą studijų programų pasirinkimą ir blogą jų kokybės vertinimą, taip pat reikšmingais nurodė norą gyventi atskirai nuo tėvų ir pakeisti aplinką. Tyrimu taip pat atskleista, kad emigracijos keliu veda migracinės patirties įtaka ir visuotinė „mada“ emigruoti – šeimos, draugų ar kitos artimos aplinkos emigracinė patirtis bei nuostatos.

6. Šio darbo empirinis tyrimas parodė, kad šalia stūmimo veiksnių vienu metu veikia ir traukos veiksniai tikslo šalies atžvilgiu. Pagrindiniais traukos veiksniais išryškėjo ekonominių ir mokslo tikslų siekimas bei naujos patirties, savęs išbandymo siekis. Siekiantys studijų ar karjeros užsienyje, emigracijos pasirinkimą motyvuoja plačiu profesijų pasirinkimu, gera studijų kokybe ir puikiais karjeros bei darbo pagal specialybę perspektyvomis. Migracijos dėl darbo veiksniais atsiskleidė didesnė darbo vietų pasiūla ir geras darbo užmokestis. Labai svarbiu traukos veiksniumi išryškėjo santykio su užsienyje gyvenančiais artimais žmonėmis aspektas. Pavyzdžiui, užsienyje gyvenanti „antroji pusė“ gali lemti sprendimą emigruoti, nepaisant visų kitų veiksnių ar gero gyvenimo, puikių perspektyvų Lietuvoje. Tokie santykiai, šio tyrimo duomenimis, dažnai susikuria trumpalaikės ar tikslo migracijos metu, todėl tokia trumpalaikė migracija konkrečiu atveju sudaro prielaidas ilgalaikiai. Kitaip tariant, ankstesnė migracijos patirtis ir užmegzti socialiniai ryšiai yra traukos veiksnys, galintis lemti migraciją.

7. Išstumiančiais veiksniais emigracijos velstybėje tyrimas atkleidė diskriminacijos apraiškas, kultūrinių skirtumų keliamus nepatogumus, nesėkmingą integraciją, kalbos barjerus, biurokratinės kliūtis, pažįstamos aplinkos stoką, sunkumus rasti darbą bei neišsipildžiusius lūkesčius. Iš kitos pusės, sėkminga adaptacija emigracijos valstybėje, atsivėrusios karjeros perspektyvos ir geras darbo užmokestis lemia stiprų įsitraukimą užsienio valstybėje, kuris atitolina grįžimo į Lietuvą planus ilgesniam ar neribotam laikui.

8. Labai svarbus atsiskleidęs veiksnys grįžtamosios migracijos nuostatomis – socialinių ryšių išlaikymas Lietuvoje ir noras kurti šeimą, auginti vaikus Tėvynėje. Respondentų teigimu, didžiausią

trauką grįžtamajai migracijai jiems sukuria šeima, draugai ir artimieji. Tyrimas parodė, kad ne visiems yra lengva išlaikyti artimus socialinius ryšius dėl atstumo ir laiko stokos. Kiti emigrantai susiduria su problema, kad liko mažai artimų žmonių Lietuvos teritorijoje, nes dauguma taip pat emigravo. Tačiau grįžti į Lietuvą norintys jauni emigrantai grįžimą sieja su sunkumais rasti darbą ar pragyventi, todėl ekonominis motyvas išskirtinas kaip labiausiai stabdantis grįžtamąją migraciją.

9. Šio darbo temos nagrinėjimui atliktas tyrimas parodė, kad jauni emigrantai labai teigiamai vertina užsienyje įgytą patirtį, žinias ar įgūdžius. Nepaisant sunkumų, su kuriais tenka susidurti, jaunimo atstovai vieningai teigia, jog turėdami galimybę rinktis iš naujo – pasirinktų emigruoti, net ir žinodami, kokie sunkumai jų laukia. Dauguma teigia emigracijoje įgiję tokios patirties, kokios nebūtų galėję įgyti Lietuvoje. Todėl galima daryti išvadą, kad emigracijos patirtis, tiek mokslinė, tiek darbinė, tiek kultūrinė, yra labai naudinga asmeniniam ir profesiniam tobulėjimui.

10. Tyrimu atskleista, jog valstybės politika, nukreipta emigracijos problemoms spręsti ir emigrantų grįžimo skatinimui, nėra pastebima emigrantų tarpe. Didelė dali apklaustųjų teigia nieko negirdėję ir nežinantys, kokios yra grįžtamosios migracijos skatinimo priemonės. Dalis respondentų nurodė, jog nežino, kur ieškoti informacijos apie galimybes įsidarbinti ar gauti paramą savo verslui kurti. Ne vienas tyrimo dalyvis pabrėžė nematantis jokių ženklų, kad Tėvynėje yra laukiamas. Nors tokio požiūrio priežastys gali būti ne tik valstybės migracijos ar jaunimo politikos silpnumas, o ir paties emigranto nesidomėjimas, tačiau tyrimo duomenys patvirtina darbo teorinėje dalyje aptartų tyrimų duomenis, teigiančius, kad valstybinės deklaruojama politika migracijos problemų sprendimo klausimais yra silpnai įgyvendinama.

Remiantis išvadomis, pateikiamos šios rekomendacijos:

1. Norint jaunimo migracijos procesą pakreipti Lietuvos linkme, valstybinė jaunimo migracijos politika turi būti derinama su bendra jaunimo politika ir strategijomis, ir apimti tokias jaunimui svarbias sritis kaip nuolatinis mokslo kokybės gerinimas ir pritaikymas ne tik Lietuvos bet ir Europos rinkos poreikiams, darbo rinkos subalansavimas ir investicijų pritraukimas, kuriant inovatyvias ir patrauklias darbo vietas specialistams, bei parama jaunimui kurti ar plėtoti verslą. Kitaip tariant, Lietuva turėtų siekti tapti konkurencinga žmogiškųjų išteklių ir darbo vietų rinkos dalyvė.

2. Rengiant jaunimo padėties Lietuvoje gerinimo programas reikėtų remtis giluminiais ir kompleksiniais jaunimo problemų ir poreikių tyrimais, kurie atskleistų jaunimo nepasitenkinimo ekonomine, socialine, politine bei kitokia padėtimi, priežastis. Rekomenduojama daugiau dėmesio skirti įgyvendinamų priemonių reklamai, informacijos sklaidai apie jas.

3. Siekiant mažinti jaunimo emigracijos srautus ir skatinti grįžtamąją migraciją, į migracijos ir jaunimo politikos programų kūrimą ir įgyvendinimą būtų tikslinga įtraukti jaunimo atstovus, kurie

galėtų padėti kurti efektyvesnias, jaunimo problemoms artimas programas ir padėtų rasti kelias efektyvias programų įgyvendinimui.

4. Jaunimo švietimo ir ugdymo procese didesnę dėmesį reikėtų skirti jaunimo pilietiniam ugdymui, suteikiant žinių ir praktinių įgūdžių apie tai, kaip jauni žmonės gali patys daryti įtaką sprendimų priėmimui ir savo aplinkos gerinimui.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Adomėnas M. ir kiti. Lietuvos tauta: būklė ir raidos perspektyvos. Vilnius, 2007// ISBN 978-9955-69-978-1
2. Bacys V., Šilėnas Ž. Šiuolaikinis jaunimas, <www.pedagogika.lt/puslapis/Jaunimas.ppt> [žiūrėta 2011.12.11]
3. Barcevičius, E. ir kiti. Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas. Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2008, <<http://www.vpvi.lt/assets/Uploads/Ekonominesmigracijosreguliavimostrategijosvertinimas2.pdf>> [žiūrėta 2012-03-09].
4. Barcevičius, E. ir kiti. Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas. Pasiūlymai dėl konkrečių 2009-2012 m. ekonominės migracijos reguliavimo priemonių, Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2009
5. Barcevičius E., Žvalionytė D. Užburtas ratas?: Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija, Vilnius 2012// ISBN 978-5-415-02245-8
6. Barry M. Youth policy and social inclusion: critical debates with young people. Routledge 2005// ISBN 0-415-31903-X
7. Bendit R. Youth Sociology and Comparative Analysis in the European Union Member States. German Youth Institute Munich, 2006
8. Blanchflower D.G. Shadforth C. Fear, unemployment and migration. NBER Working Paper, 2007, No. 13506.
9. Bolzanė, G. Lietuviai visais laikais traukė ten, kur geriau. *Veidas*, 2012. <<http://www.veidas.lt/lietuviai-visais-laikais-trauke-ten-kur-geriau>> [žiūrėta 2012-01-20]
10. Castles S. Migration and Community Formation under Conditions of Globalization. University of Oxford, IMR, 2002, Volume 36 No. 4, p. 1143-1168// ISSN 0197-9183
11. Geddes A. The politics of migration and immigration in Europe. London, 2003// ISBN 0-7619-5669-7
12. Gyventojų tarptautinės migracijos tyrimo atlikimo metodika. Patvirtinta Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus 2005 m. spalio 28 d. įsakymu Nr. DĮ-231 <<http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/migracija.doc>> [žiūrėta 2012-03-23].
13. Gliosaitė K., Ekonominių emigracijos motyvų ir pasekmių vertinimas. *Šiuolaikinė Lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai*. VDU konferencija 2004.
14. Grižas R. A. Globaliniai ekonominiai procesai. Ekonomikos mokymo centras. Vilnius, 2006.

15. Hadler M. Intentions to migrate within the European Union: A challenge for simple economic macro-level explanations. Stanford University, 2006.
16. Hasia R. Diner. History and the Study of Immigration. Narratives of the Particular. Theory of immigration: talking across disciplines.
17. Išankstiniai 2011 metų gyventojų surašymo rezultatai pagal apskritis ir savivaldybes/2011 m. gruodžio 2 d., Vilnius. Nr. 18/287
18. Janušauskas A. ir kiti. Šiuolaikiniai migracijos procesai ir jų įtaka Lietuvos darbo rinkai. *Vadyba-Journal of Management*. – Vakarų Lietuvos verslo kolegija, Klaipėda, 2009, Nr. 14 (2), p. 19-25.
19. Jaunimo vertybių tyrimas, Klaipėda, 2009. <<http://www.ve.lt/naujienos/lietuva/lietuvos-naujienos/klaipedoje-atliktas-jaunimo-vertybiu-tyrimas/>> [žiūrėta 2012-01-27]
20. Kaip per metus pakito Lietuvos pilietinė galia? <www.civitas.lt/admin/get_file.php?id=84> [žiūrėta 2012-01-25].
21. Karalevičienė J., Matuzevičiūtė K. Tarptautinės emigracijos ekonominių priežasčių analizė Lietuvos pavyzdžiu. *Ekonomika ir vadyba: Aktualijos ir perspektyvos*, 2009, Nr. 1 (14), p. 143-151.// ISSN 1648-9098
22. Kasatkina N. „Istorinės“ diasporos šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje. Socialinių tyrimų institutas. <<http://www.elibrary.lt/resursai/LMA/Filosofija/F-37-1.pdf>> [žiūrėta 2012-03-24]
23. Kasnauskienė, G. Demografijos pagrindai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006// ISBN 9986-19-933-6
24. Kazlauskienė, A. Protų nutekėjimas iš Lietuvos: priežastys, procesai ir reemigracinės nuostatos // Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai – Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2006 03-17 konferencijos medžiaga, p. 37-48.
25. Kuzmickaitė, K.. Pranešimas: *Teoriniai tarptautinės emigracijos diskursai*. Šiuolaikinė Lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai. VDU konferencija, 2004.
26. Leonavičius V. Sociologija. Vytauto Didžiojo universitetas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2004.
27. Lietuvos jaunimo pilietinė galia. Pilietinės visuomenės institutas, 2010. <<http://www.civitas.lt/lt/?pid=74&id=78>> [žiūrėta 2012-01-20].
28. Lietuvos visuomenės pilietinės galios indeksas. Pilietinės visuomenės institutas// <http://www.civitas.lt/lt/?pid=74&id=78>
29. Lietuvių laimės kelias. <<http://aistis.eu/index.php/lietuvolaime>> [žiūrėtas 2012.01.28]
30. Mačiulis, N. Jaunuoliai mokosi per ilgai, universitetuose perkami pažymiai. <<http://geografija.lt/2012/03/jaunuoliai-mokosi-per-ilgai-universitetuose-perkami-pazymiai/>> [2012-03-09]

31. Martinaitis ž., Žvalionytė, D. Emigracija iš Lietuvos: Ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti. *Politologija*, 2007, Nr. 3// ISSN 1392-1681
32. Maslauskienė A., Stankūnienė V. Šeima abipus sienų: Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos. Vilnius: Tarptautinės migracijos organizacijos socialinių tyrimų institutas, 2007
33. Massey D. S. et. al. Theories of international migration: review an appraisal. *Population and development Review*, New York, 1993, vol. 19. No. 3, pp. 431-466
34. Merkienė I. R. Rytų Europos kultūra migracijos kontekste: tarpdalykiniai tyrimai. Vilnius, 2007// ISBN 978-9955-34-068-3
35. Merkys G., Bardauskienė V., Antinianė D. Lietuvos studentų emigracinės nuostatos ir jas lemiantys veiksniai. *Ugdymas. Kūno kultūras. Sportas*, 2006, Nr. 3 (62), p. 36-42
36. Miginis N., Ulozas M. Tarpžinybinis bendradarbiavimas nacionaliniu lygmeniu jaunimo politikos srityje.
37. Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006.
38. Misiūnas A., Bratčikovienė N. Migracijos tendencijos. Lietuvos statistikos darbai. *Statistikos žurnalas*, Vilnius 2007, Nr. 45.
39. Nedzinskas, E. Imigracija Lietuvoje: darbo rinkos poreikiai ir perspektyvos. *Vadyba*, 2008, Nr. 2(13), ISSN 1648-7974.
40. Pasaulio laimingumo indeksas. <<http://www.balsas.lt/naujiena/418113/pasaulio-laimingumo-indeksas/rubrika:naujienos-projektai-akistata-archyvas>> [žiūrėta 2012-01-12]
41. Radžvilas V. Ar pakils Lietuvos jaunimas? *Ateitis*, 2008, Nr. 3. <<http://www.anarchija.lt/politika/1259-ar-pakils-lietuvos-jaunimas.html>> [žiūrėta 2012-03-04]
42. Ravenstein E. G. The Laws of Migration, *CSISS Classics*, 1885. <<http://www.csiss.org/classics/content/90>> [žiūrėta 2012-03-23]
43. Ruzgys J., Eriksonas L. Kodėl išvažiuojame iš Lietuvos – ar sugrįšime? <http://www.civitas.lt/files/Konferencija_Emigracija_04_12_02_pranesimai.pdf> [žiūrėta 2012-03-20]
44. Sipavičienė A., Gaidys V., Dobrynina M. Grįžtamoji migracija: teorinės išvalgos ir situacija Lietuvoje. Vilnius 2009.// ISBN 978-9955-697-20-6
45. Sipavičienė A., Gaidys V. Požiūris į emigraciją ir emigrantus: Lietuvos gyventojų ir užsienio lietuvių bendruomenių atstovų požiūrio į emigraciją tyrimas. Vilnius, 2008// ISBN 978-9955-790-46-4
46. Sipavičienė A. Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė. Vilnius, 2006// ISBN:9955-697-03-2

47. Sipavičienė A. Pranešimas: *Emigracijos iššūkiai ir migracijos politikos uždaviniai*. Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai. Konferencijos medžiaga. Valstybės žinios. Vilnius, 2006.
48. Stankevičius P. ir kiti. Akademinis jaunimas. Permainų metas. Ekonominės ir socialinės politikos studijos. I tomas. Vilniaus pedagoginis universitetas, 2005. ISBN: 9955-200-55-3
49. Stulgienė A. Daunorienė A. Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai. Kauno technologijos universitetas. *Ekonomika ir vadyba*, 2009 Nr. 14, p. 984-992// ISSN 1822-6515
50. Tiškutė A., Sondaitė J. Kokybinė studentų ketinimo emigruoti arba planuoti savo ateitį Lietuvoje socialinių ir psichologinių veiksnių analizė. *Socialinis darbas*, Mykolo Romerio universitetas, 2011, Nr. 10 (2), p. 365-376// ISSN 2029-2775
51. Urbonavičienė I., Tvaronavičienė M. Polinkis emigruoti: priežasčių paieška. *Verklas: teorija ir praktika*, 2008, Nr. 9(4), p. 253–260// ISSN 1822-4202
52. Wyn J., White R. Rethinking Youth. London, 1997// ISBN 13: 9780761955221, ISBN 10: 0761955224
53. Zimmermann K. F. European migration: What do we know? Oxford University Press, 2005// ISBN 0-19-925735-3

Statistikos ir kiti šaltiniai:

54. Death due to suicide, by gender. Eurostat, 2009.
<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00122&plugin=1>> [žiūrėta 2012.01.28]
55. Deklaruotos emigracijos ir imigracijos rodiklių kokybės aprašas. Lietuvos statistikos departamentas. <www.stat.gov.lt/uploads/docs/Emigr_imigr_rka2011.doc>
56. Demografijos metraštis 2010. Lietuvos statistikos departamentas. Vilnius, 2011// ISSN 2029-3739
57. Demography Report 2010. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Eurostat, the Statistical Office of the European Union
<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/documents/Tab/report.pdf>>
[žiūrėta 2012.01.29]
58. Emigracija Lietuvoje: faktai ir skaičiai. Tarpautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras, Vilnius, 2011. <http://www.emn.lt/uploads/documents/migration_profile_r1.pdf> [žiūrėta 2012-01-20]

59. Emigruoti nori ketvirtadalis lietuvių. Spinter tyrimai, DELFI.
<<http://www.spinter.lt/site/lt/vidinis/menu/top/9/home/publish/MjUxOzk7OzA=>> [žiūrėta 2012-03-27]
60. Eurodesk tinklas, <<http://www.zinauviska.lt/lt/kas-mes/eurodesk-tinklas>> [žiūrėta 2012-11-16]
61. Gyvenimas ES. Europos Sąjungos portalas. <http://europa.eu/about-eu/facts-figures/living/index_lt.htm> [žiūrėta 2012-01-28]
62. Healthy life years and life expectancy at birth, by gender. Eurostat duomenys.
<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsdph100&language=en>> [žiūrėta 2012-01-28]
63. Human Migration Guide.
<<http://www.nationalgeographic.com/xpeditions/lessons/09/g68/migrationguidestudent.pdf>> [žiūrėta 2012-04-01]
64. Išankstiniai pagrindiniai demografijos rodikliai.
<<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=11297>> [žiūrėta 2012-03-27]
65. Jaunimo galimybių plėtros strategija.
<www.ndt.lt/files/File/.../Jaunimo_galimybiu_pletros_strategija.doc> [žiūrėta 2012-11-12]
66. Jaunimo nedarbo lygis 2005-2010 m. Lietuvos statistikos departamentas, <www.stat.gov.lt> [žiūrėta 2012.03.26]
67. Jaunimo politika. Jaunimo darbo centras
<http://www.ldb.lt/jaunimui/naudinga/Puslapiai/jaunimo_politika.aspx> [žiūrėta 2012-03-25]
68. Jaunimo politika nacionaliniu lygmeniu. Jaunimo reikalų departamentas prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. <<http://www.jrd.lt/nacionaliniu-lygmeniu>> [žiūrėta 2012-03-04]
69. Jaunimo tarptautinio bendradarbiavimo agentūra <<http://www.jtba.lt/agentura>> [žiūrėta 2012-03-04]
70. Lietuvos gyventojų išsilavinimas 2009 m.,
<<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=8751&PHPSESSID=>> [žiūrėta 2012-03-12].
71. Lietuvos gyventojų skaičius – 3 mln. 53,8 tūkst. <<http://geografija.lt/2011/05/lietuvos-gyventoju-skaicius-%E2%80%93-3-mln-538-tukst/>> [žiūrėta 2012-03-28]
72. Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2010. Lietuvos statistikos departamentas. Vilnius, 2011// ISSN 2029-3623
73. Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2011. Lietuvos statistikos departamentas. Vilnius, 2012// ISSN 2029-3623
74. Lietuvos jaunimo migracija, 2009.
<www.stat.gov.lt/uploads/docs/Migracija_Jaunimas_2009_11.ppt> [žiūrėta 2012-03-26]

75. Lietuvos jaunimo organizacijų taryba. <<http://www.lijot.lt/Page.aspx?pageID=8>> [žiūrėta 2012.04.01]
76. Lietuvos statistikos metraštis 2011. Lietuvos statistikos departamentas, 2011//ISSN 2029-3631
77. Lietuvos studentų atstovybių sąjunga, <http://www.vtdksa.lt/viewpage.php?page_id=22> [žiūrėta 2012.11.14]
78. Lietuvos studentų sąjunga, <<http://www.lss.lt/apie-lss-3/lt/>> [žiūrėta 2012-03-04]
79. Lietuvos švietimas skaičiais 2010. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius, 2011// ISSN 2029-1531
80. *Lietuvių kalbos žodynas*, <<http://www.lkz.lt/startas.htm>> [žiūrėta 2012-01-15].
81. Lithuania. National report, Executive summary. Eurobarometer 72: Public opinion in the European Union. Autumn 2009. <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_lt_en_exec.pdf> [žiūrėta 2012-03-20]
82. Midyear Population by Age and Sex 5-Year Age Groups. US Census Bureau. <<http://www.census.gov/population/international/data/idb/region.php?N=%20Region%20Results%20&T=0&A=aggregate&RT=0&Y=2011&R=1&C=>>> [žiūrėta 2012-03-27]
83. Moving Europe: EU research on migration and policy needs. EUR 23859 EN Socio-Economic Sciences and Humanities. <http://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy-review-migration-publication_en.pdf> [Žr. 2012-03-23]
84. Socialinė atskirtis ir kultūra. Konferencijos pranešimai ir rezoliucija. Lietuvos kultūros politikos institutas, Vilnius, 2007
85. Studentų mobilumas. Mokslo ir studijų reforma. <http://www.mokslas.lt/lt/studentams/studentu_mobilumas/kur_suzinoti_daugiau/> [žiūrėta 2012-03-24]
86. Who dies of what in Europe before the age of 65. Eurostat 2009. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-09-067/EN/KS-SF-09-067-EN.PDF> [žiūrėta 2012-01-28]
87. 2011 m. darbo rinkos tendencijų apžvalga. <<http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/Tendencija.aspx?AspXPage=g%5FED2157383B4242A4A99B1CEC2424DE29:%2540ID%3D25>> [žiūrėta 2012-03-20]

Teisiniai šaltiniai:

88. Konsoliduota Europos Bendrijos Steigimo Sutartis. Valstybės žinios, 2004-01-03, Nr. 2-2
89. Lietuvos jaunimo politikos baltoji knyga. <<http://www.jrd.lt/index.php?-1162819760>> [žiūrėta 2011-12-11]
90. Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymas//Valstybės žinios. - 2003, Nr. 119-5406
91. Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymo 2, 4, 5, 6, 7, 10, 13 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 7 straipsniu įstatymas Nr. X-413// Žin., 2003, Nr. [119-5406](#)
92. Lietuvos valstybės ilgalaikė strategija lietuvių emigracijos ir išėivijos atžvilgiu. Strateginių studijų centras, Vilnius, 2006. <
http://www.elibrary.lt/resursai/Strateginiu_stud_centras_/Tyrimai/SSC_emigracija.pdf> [žiūrėta 2012-03-10]
93. Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija. Lietuvos Respublikos vyriausybės 2004 m. spalio 28 d. Nutarimas Nr. 1350//Žin. 2004 Nr. 159-5795
94. Nacionaline jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programa. Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gruodžio 1 d. nutarimu Nr. 1715.
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387971> [žiūrėta 2012-01-15]

Puronaitė, A. Jaunimo emigracija šiuolaikinėje Lietuvoje: emigracijos motyvacija ir grįžimo į Lietuvą nuostatos. Europos Sąjungos politikos ir administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. Dr. R. Trimakas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, Politikos mokslų katedra, 2012. – 116 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuoti teoriniai jaunimo emigraciją sąlygojantys veiksniai ir, remiantis empiriniu emigravusio jaunimo tyrimu, įvertinta veiksnių įtaka Lietuvos jaunimo emigracijos motyvacijai bei jaunimo grįžtamosios migracijos nuostatoms.

Pirmojoje darbo dalyje išnagrinėtos migracijos reiškinį aiškinančios teorijos, išskirti migracijos modeliai bei pagrindiniai tarptautinę migraciją bei emigraciją lemiantys veiksniai.

Antrojoje darbo dalyje, remiantis moksline literatūra, išnagrinėti ir apibendrinti jaunimo, kaip išskirtinės socialinės bei amžiaus grupės, ypatumai; remiantis statistiniais duomenimis, įvertintas jaunimo emigracijos iš Lietuvos mastas; atlikta ekonominės, politinės, socialinės, psichologinės, užimtumo, mokymosi bei kitos jaunimo situacijos Lietuvoje analizė bei įvertinta jos įtaka jaunimo emigracijai, Europos Sąjungos ir Lietuvos jaunimo ir migracijos politikos kontekste.

Trečiojoje darbo dalyje pateikti atlikto emigravusio jaunimo emigracijos motyvacijos ir grįžtamosios migracijos nuostatų empirinio tyrimo rezultatai. Rezultatų analizės metu išryškinti jaunimo emigracijos motyvai ir, remiantis emigravusio jaunimo patirtimi, įvertinti teorinėje dalyje išnagrinėtų migracijos veiksnių įtaka jaunimo emigracijai iš Lietuvos bei grįžtamosios migracijos nuostatoms.

Raktiniai žodžiai: migracija, emigracija, emigrantai, grįžtamoji migracija, migracijos veiksniai, jaunimas, jaunimo politika.

TYRIMO METODAI: literatūros, statistinių duomenų, bei kitų dokumentų apie migraciją, jaunimą ir jaunimo politiką, analizė; tyrimų, atliktų jaunimo bei migracijos tematika, apžvalga; pusiau struktūruotas interviu tyrimas.

Puronaitė, A. Youth Emigration in Modern Lithuania: Reasons of Emigration and Decisions to Return to Lithuania. Master's Paper, studies of the European Union Policy and Administration. Supervisor Assoc. Prof. Dr. R. Trimakas. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Politics and Management, Department of Political Sciences, 2012. – 116 p.

ABSTRACT

The Master's paper provides analysis of theoretical pre-requisites of youth emigration and assessment of impact of the pre-requisites upon the reasoning of Lithuanian youth emigration and attitudes of return migration, which is performed upon the data collected during empirical research of youth emigrants.

The first part of the paper examines theories that explain the phenomenon of migration, provides models of migration and basic factors causing international migration and emigration.

The second part of the MA paper provides analysis and summary of characteristics of the youth (a special social and age group), which is based on scientific literature; assessment of a scope of youth migration from Lithuania, which is made on the grounds of statistical data; analysis of economic, political, social, psychological, employment, training and other youth situations in Lithuania and assessment of the said factors upon youth emigration in the context of the EU and Lithuanian youth policy.

The third part of the MA paper defines the results of performed empirical research of youth emigration motivation and attitudes for return migration. The survey analysis emphasizes motives of youth emigration and, on the grounds of experience of youth-emigrants, assesses impact of the factors that are examined in the theoretical part upon youth migration from Lithuania and decisions of return migration.

Keywords: migration, emigration, emigrants, return migration, migration factors, youth, youth policy.

RESEARCH METHODS: analysis of literature, statistical data and documents on migration, youth and youth policy; review of research performed in the spheres of youth issues and emigration; half-structured interview survey.

SANTRAUKA

Šiuolaikinis jaunimas tiek Lietuvoje, tiek ir visame pasaulyje, susiduria su šiuolaikinio pasaulio iššūkiais, tačiau socialiniai bei ekonominiai pokyčiai Lietuvoje po nepriklausomybės atkūrimo bei įstojimo į Europos Sąjungą, ypač ekonominio nuosmukio akivaizdoje, daro itin didelę įtaką jaunimo emigracijai iš Lietuvos. Lietuva Europoje pagal emigracijos mastus pirmauja ir beveik pusę visų emigrantų sudaro jaunimas²⁵³. Nors jaunimo emigracija yra labai didelė ir valstybės lygiu tai yra pripažįstama didele grėsme, giluminių tyrimų, atskleidžiančių jaunimo, kaip išskirtinės visuomenės grupės, emigracijos motyvus ir grįžtamosios migracijos nuostatas – palyginti nedaug, todėl jaunimo emigracijos motyvacija bei nuostatos dėl grįžimo į Lietuvą iširtos nepakankamai.

Atsižvelgiant į iškeltą problemą yra formuojamas magistro baigiamojo darbo tikslas: Teoriniu bei praktiniu aspektu atskleisti ir išanalizuoti Lietuvos jaunimo emigracijos motyvaciją ir grįžtamosios migracijos nuostatas.

Siekiant atskleisti teorinį jaunimo migracijos veiksnių aiškinimą darbe buvo išnagrinėta ir išanalizuota Lietuvos bei užsienio mokslinė literatūra. Pateikti ir išanalizuoti statistiniai duomenys padėjo įvertinti jaunimo emigracijos iš Lietuvos ir grįžtamosios migracijos mastą, o išnagrinėti svarbiausi jaunimo aplinkos veiksniai ir įgyvendinama Lietuvos bei Europos Sąjungos jaunimo ir migracijos politika padėjo identifikuoti galimas jaunimo emigracijos iš Lietuvos priežastis.

Darbe keliamos problemos nagrinėjimui atlikto empirinio Lietuvos jaunimo emigracijos motyvų ir grįžtamosios migracijos nuostatų tyrimo rezultatų analizė padėjo atskleisti išnagrinėtų veiksnių įtaką jaunimo emigracijai bei grįžtamosios migracijos nuostatoms. Atlikto tyrimo analizės rezultatai bei teoriniai tiriamo reiškinio aiškinimai leido patvirtinti darbe iškeltą tyrimo hipotezę, kad socialiniai ir ekonominiai sunkumai, mažos saviraiškos galimybės ir kiti veiksniai Lietuvoje bei užsienio šalių trauka paskatina jaunimą emigruoti iš Lietuvos, o sėkminga adaptacija emigracijos valstybėje bei silpstantys socialiniai ryšiai Tėvynėje neskatina grįžtamosios migracijos nuostatų. Remiantis tyrimo rezultatais, pateiktos išvados ir rekomendacijos.

²⁵³ Išankstiniai pagrindiniai demografijos rodikliai. <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=11297>> [žiūrėta 2012-03-27]

SUMMARY

Both in Lithuania and abroad the youth today faces challenges of modern world, however social and economical changes in Lithuania that took place after restoration of independence and accession to the European Union, especially in view of economic decline, have a serious impact upon youth emigration from Lithuania. In the European context Lithuania is the first in terms of the scope of emigration. Almost half of emigrants are young persons²⁵⁴. Youth emigration is very intensive and on the national scale is treated as a real threat, however in-depth surveys that disclose reasons of youth emigration (youth – as an exceptional social group) and attitudes of return migration are very few. Therefore the reasons of youth emigration and decisions to return to Lithuania are not subject to thorough analysis.

In view of the said problem the objective of the MA paper is formulated: to analyze and disclose Lithuanian youth emigration motivation and attitudes of return migration in theoretical and practical levels.

While striving to submit the theoretical interpretation of reasons of youth migration, this paper examined and analysed Lithuanian and foreign scientific literature. Statistical data, that are submitted and analysed therein, enabled the assess the scope of youth migration from Lithuania and return migration, while examination of the most important factors in youth environment and the view to Lithuanian and European Union youth and migration policy helped to identify possible reasons of Lithuanian youth emigration.

Analysis of the performed empirical survey of Lithuanian youth emigration motivation and attitudes of return migration assisted in finding the impact of the examined prerequisites upon youth emigration and attitudes on return migration. The grounds of the results of the survey and theoretical interpretation of the topic led to confirm hypothesis, that various factors like social and economical difficulties, small self-expression opportunities and other Lithuanian factors as well as the attraction of foreign leads Lithuanian youth to emigrate. Furthermore, successful adaptation in foreign country as well as declining social relations in Lithuania are not leading to attitudes of return migration. According to research results conclusions are presented and recommendations are made.

²⁵⁴ Preliminary major demographic indicators. <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=11297>> [accessed on 27-03-2012]